

institut alternativa

Mapiranje usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori

Dragana Radović

2013

SADRŽAJ

O projektu.....	6
Rezime	7
1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	9
2. NACIONALNI NORMATIVNI OKVIR ZA RAZVOJ VANINSTITUCIONALNIH OBLIKA SOCIJALNE ZAŠTITE – NEKAD I SAD	11
2.1. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti (“Službeni list Crne Gore” broj 78/05).....	11
2.2. Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period 2008-2012.....	11
2.3. Projekat “Reforma sistema socijalne i dječje zaštite- unapređenje socijalne inkluzije”	12
2.4. Prepreke za razvoj usluga socijalne zaštite prije Zakona iz 2013.godine	13
2.5. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti (“Službeni list Crne Gore” 27/13)	16
3. NACIONALNI PREGLED USLUGA SOCIJALNE ZAŠTITE	18
3.1. Vrste usluga.....	18
3.2. Podtipovi usluga socijalne zaštite.....	21
3.2.1. Podrška za život u zajednici.....	21
3.2.2. Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge.....	22
3.2.3. Usluga skloništa.....	23
3.3. Pružaoci usluga.....	23
3.3.1. Broj i teritorijalna raspodjela pružalaca usluga.....	25
3.4. Struktura usluga prema pružaocima.....	26
3.4.1. Struktura podtipova usluga podrške za život u zajednici prema pružaocu	26
3.4.2. Struktura podtipova usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera prema pružaocu.....	26
3.4.3. Usluga skloništa prema pružaocu/ugovaraču	27
3.5. Ciljne (korisničke) grupe.....	27
3.5.1. Djeca	28
3.5.2. Osobe sa invaliditetom	30
3.5.3. Stara populacija	30
3.5.4. Žrtve nasilja.....	31
3.5.5. Mladi.....	31
3.5.6. Porodica	32
3.5.6.1.Porodice u riziku.....	32
3.5.6.2. Roditelji	33
3.5.6.3. Samohrani roditelji	33
3.5.7. Korisnici psihoaktivnih supstanci.....	33
3.5.8. Populacija romske i egipćanske pripadnosti.....	34

3.5.9. LGBT osobe.....	34
3.5.10. Ostale ciljne (korisničke) grupe	34
3.6. Broj korisnika.....	35
3.7. Međusektorska saradnja prilikom pružanja usluga.....	36
3.8. Prepreke razvoja usluga socijalne zaštite.....	37
4. USLUGE SOCIJALNE ZAŠTITE U CRNOJ GORI- PREGLED STANJA NA LOKALNOM NIVOU	39
4.1. Opština Andrijevica	39
4.1.1.Preporuke.....	39
4.2. Opština Bar.....	40
4.2.1.Rezultati istraživanja.....	40
4.2.2.Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Bar	42
4.3. Opština Berane	44
4.3.1.Rezultati istraživanja.....	44
4.3.2.Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Berane	46
4.4. Opština Bijelo Polje.....	48
4.4.1. CV - JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju “Tisa”.....	49
4.4.2. CV- JU Dom starih “Bijelo Polje”	49
4.4.3. CV - JU Centar za podršku djeci i porodici	49
4.4.4. Rezultati istraživanja.....	50
4.4.5. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Bijelo Polje	52
4.5. Opština Budva.....	55
4.5.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Budva	55
4.6. Prijestonica Cetinje	56
4.6.1. Rezultati istraživanja.....	56
4.6.2. Katalog usluga socijalne zaštite za Prijestonicu Cetinje.....	57
4.7. Opština Danilovgrad.....	59
4.7.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Danilovgrad	59
4.8. Opština Herceg Novi.....	60
4.8.1. CV - JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi	60
4.8.2. JU Dječji dom “Mladost”, Bijela.....	61
4.8.3. Rezultati istraživanja.....	62
4.8.4. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Herceg Novi	63
4.9. Opština Kolašin.....	65
4.9.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Kolašin	65
4.10. Opština Kotor.....	66

4.10.1. CV- JU Resursni centar za školovanje i rehabilitaciju lica sa poremećajima sluha i govora „Dr Peruta Ivanović“	66
4.10.2. CV – JU Dom starih “Grabovac”	67
4.10.3. Rezultati istraživanja	67
4.10.4. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Kotor	69
4.11. Opština Mojkovac.....	70
4.11.1. Rezultati istraživanja	71
4.11.2. Katalog usluga za Opštinu Mojkovac.....	72
4.12. Opština Nikšić.....	73
4.12.1. CV- JU Dnevni centar sa djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju “Nikšić”	73
4.12.2. Rezultati istraživanja	74
4.12.3. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Nikšić	76
4.13. Opština Plav.....	78
4.13.1. CV- JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa”	78
4.13.2. Rezultati istraživanja	78
4.13.3. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Plav	79
4.14. Opština Plužine	80
4.14.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Plužine.....	80
4.15. Opština Pljevlja	81
4.15.1. CV- JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Zračak nade”	81
4.15.2. Rezultati istraživanja	82
4.15.3. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Pljevlja.....	84
4.16. Glavni grad Podgorica	86
4.16.1. CV- JU smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci „Kakaricka gora”	86
4.16.2. CV- JU Resursni centar za djecu i mlade „Podgorica”	87
4.16.3. CV- Resursni centar za djecu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom “1. jun”	87
4.16.4. CV- Centar za djecu i omladinu s poremećajima u ponašanju „Ljubović”	87
4.16.5. CV- JU Zavod „Komanski most”	88
4.16.6. Rezultati istraživanja	88
4.16.7. Katalog usluga socijalne zaštite za Glavni grad.....	91
4.17. Opština Rožaje.....	99
4.17.1. Rezultati istraživanja	99
4.17.2. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Rožaje	100
4.18. Opština Šavnik.....	102
4.18.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Šavnik	102
4.19. Opština Tivat.....	103

4.19.1. Rezultati istraživanja	103
4.19.2. Katalog usluga socijalne zaštite u Opštini Tivat	104
4.20. Opština Ulcinj.....	105
4.20.1. Rezultati istraživanja	105
4.20.2. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Ulcinj.....	107
4.21. Opština Žabljak	108
4.21.1. Preporuke.....	108
5.Zaključci	109
6. Preporuke.....	112

O projektu

Prevenција smještaja u ustanove i razvoj usluga socijalne zaštite koje podržavaju život u zajednici i odgovaraju na potrebe stanovništva neki su od osnovnih principa reforme sistema socijalne i dječje zaštite. Reforma ove oblasti u Crnoj Gori je od 2011. godine usmjerena na podsticanje vaninstitucionalnih oblika zaštite i afirmaciju veće uloge nedržavnih aktera u obezbjeđenju njihove dostupnosti.

Polazeći od principa reforme socijalne i dječje zaštite i normativnog okvira u kom se prvi put uvodi institut "usluga socijalne zaštite", Institut alternativa je pokrenuo projekat **„Mapiranje vaninstitucionalnih usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori“¹**. U fokusu istraživanja bila je dostupnost usluga socijalne zaštite definisanih Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore" broj 27/13). Nisu obuhvaćeni podaci koji se odnose na ostvarivanje prava na materijalna davanja koja se ostvaruju preko centara za socijalni rad ili nadležnih organa lokalne uprave, niti usluge neodložne intervencije i usluge procjene i planiranja koje su prema Zakonu isključivo u nadležnosti centara za socijalni rad. Nisu obuhvaćeni institucionalni oblici smještaja, odnosno usluge smještaja u ustanovu.

Opšti cilj projekta je unaprijediti razvoj i dostupnost mreže usluga socijalne zaštite u lokalnim zajednicama kroz partnerstvo i saradnju svih relevantnih socijalnih aktera.

Posebni ciljevi projekta su:

- ✓ ustanoviti zastupljenost usluga socijalne zaštite po jedinicama lokalne samouprave;
- ✓ ustanoviti strukturu usluga i pružalaca usluga po jedinicama lokalne samouprave;
- ✓ izraditi mapu (katalog) usluga socijalne zaštite i pružalaca usluga po jedinicama lokalne samouprave;
- ✓ povećati informisanost donosioca odluka, pružalaca usluga socijalne zaštite i samih korisnika o vrstama i dostupnosti usluga socijalne zaštite.
- ✓ setom preporuka usmjeriti buduće aktivnosti relevantnih aktera na nacionalnom i lokalnom nivou kako bi zajedničkim naporom unaprijedili razvoj i dostupnost usluga socijalne zaštite.

U istraživačkom izvještaju **„Mapiranje vaninstitucionalnih usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori“** za svaku jedinicu lokalne samouprave napravljen je poseban pregled stanja na osnovu kog su prepoznate prepreke koje onemogućavaju ili usporavaju razvoj usluga socijalne zaštite. U prilogu analizi stanja na lokalnom nivou, prvi put je urađen katalog usluga socijalne zaštite i pružalaca usluga dostupnih u periodu 2012-2013, koji je namijenjen pružaoциma usluga kako bi korisnicima obezbijedili pravovremenu informaciju i uputili na odgovarajuće usluge socijalne zaštite.

Katalog može poslužiti donosiocima odluke da dalje usmjeravaju razvoj onih usluga socijalne zaštite koje nedostaju, a koje su potrebne lokalnom stanovništvu. Na kraju, katalog usluga socijalne zaštite će (potencijalnim) korisnicima povećati informisanost o pružaoциma usluga i dostupnosti usluge i olakšati izbor usluge. Na taj način se promovišu i ostvaruju ciljevi reforme i jača svijest o potrebi smanjenja broja korisnika institucionalnih oblika zaštite.

Sastavni dio izvještaja je presjek stanja na nacionalnom nivou i set preporuka za donosiocima odluka, ali i pružaoциma usluga socijalne zaštite u cilju unapređenja razvoja ove oblasti.

---

¹ Projekat je podržala Komisija za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću

Rezime

U Crnoj Gori je u junu 2013. godine stupio na snagu Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti na osnovu kog se usluge socijalne zaštite prvi put tretiraju kao posebno pravo. Učesnici istraživanja još uvijek ne prepoznaju i ne razlikuju pravo na usluge od prava na materijalna davanja. U cilju decentralizacije nadležnosti u oblasti usluga socijalne zaštite, osim centara za socijalni rad, usluge podrške za život u zajednici, socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge, kao i usluge skloništa mogu pružati drugi subjekti iz javnog i privatnog sektora. Predmet istraživanja u okviru projekta "Mapiranje usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori" bila je dostupnost upravo ovih usluga.

U Crnoj Gori je u periodu 2012-2013 bilo dostupno 275 usluga, koje pruža 173 pružalaca za 26 861 korisnika. Najviše su dostupne usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera (57,8%), a najmanje usluga smještaja u sklonište (2,9 %).

Od 173 pružalaca usluga, najviše su zastupljene nevladine organizacije (80,9%). Opštinske organizacije Crvenog krsta čine udio od 9,8 %, a javne ustanove 8 %.

Sve vrste usluga najviše pružaju nevladine organizacije (82,9%). Opštinske organizacije Crvenog krsta pružaju 10,5 % usluga, a javne ustanove 5,8 % usluga. Lokalna samouprava pruža dvije usluge podrške za život u zajednici. U pitanju su usluge svratišta, odnosno narodne kuhinje za sve socijalno-ugrožene kategorije stanovništva. Uloga lokalne samouprave u pružanju usluga je više koordinatorska, tj. ona ugovara pružanje određenih usluga na osnovu usvojenih strateških dokumenata koji treba da zadovolje potrebe lokalnog stanovništva u ovoj oblasti.

Ukoliko dostupnost usluga mjerimo obuhvatom korisnika usluge, u najvećim lokalnim samoupravama (Podgorici, Nikšiću, Baru, Beranama, Bijelom Polju, Herceg Novom) dostupan je najveći broj usluga i najveći je broj korisnika. Usluge su najviše razvijene za djecu (27, 2 %). Dostupni podtipovi usluga za djecu su: dnevni centar, pomoć u kući, asistencija, personalna asistencija, kreativne radionice, savjetovanje, edukacija, terapija, sos telefon, asistencija u učenju, medijacija.

Drugu najveću ciljnu grupu (po broju usluga) čine osobe sa invaliditetom. Za njih su dostupne 62 usluge (22.5 %): usluge dnevnog boravka, (personalna) asistencija i pomoć u kući. Od usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera dostupne su usluge savjetovanja, edukacije i medijacije u svrhu zapošljavanja. Za stare osobe je dostupno 49 usluga (17,1 %): pomoći u kući (71, 4 %), dnevni boravak za stare, besplatni dnevni obrok, nabavka pomagala i personalna asistencija, a od socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih dostupna je usluga savjetovanja.

Za žrtve nasilja dostupna je 21 usluga (7,6 %). Ovo je jedina ciljna grupa za koju su dostupne sve vrste usluga: sos telefon, savjetovanje, terapija, besplatna pravna pomoć, usluga povjerljivog lica, bračno savjetovalište. Od usluga podrške za život u zajednici dostupna je samo usluga pomoći kući koju pruža jedna nevladina organizacija, dok je dostupno 5 usluga smještaja u sklonište koje pružaju 4 nevladine organizacije i jedna javna ustanova. Usluga skloništa se u tri lokalne samouprave (Podgorici, Nikšiću i Pljevljima) sprovode u partnerstvu lokalne samouprave i nevladinih organizacija.

Za mlade je dostupna 21 usluga (7,6 %). Usluge su uglavnom socijalno-edukativnog karaktera (90,4 %), sa naglaskom na savjetovanje i edukaciju, dok je od usluga podrške za život u zajednici dostupno jedino stanovanje uz podršku (dvije usluge- u Podgorici i Bijelom Polju) i to za mlade bez roditeljskog staranja.

Za korisnike psihoaktivnih supstanci mapirano je 8 usluga (2,9 %. Bez obzira na broj usluga, napominjemo da su za ovu ciljnu grupu pokrenuti programi koji uključuju brojne podtipove socijalno-edukativnih i savjetodavno- terapijskih usluga, te da su u svrhu obezbjeđenja zaštite korisnika ove usluge ne samo usluge socijalne već i zdravstvene zaštite, s obzirom da uključuju konsultacije sa ljekarom, edukaciju o zdravstvenoj zaštiti, prevenciju zaraznih bolesti i sl. Ovim uslugama su obuhvaćene i porodice korisnika, za koje je dostupna usluga psihosocijalne podrške.

U druge ciljne grupe koje su prepoznate istraživanjem spadaju usluge za porodicu, pripadnike romske i egipćanske populacije, LGBT osobe, seksualne radnice i beskućnike. Prilikom razmatranja ovog izvještaja, u dijelu koji se tiče razdvajanja ciljnih grupa i usluga za svaku od njih, mora se uzeti u obzir da mnoge usluge uključuju više ciljnih grupa (na primjer usluga dnevnog centra uključuje i djecu i mlade, kao i njihove porodice).

Pregledom stanja na lokalnom nivou utvrđeno je da lokalne samouprave uglavnom imaju strateške planove kojima su identifikovane potrebe stanovništva. Strateški okvir za razvoj usluga na lokalnom nivou predstavlja izrada planova za unapređenje socijalne inkluzije. U periodu 2011-2013. godine plan je usvojen ili je u izradi u 13 opština. Izuzetak su male lokalne samouprave (Andrijevića, Žabljak) koje nemaju ni strateški okvir za razvoj usluga. U drugim lokalnim samoupravama postoje posebni akcioni planovi koji su usmjereni na osobe za invaliditetom, djecu, mlade, pripadnike romske i egipćanske populacije i druge ciljne grupe. Za određene ciljne grupe, iako su prepoznate kao prioritete nije razvijena nijedna usluga. Glavni razlog za to su budžetska ograničenja lokalnih samouprava. Prilikom istraživanja nije bilo moguće utvrditi koliko se sredstava iz lokalnih budžeta posebno troši na oblast razvoja usluga. Ovo je otežao kako način klasifikacije troškova u odlukama o budžetu i završnim računima lokalnih samouprava i činjenica da su mnoge lokalne samouprave odgovorile da uopšte ne izdvajaju sredstva za razvoj usluga.

Održivost usluga je jedno od ključnih pitanja koje je direktno povezano sa obezbjeđenjem finansijskih sredstava, a samim tim i osiguravanjem stručnih kapaciteta za pružanje odgovarajućeg kvaliteta usluge. Potrebno je što prije uspostaviti stalan i održiv izvor finansiranja koji će podržati prije svega već uspostavljene servise podržane projektom "Reforma sistema socijalne i dječje zaštite- unapređenje socijalne inkluzije".

Lokalna samouprava je prepoznata kao koordinator procesa planiranja i razvoja usluga socijalne zaštite. Potrebno je da se ta uloga unaprijedi uspostavljanjem koordinacionog tijela koje će pratiti sprovođenje lokalnih planova za ovu oblast i vršiti procjenu kvaliteta pruženih usluga. Glavni preduslov za uspostavljanje ovog tijela je unaprijeđena saradnja svih relevantnih lokalnih aktera. Izostanak saradnje se odražava ne samo na nedovoljnu informisanost lokalnih aktera o uslugama koje pružaju, već i na nemogućnost ostvarivanja prava korisnika na uslugu.

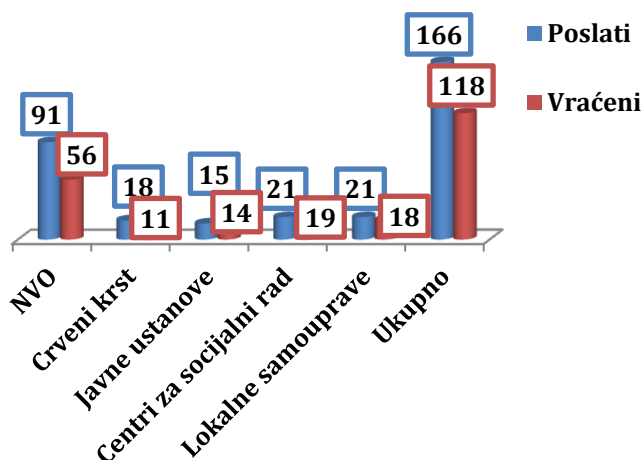
1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Osnovna metoda istraživanja u okviru projekta je upitnik (anketa). U istraživanju su učestvovali centri za socijalni rad i druge javne ustanove socijalne i dječje zaštite, organi lokalne uprave nadležni za oblast socijalne zaštite, organizacije Crvenog krsta i nevladine organizacije.

Za učesnike istraživanja kreirana su dva različita upitnika: jedan za direktne pružaoc usluga- javne ustanove socijalne i dječje zaštite, nevladine organizacije i organizacije Crvenog krsta i drugi za ugovarače usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou- nadležne organe lokalne uprave.

Projektom je bilo planirano da se obuhvati 174 aktera, ali je prilikom slanja upitnika od 5 nevladinih organizacija dobijena povratna informacija da se iste ne bave pružanjem usluga socijalne zaštite (Svetionik, Povjerenje, Svjetlost na horizontu, Inter mont i Centar za antidiskriminaciju- Ekvista), dok sa tri opštinske organizacije (Žabljak, Ulcinj i Rožaje) Crvenog krsta nismo uspjeli da stupimo u kontakt. Upitnici su dostavljeni na 166 adresa, a na isti je odgovorilo 118 socijalnih aktera.

Broj poslatih i vraćenih upitnika prema učesnicima istraživanja

Javne ustanove socijalne i dječje zaštite, organi lokalne uprave nadležni za oblast socijalne zaštite i opštinske organizacije Crvenog krsta kontaktirane su na osnovu podataka dostupnih na zvaničnim Internet prezentacijama Ministarstva rada i socijalnog staranja, Zajednice opština i Crvenog krsta Crne Gore, dok su nevladine organizacije birane na osnovu Izveštaja o finansijskom poslovanju nevladinih organizacija za 2010. godinu, CRNVO mreže i baze UNDP u Crnoj Gori.

Prilikom analize stanja na nacionalnom i lokalnom nivou razmatrani su relevantni strateški dokumenti, odluke i izvještaji nadležnih organa lokalne uprave, kao i

izvještaji o radu, statuti i programi rada javnih ustanova i Crvenog krsta Crne Gore. Za opis demografskih karakteristika korišćeni su podaci Zavoda za statistiku "Monstat" o popisu stanovništva iz 2011. godine.

U katalog usluga socijalne zaštite uključene su sve usluge socijalno-zaštitnog karaktera koje su se sprovodile tokom 2012. godine i prve polovine 2013. godine. Pored usluga koje su učesnici istraživanja navodili da su pružali u izvještajnom periodu, u katalog su uključeni projekti koje je podržala Komisija za raspodjelu sredstava od dijela prihoda od igara na sreću za period 2011-2012, Komisije lokalnih samouprava za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama na lokalnom nivou za period 2012-2013, kao i projekti koje je podržao Fond za aktivno građanstvo. Podaci koji nisu bili javno dostupni prikupljeni su na osnovu zahtjeva za slobodan pristup informacijama.

Polazeći od činjenice da je institut usluga socijalne zaštite prvi put uveden Zakonom iz 2013. godine, da Pravilnik o minimalnim standardima pružanja usluga nije usvojen za vrijeme istraživanja, te da svi pružaoci usluga nisu učestvovali u istraživanju, podaci predstavljeni u ovom izvještaju se ne

smiju tretirati kao egzaktni popis usluga u Crnoj Gori. Ovo se posebno odnosi na kataloge lokalnih usluga socijalne zaštite u kojima su podtipovi usluga klasifikovani na osnovu odgovora samih učesnika istraživanja. Posebno skrećemo pažnju na klasifikaciju podtipova usluga socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga, gdje su projektne aktivnosti učesnika istraživanja kombinovale više različitih podtipova usluga. Iz ovih razloga smatramo da podaci predstavljeni u izvještaju mogu predstavljati osnov za bliže definisanje podtipova usluga i određivanje kriterijuma pod kojima se usluge mogu pružati i na osnovu kojih se može procjenjivati njihov kvalitet.

2. NACIONALNI NORMATIVNI OKVIR ZA RAZVOJ VANINSTITUCIONALNIH OBLIKA SOCIJALNE ZAŠTITE – NEKAD I SAD

2.1. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list Crne Gore” broj 78/05)

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz 2005. godine nije poznavao institut usluga socijalne zaštite. Ovaj Zakon je priznavao samo pravo na usluge socijalnog rada ² koje su obuhvatale *“primjenu stručnih i naučnih saznanja u cilju pružanja stručne pomoći pojedincu, porodici i društvenim grupama u rješavanju životnih teškoća ili pomoći u organizovanju lokalnih i drugih zajednica da sprečavaju socijalne probleme i ublažavaju posljedice”*³.

Usluge socijalne zaštite su bile svedene na institucionalne oblike zaštite, odnosno usluge smještaja u ustanovu i usluge koje ustanove pružaju za vrijeme boravka korisnika, u skladu sa Zakonom i aktom o osnivanju ustanove.

Jedini pružaoci usluga socijalne zaštite, prema odredbama ovog Zakona, bile su ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja, ustanove za smještaj odraslih i starih osoba sa invaliditetom i ustanove za odmor i rekreaciju⁴, dok su usluge socijalnog rada mogli pružati samo centri za socijalni rad.

Zakon je u cilju unapređenja reforme socijalne i dječje zaštite predvidio i osnivanje Centra za savjetodavne, istraživačke i stručne poslove koji *“prati, proučava, analizira i predlaže mjere i aktivnosti”*⁵ u ovoj oblasti, ali sve do danas ova ustanova nije osnovana.

2.2. Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period 2008-2012

Pojam usluga socijalne zaštite u normativnom okviru Crne Gore se prvi put pominje u Strategiji razvoja socijalne i dječje zaštite za period 2008-2012. *“Usmjerenost na razvoj usluga podrške ranjivim grupama na principima decentralizacije i odgovornog upravljanja na nivou lokalne zajednice”*⁶ jedan je od osnovnih pristupa prilikom izrade Strategije.

U Strategiji se vaninstitucionalne usluge prvi put definišu i to kao *usluge koje podržavaju ostanak korisnika u porodičnom okruženju*. Prepoznate su sljedeće vrste vaninstitucionalnih usluga:

- ✓ dnevni boravci za djecu sa smetnjama u fizičkom i mentalnom razvoju, dnevni centri i klubovi za stare,
- ✓ porodični smještaj (osim srodničkog porodičnog smještaja koje je prisutno u većini lokalnih samouprava),
- ✓ specijalizovano hraniteljstvo za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju, djecu i omladinu sa poremećajima u ponašanju,
- ✓ kapaciteti za urgentni smještaj: prihvatilišta i prihvatne stanice, sigurne kuće za žrtve zlostavljanja i trgovine ljudima, kapaciteti za privremeni smještaj starih,

---

² Član 64 Zakona: Pravo na usluge socijalnog rada imaju svi građani. Usluge socijalnog rada (u daljem tekstu: usluge) su preventivna djelatnost, dijagnostika, tretman i savjetodavno-terapijski rad.

³ Član 64 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list Crne Gore” 78/05)

⁴ Član 69 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list Crne Gore” 78/05)

⁵ Član 72 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list Crne Gore” 78/05)

⁶ Strategija razvoja socijalne i dječje zaštite za period 2008-2012, Ministarstvo rada i socijalnog staranja

- ✓ stanovanje uz podršku za odrasla lica sa smetnjama u razvoju i djecu i omladinu bez roditeljskog staranja pred završetkom školovanja ⁷.

U Strategiji se prvi put ukazuje na značaj razvoja lokalnih usluga socijalne zaštite, kao i na neophodnost decentralizacije u smislu preuzimanja veće uloge lokalne samouprave u razvoju i finansiranju socijalnih servisa:

“Uloga lokalne samouprave je da aktivno kreira i sprovodi socijalnu politiku i socijalnu zaštitu na lokalnom nivou u cilju pružanja podrške ranjivim grupama i obezbjeđenju socijalne pravde i sigurnosti života u zajednici”.

Kao jedan od dugoročnih prioriteta u oblasti socijalne i dječje zaštite afirmišu se preventivan pristup, proaktivnost korisnika u rješavanju vlastite nepovoljne situacije i pluralizam pružalaca usluga.

Jedan od osnovnih strateških pravaca razvoja socijalne i dječje zaštite je prelaz iz centralizovanog sistema i institucionalnih oblika zaštite na usluge koje podržavaju život u zajednici kojima će se upravljati sa lokalnog nivoa.

Strategija afirmiše opredjeljenje za kombinovani model socijalne politike koji se zasniva na participativnom pristupu svih relevantnih socijalnih aktera (stakeholders) u planiranju, sprovođenju, finansiranju i praćenju primjene socijalne politike. Tako i u domenu usluga socijalne zaštite ova Strategija ukazuje na značaj saradnje i razmjene iskustava i značaj uspostavljanja *lokalnih savjeta za socijalno planiranje*, kao mehanizama saradnje svih socijalnih aktera, koji će koordinirati i planirati razvoj usluga socijalne zaštite. Ukazano je na potrebu uvođenja socijalnih inovacija, odnosno novih oblika usluga socijalne zaštite koje se zasnivaju na potrebama stanovništva što zahtijeva istraživačku djelatnost i uspostavljanje mehanizama za praćenje tih potreba.

2.3. Projekat “Reforma sistema socijalne i dječje zaštite- unapređenje socijalne inkluzije”

Komponenta 2 projekta “Reforma sistema socijalne i dječje zaštite - unapređenje socijalne inkluzije IPA 2010”, koji finansira Evropska unija posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, usmjerila je proces reforme socijalne zaštite na razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite⁸.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je u saradnji sa UNDP u Crnoj Gori pokrenulo izradu lokalnih planova za razvoj usluga socijalne zaštite u tri opštine: Bar, Bijelo Polje i Nikšić. Prethodno je UNDP za svaku od ovih opština uradio analizu o procjeni potreba lokalnog stanovništva sa preporukama za razvoj usluga socijalne zaštite ⁹.

Projektne aktivnosti u okviru reforme socijalne zaštite su jačanje institucionalnih mehanizama i kapaciteta koji će omogućiti razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite baziranim na sljedećim principima EU prakse u oblasti usluga socijalne zaštite i mehanizama socijalnog uključivanja¹⁰:

---

⁷ Strategija razvoja socijalne i dječje zaštite za period 2008-2012, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, str.11

⁸ Za reformu socijalne zaštite (II komponenta) iz IPA 2010 je opredijeljeno 1.180.400 eura, dok je UNDP doprinio sa još 118.040 eura. UNDP je odgovoran za sprovođenje II komponente.

⁹ Nalazi i preporuke za razvoj socijalnih servisa u lokalnoj zajednici, UNDP 2011

¹⁰ Ibid

1. Usklađenost usluga sa potrebama; 2. Decentralizacija usluga; 3. Raznolikost pružalaca usluga; 4. Efektivnost i efikasnost usluga; 5. Javnost rada i pouzdanost usluga; 6. Visok kvalitet usluga s uspostavljenim mehanizmima učenja i prepoznavanja dobre prakse; 7. Prilagodljive usluge.

***

Rezultati sprovođenja projekta u oblasti reforme socijalne zaštite 2011-2013:

- ✓ 2011. godine je započet je proces izrade Lokalnih planova za razvoj usluga socijalne zaštite u Baru, Bijelom Polju i Nikšiću. UNDP je preko sredstava podrške u okviru projekta finansirao 12 usluga u ovim opštinama.
- ✓ 2012. godine aktivnost izrade lokalnih planova se širi na Ulcinj, Mojkovac, Šavnik, Plužine, Cetinje i Podgoricu a broj finansiranih usluga socijalne zaštite se povećao na 17;
- ✓ Na poslednjem konkursu za raspodjelu sredstava podrške za razvoj socijalnih servisa (jul 2013) podržano je 23 servisa, dok je izrada Lokalnih planova za razvoj usluga socijalne zaštite započeta u Beranama, Pljevljima, Kolašinu, Plavu i Tivtu
- ✓ UNDP je 2012. godine uradio mapiranje i analizu usluga socijalne zaštite u svim crnogorskim opštinama i kreirao bazu lokalnih usluga socijalne zaštite (www.inkluzija.me)
- ✓ Izrađeno je Uputstvo o jedinstvenom postupanju u procesu izrade, usvajanja i implementacije lokalnih planova i distribuirano svim opštinama u Crnoj Gori.

2.4. Prepreke za razvoj usluga socijalne zaštite prije Zakona iz 2013.godine

✓ *Centralizovanost sistema socijalne i dječje zaštite*

Strategijom razvoja socijalne i dječje zaštite za period 2008-2012 predviđena je veća uloga lokalnih samouprava u upravljanju razvojem usluga socijalne zaštite, ali uloga države u ovom segmentu je i dalje dominantna. Država je i dalje glavni finansirer i pružalac usluga socijalne zaštite, preko centara za socijalni rad i drugih javnih ustanova socijalne i dječje zaštite. Zakonodavni okvir od 2005. godine ostavljao je samo mogućnost lokalnim samoupravama da ukoliko za to imaju sredstava obezbijede dodatne oblike zaštite. Sistem finansiranja i planiranja finansijskih sredstava za sistem socijalne zaštite je centralizovan. Gotovo sva prava i usluge koje pružaju javne ustanove u sistemu socijalne zaštite finansiraju se iz državnog budžeta, osim manjeg dijela sredstava koje obezbjeđuju lokalne samouprave za jednokratnu novčanu pomoć.

✓ *Različita ekonomska moć lokalnih samouprava*

Različita ekonomska moć se odražava na nejednaku dostupnost usluga socijalne zaštite u lokalnim samoupravama na sjeveru, jugu i u centralnoj regiji Crne Gore. Ovo direktno utiče na nemogućnost sprovođenja finansijske decentralizacije usluga socijalne zaštite jer skromni budžet lokalnih samouprava, posebno onih na sjeveru, ne može ispratiti potrebe lokalnog stanovništva

✓ *Nepostojanje adekvatnog normativnog okvira koji bi uredio oblast usluga socijalne zaštite*

Iako je bilo predviđeno, nisu ispunjene mjere iz Akcionog plana za primjenu Strategije za period 2008-2012 koji se odnose na uspostavljanje akreditacije, licenciranja i uvođenje standarda kvaliteta usluga socijalne zaštite. Realizaciju ovih mjera predviđaju Zakon iz 2013. godine i

strateški okvir razvoja socijalne i dječje zaštite za period 2013-2017 godine. Sistema licenciranja i akreditacije će se uspostaviti do 2015. godine.

✓ ***Neusklađenost zakonodavnog okvira sa identifikovanim dugoročnim prioritetima u strateškom okviru socijalne zaštite***

Strateški okvir za period 2013-2017 godine koji bi definisao dugoročne ciljeve i prioritete sistema socijalne i dječje zaštite nije usvojen odmah nakon prestanka važenja Strategije za period 2008-2012, već je prvobitno usvojen Zakon. Tako će se Strategija oslanjati na odredbe Zakona i 2005. godine koji ne prati tokove reforme ove oblasti.

✓ ***Nedovoljna razmjena iskustva i saradnja relevantnih socijalnih aktera***

Dominantna uloga države u obezbjeđenju socijalne zaštite dovela je do neprepoznavanja značaja većeg uključivanja nedržavnih aktera, a posebno nevladinih organizacija kao začetnika vaninstitucionalnih oblika zaštite, u proces planiranja, sprovođenja i praćenja socijalne politike. Zatvorenost Ministarstva rada i socijalnog staranja za saradnju sa nevladinim organizacijama i sprovođenje procesa decentralizacije "odozgo", potvrđuje kako istraživanje Instituta alternativa u okviru projekta "Izazovi razvoja kombinovane socijalne politike u Crnoj Gori"¹¹, tako i Izvještaj o napretku Crne Gore ka Evropskoj uniji (septembar 2012) u kom je Evropska Komisija ocijenila da je potrebno da Ministarstvo unaprijedi saradnju sa nevladinim sektorom.

✓ ***Nedovoljna finansijska podrška projektnim aktivnostima nevladinih organizacija od strane države i lokalnih samouprava***

Razvoj novih oblika socijalne zaštite podrazumijeva veća izdvajanja iz državnog i bužeta lokalnih samouprava, kao i veću podršku međunarodnih donatora. Posebno je naglašena potreba za obrazovanjem posebnog fonda na centralnom i lokalnim nivoima iz kog bi se finansirali projekti i usluge iz kojih bih se finansirali projekti nevladinih organizacija i drugih pružalaca usluga i na taj način obezbijedila održivost usluga koje se kroz te projekte pružaju. Fond nije osnovan niti je njegovo osnivanje predviđeno Zakonom iz 2013. godine.

✓ ***Nedostatak kontrolnih mehanizama***

Nepostojanje efikasnih mehanizama evaluacije rezultata podržanih projekata, nepostojanje standarda za pružanje usluga, nepostojanje evidencije usluga i pružalaca usluga dodatno je otežavalo razvoj i održivost lokalnih socijalnih servisa. Tome doprinosi sve veće povlačenje međunarodnih donatora, ali i nedovoljna angažovanost socijalnih aktera da pisanjem i prijavom projekata obezbijede dodatna sredstava.

✓ ***Nepostojanje istraživanja, stručnih analiza i statistika o socijalnim potrebama lokalnog stanovništva***

Centar za savjetodavne, istraživačke i stručne poslove nije osnovan, niti je Ministarstvo rada i socijalnog staranja uspostavilo funkcionaln odnos između primjene, praćenja potreba i izvještavanja. Otežavajuću okolnost predstavlja i nepostojanje jedinstvene baze podataka u sistemu socijalne i dječje zaštite, nestandardizovan način vođenja evidencije centara za socijalni

---

¹¹ Publikaciju Izazovi razvoja kombinovane socijalne politike možete preuzeti na <http://institut-alternativa.org/izazovi-razvoja-kombinovane-socijalne-politike-u-crnoj-gori/>

rad i lokalnih samouprava, čime se pouzdanost podataka dovodi u pitanje, a izvještavanje svodi samo na pregled statističkih podataka bez stručne analize. Tek se Zakonom iz 2013. godine predviđa osnivanje Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu koji će biti zadužen kako za nadzor i kontrolu razvoja usluga socijalne zaštite tako i za praćenje i analizu socijalnih pojava i problema kako bi se ispratila potreba stanovništva.

✓ ***Nepostojanje koordinacionih lokalnih tijela koja bi upravljala razvojem usluga socijalne zaštite***

Na lokalnom nivou nisu uspostavljeni lokalni savjeti za socijalno planiranje, iako je to bilo planirano Strategijom 2008-2012. U pitanju su lokalna radna tijela koja bi upravljala razvojem usluga socijalne zaštite kao institucionalni vid saradnje različitih socijalnih aktera. Iako je njihovo uspostavljanje bilo planirano prije isteka Strategije za period 2008-2012, tek su krajem 2012. godine, uspostavljeni improvizovani mehanizmi za planiranje razvoja usluga socijalne zaštite u vidu radne grupe za izradu i radne grupe za praćenje primjene lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije.

✓ ***Pasivan položaj korisnika***

Nisu uspostavljeni programi uključivanja na tržište rada radno-sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja, iako je i ova aktivnost bila planirana Akcionim planom Strategije. Uloga korisnika nema mogućnost da aktivno učestvuje u pronalaženju za njega najpovoljnijeg načina za prevazilaženje nepovoljne situacije. Nije postojala mogućnost izbora usluge niti pružalaca usluge. Sama mogućnost korišćenja vaninstitucionalnih oblika zaštite zavisila je od informisanosti korisnika o aktivnostima (projektima) nevladinih organizacija koje su usluge uglavnom i pružale. Uloga korisnika se svodi na ostvarenje i korišćenje prava na materijalna davanja.

✓ ***Birokratizacija centara za socijalni rad***

Opterećenost administrativnim procedurama, obimnost zahtjeva za ostvarenje nekog prava i deficitarnost kadra, otežavaju mogućnost centara da raspoloživim kapacitetima odgovore korisnicima u smislu planiranja i preduzimanja potrebnih aktivnosti za obezbjeđenje odgovarajuće usluge socijalne zaštite. Na ovo takođe utiče činjenica da informacioni sistem socijalnog staranja nije uspostavljen. Pojednostavljivanjem administrativnih procedura, otvoriće se mogućnosti da se stručni radnici više bave procenom i planiranjem potrebnih usluga socijalne zaštite ali i uvedu savremene metode rada.

✓ ***Neujednačenost znanja i pristupa prilikom pružanja usluga***

Ova pojava je prisutna kako u centrima za socijalni rad tako i u privatnom neprofitnom sektoru. Usluge pružaju osobe koje nemaju adekvatno profesionalno zvanje odnosno stručnu spremu, niti postoje standardi za pružalaca usluge i kvalitet usluge koja se pruža. Zbog toga je izuzetno važan sistem licenciranja propisan novim Zakonom, koji licencu predviđa kako za nevladine organizacije tako i za stručne radnike u centrima i drugim ustanovama socijalne i dječje zaštite.

2.5. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore" 27/13)

Pravo na usluge socijalne zaštite se prvi put kao posebno pravo u sistemu socijalne i dječje zaštite priznaje stupanjem na snagu Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz 2013. godine.

Prava iz socijalne i dječje zaštite

Član 11

Prava iz socijalne i dječje zaštite su: 1) osnovna materijalna davanja; 2) usluge socijalne i dječje zaštite.

Zakon definiše potrebne preduslove za razvoj mreže usluga socijalne zaštite koje odgovaraju potrebama stanovništva i omogućavaju njihovu dostupnost. Zakonom se organizacijama, preduzetnicima i fizičkim licima omogućava da pružaju usluge socijalne zaštite ukoliko zadovolje uslove za obavljanje te djelatnosti i dobiju licencu. Na ovakav način se afirmiše princip pluralizma pružalaca usluga, a samim tim i pluralizam usluga.

Prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Službeni list Crne Gore 27/13) usluge socijalne zaštite koje pored centara za socijalni rad mogu pružati i drugi akteri, obuhvataju usluge podrške za život u zajednici, savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge i usluge smještaja.

Usluge podrške za život u zajednici su: dnevni boravak/centar, pomoć u kući, stanovanje uz podršku, svratište, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i druge usluge podrške za život u zajednici.

Savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge obuhvataju: savjetovanje, terapiju, medijaciju, SOS telefon i druge usluge s ciljem prevazilaženja kriznih situacija i unapređivanja porodičnih odnosa.

Smještaj je usluga koja podrazumijeva boravak korisnika: na porodičnom smještaju-hraniteljstvu, porodičnom smještaju, u ustanovi socijalne i dječje zaštite, u prihvatilištu – skloništu i u drugim vrstama smještaja. Istraživanjem je od usluga smještaja obuhvaćen samo smještaj u sklonište/prihvatilište kao vaninstitucionalni oblik zaštite.

Zakon predviđa osnivanje **Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu**, kao posebnog sektora pri Ministarstvu rada i socijalnog staranja koji će obavljati savjetodavne, istraživačke i stručne poslove u oblasti socijalne i dječje zaštite, pratiti kvalitet stručnog rada i usluga u ustanovama, pružati stručnu supervizijsku podršku radi unaprjeđenja stručnog rada i usluga socijalne i dječje zaštite, obavljati poslove licenciranja stručnih radnika i izdaje licencu za rad, obavljati stručne i organizacione poslove u postupku akreditacije programa obuke, odnosno programa pružanja usluga kojim se obezbjeđuje stručno usavršavanje stručnim radnicima i stručnim saradnicima i pružaocima usluga, donositi Etički kodeks za zaposlene u oblasti socijalne i dječje zaštite, istraživati socijalne pojave i probleme, djelatnost i efekte socijalne i dječje zaštite, izrađivati analize i izvještaje i predlagati mjere za unaprjeđenja u oblasti socijalne i dječje zaštite, razvijati sistem kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti, koordinirati razvoj standarda usluga i predlagati nadležnom organu državne uprave unaprjeđenje postojećih i uvođenje novih standarda, učestvovati u izradi, sprovođenju, praćenju i ocjeni efekata primjene strategija, akcionih planova, zakona i drugih propisa koje se odnose na razvoj djelatnosti socijalne i dječje zaštite, organizovati stručno usavršavanje stručnih radnika i stručnih saradnika, sačinjavati i publikovati monografije, časopise i zbornike radova, stručne priručnike, vodiče, informatore, studije i primjere dobre prakse, informisati

stručnu i širu javnost o sprovođenju socijalne i dječje zaštite, ukazivati na potrebe i probleme korisnika, a posebno korisnika iz osjetljivih društvenih grupa i sl.

Zakonom je predviđeno da se (vaninstitucionalne) usluge socijalne zaštite finansiraju iz budžeta države, budžeta opštine, vršenjem djelatnosti pružalaca usluga- putem učešća korisnika, putem donacija, poklona, zavještanja, legata, osnivanjem zadužbina i fondacija i sl. Međutim, nije definisano kako, što će biti predmet regulisanja posebnim podzakonskim aktom.

Predviđena je veća odgovornost lokalne samouprave u finansiranju usluga socijalne zaštite kao što su: pomoć u kući, dnevni boravak, usluge narodne kuhinje, odmor i rekreacija djece, stanovanje uz podršku, smještaj u prihvatilište – sklonište, stanovanje za socijalno ugrožena lica kao i drugih usluga u skladu sa materijalnim mogućnostima lokalne samouprave.

Razvoj socijalne i dječje zaštite

Član 156

Radi razvoja odnosno finansiranja usluga socijalne i dječje zaštite sredstva se obezbjeđuju iz budžeta države, budžeta opštine, donacija, igara na sreću i drugih izvora u skladu sa zakonom. Sredstvima iz stava 1 ovog člana finansiraju se: 1) usluge socijalne i dječje zaštite za kojima postoji potreba u opštini; 2) inovativne usluge i usluge socijalne i dječje zaštite od posebnog značaja za državu.

Visinu sredstava za usluge iz stava 1 ovog člana, kriterijume za njihovu raspodjelu po pojedinim opštinama, kriterijume za učešće lokalne samouprave i dinamiku prenosa sredstava utvrđuje nadležni organ državne uprave.

Dakle, ukoliko lokalne samouprave nijesu u mogućnosti da obezbijede sredstva za navedene usluge u njihovom finansiranju učestvovaće država.

Zakonom se definiše i donošenje posebnih podzakonskih akata od značaja za razvoj usluga socijalne zaštite kojima se regulišu:

- ✓ Licenciranje i akreditacija
- ✓ Zbirke podataka- vođenje evidencije
- ✓ Kriterijumi za utvrđivanje cijene usluge socijalne i dječje zaštite
- ✓ Učešće korisnika u troškovima usluga

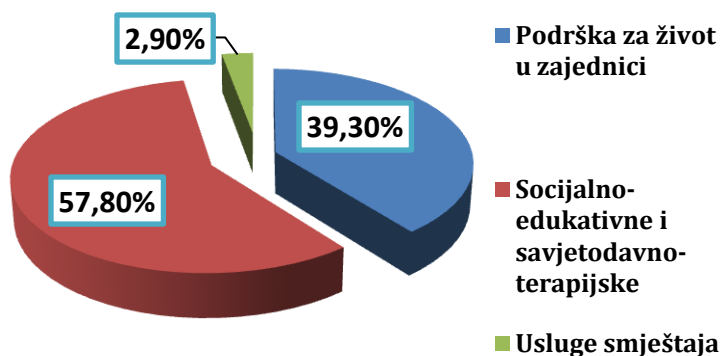
***

Vodeći se tipologijom usluga koja je našla svoje utemeljenje u Zakonu, u nastavku izvještaja je pregled stanja za svaku jedinicu lokalne samouprave u pogledu dostupnosti usluga socijalne zaštite sa katalogom usluga. U cilju analize stanja urađen je presjek na nacionalnom nivou sa setom preporuka u cilju povećanja dostupnosti mreže usluga socijalne zaštite koje korisnika zadržavaju u najmanje restriktivnom okruženju (porodici, lokalnoj zajednici) i time smanjuju broj korisnika institucionalnih vidova zaštite.

3. NACIONALNI PREGLED USLUGA SOCIJALNE ZAŠTITE

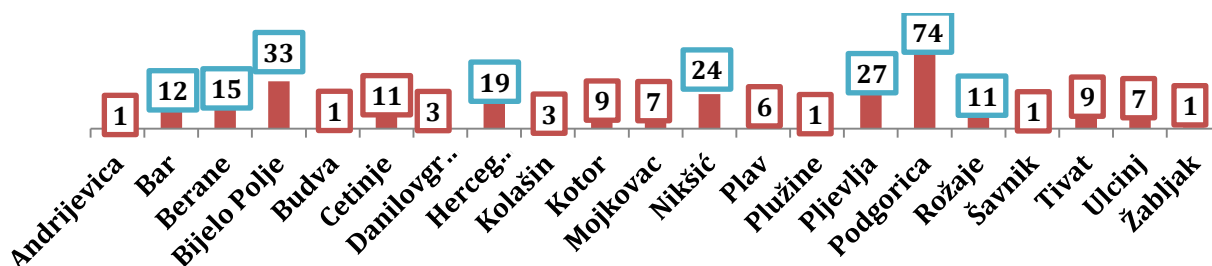
3.1. Vrste usluga

Grafik 1 Udio vrsta usluga u ukupnom broju usluga

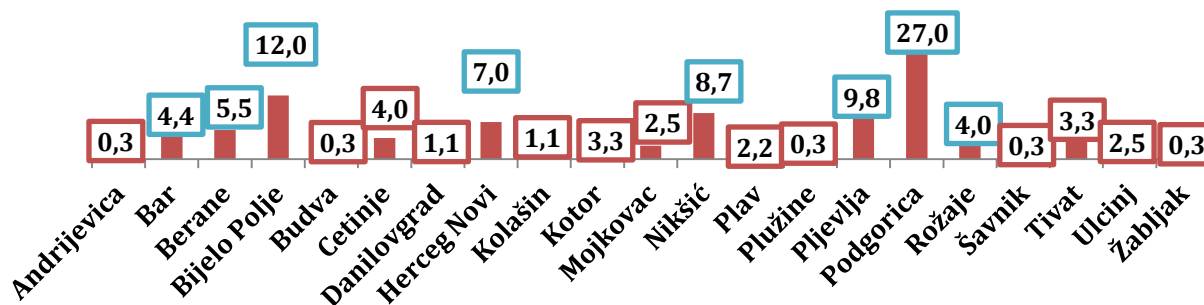

Prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, vrste usluga socijalne zaštite su: podrška za život u zajednici, socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i usluge smještaja¹². Za izvještajni period mapirano je 275 usluga socijalne zaštite. Najviše su zastupljene socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge (159 usluga) koje čine udio od 57,8 % u ukupnom broju usluga. Mapirano je 108 usluga podrške za život u zajednici koje čine udio od 39,9 % i 8 usluga skloništa koje čine udio 2,9 % u ukupnom broju usluga.

Grafik 2. Teritorijalna raspodjela usluga socijalne zaštite – broj usluga

Grafik 3 Teritorijalna raspodjela usluga socijalne zaštite- udio usluga na lokalnom nivou u ukupnom broju usluga

¹² Kao što je navedeno u uvodnom dijelu izvještaja, usluge procjene i planiranja, neodložne intervencije i usluge smještaja u ustanove socijalne i dječje zaštite nisu bile predmet istraživanja.

Teritorijalna raspodjela usluga ukazuje da je broj dostupnih usluga socijalne zaštite u korelaciji sa veličinom lokalnih samouprava (Grafici 2 i 3). U najvećim lokalnim samoupravama u Crnoj Gori (Podgorici, Bijelom Polju, Pljevljima, Nikšiću, Herceg Novom, Beranama i Baru) dostupan je najveći broj usluga socijalne zaštite.

Tabela 1 Pokrivenost ciljne grupe uslugama socijalne zaštite- teritorijalna raspodjela

Lokalna samouprava	Broj osoba 65 +	Broj korisnika usluga za osobe 65+	%
Andrijevića	852	0	
Bar	5574	331	5,94%
Berane	4528	120	2,65%
Bijelo Polje	5681	210	3,70%
Budva	1918	42	2,19%
Cetinje	2573	95	3,69%
Danilovgrad	2569	125	4,87%
Herceg Novi	15445	113	0,73%
Kolašin	1426	35	2,45%
Kotor	2009	117	5,82%
Mojkovac	1207	100	8,29%
Nikšić	9768	290	2,97%
Plav	1739	65	3,74%
Plužine	719	0	
Pljevlja	5645	123	2,18%
Podgorica	19952	350	1,75%
Rožaje	1864	65	3,49%
Šavnik	411	50	12,17%
Tivat	1781	80	4,49%
Ulcinj	2869	0	
Žabljak	692	0	
Ukupno	89 222	2311	

Veći broj dostupnih usluga ne mora nužno da znači i bolju pokrivenost ciljnih grupa uslugama socijalne zaštite, odnosno usmjerenost usluga na zadovoljavanje potreba prioritarnih ciljnih grupa. Rezultati istraživanja su pokazali da su u mnogim lokalnim samoupravama donijeti lokalni akcioni planovi u kojima su prepoznate konkretne ciljne grupe, ali da bez obzira što je dostupan veći broj usluga (u poređenju sa drugim lokalnim samoupravama), nijedna usluga nije usmjerena za tu prioritarnu ciljnu grupu.

Tabela 1 o teritorijalnoj pokrivenosti osoba preko 65 godina starosti¹³ uslugama socijalne zaštite ukazuje da je na lokalnom nivou u prosjeku 3,39 % ove ciljne grupe obuhvaćeno uslugama socijalne zaštite¹⁴. Ukoliko pogledamo podatke za Podgoricu sa najvećim brojem osoba preko 65 godina starosti (19952) i Šavnik sa najmanjim (411), vidjećemo da je pokrivenost ove ciljne grupe uslugama veći u Šavniku (12,10%) u odnosu na Podgoricu gdje je pokrivenost ove ciljne grupe uslugama svega 1,8 %.

Tabela 2 Pokrivenost ciljne grupe uslugama socijalne zaštite- nacionalni pregled

Lokalna samouprava	Broj osoba 65+ u Crnoj Gori	Broj osoba 65 + korisnika usluga	% broja korisnika od ukupnog broja osoba 65 + u Crnoj Gori
Andrijević	89222	0	0,000%
Bar	89222	331	0,371%
Berane	89222	120	0,134%
Bijelo Polje	89222	210	0,235%
Budva	89222	42	0,047%
Cetinje	89222	95	0,106%
Danilovgrad	89222	125	0,140%
Herceg Novi	89222	113	0,127%
Kolašin	89222	35	0,039%
Kotor	89222	117	0,131%
Mojkovac	89222	100	0,112%
Nikšić	89222	290	0,325%
Plav	89222	65	0,073%
Plužine	89222	0	0,000%
Pljevlja	89222	123	0,138%
Podgorica	89222	350	0,392%
Rožaje	89222	65	0,073%
Šavnik	89222	50	0,056%

¹³ Kako bi bolje objasnili da veličina lokalne samouprave (po broju stanovnika) ne znači nužno i bolju usmjerenost i usklađenost usluga socijalne zaštite sa potrebama ciljnih grupa, uporedili smo broj pripadnika jedne ciljne grupe i broj korisnika svih mapiranih usluga za tu ciljnu grupu. Kao reprezentativnu ciljnu grupu naveli smo osobe preko 65 godina kako zbog toga što ova ciljna grupa predstavlja najveći udio stanovništva u svim lokalnim samoupravama tako i zbog činjenice da su podaci o broju korisnika tih usluga u najvećoj mjeri bili dostupni, da je mali broj podtipova usluga za stare i da se gotovo sve mapirane usluge za stare odnose na osobe preko 65 godina. U cilju poređenja, korišćeni su podaci Monstata iz popisa stanovništva iz 2011. godine u kom je dostupan tačan broj starih preko 65 godina za svaku lokalnu samoupravu posebno.

¹⁴ Prosječnu pokrivenost uslugama socijalne zaštite po jedinici lokalne samouprave smo dobili tako što smo zbir iz kolone 4 (% od ukupnog broja ciljne grupe u lokalnoj samoupravi), koji iznosi 71, 11 %, podijelili sa brojem lokalnih samouprava u Crnoj Gori.

Tivat	89222	80	0,090%
Ulcinj	89222	0	0,000%
Žabljak	89222	0	0,000%
Ukupno	899222	2311	2,590%

Ukupan broj osoba preko 65 godina koje koriste usluge socijalne zaštite je 2311, što je u odnosu na ukupan broj ove ciljne grupe koji prema podacima Monstata iznosi 89 222, svega 2,59 %. Dakle, na nacionalnom nivou, uslugama socijalne zaštite je obuhvaćeno svega 2, 59 % pripadnika ove ciljne grupe. Razlozi za to mogu biti različiti: različit socio-ekonomski položaj pripadnika ove ciljne grupe u različitim lokalnim samoupravama; u mnogim lokalnim samoupravama osobe preko 65 godina starosti nisu prepoznate kao ciljna grupa na koju je potrebno usmjeriti usluge socijalne zaštite ili jesu, ali usluge nisu razvijane.

3.2. Podtipovi usluga socijalne zaštite

3.2.1. Podrška za život u zajednici

Podtipovi podrške za život u zajednici, prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, su: dnevni boravak/centar, stanovanje uz podršku, pomoć u kući, svratište, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik. Zakon ostavlja mogućnost da se i druge usluge podvedu pod ovaj podtip, tako da smo pored ovih, mapirali i usluge koje se odnose na razvoj volonterskog servisa, obezbjeđenje prevoza, asistenciju (nabavku ortopedskih i drugih pomagala).

Prema rezultatima istraživanja u Crnoj Gori je dostupno 108 usluga podrške za život u zajednici. Na nacionalnom nivou, dostupni su svi podtipovi koje prepoznaje Zakon, ali nisu svi podtipovi jednako razvijeni i raspoređeni na lokalnom nivou. Najviše zastupljen podtip usluga podrške za život u zajednici je pomoć u kući.

Tabela 3 Broj i udio podtipova usluga podrške za život u zajednici

Podtipovi podrške za život u zajednici	Broj usluga	%
Dnevni boravak/centar	16	14,8
Stanovanje uz podršku	3	2,7
Pomoć u kući	41	37,9
Personalna asistencija	20	18,5
Razvoj volonterskog servisa	10	9,3
Asistencija	13	12,1
Tumačenje i prevođenje na znakovni jezik	2	1,8
Svratište (narodna kuhinja)	3	2,7

3.2.2. Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge

Prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, u socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge potpadaju: savjetovanje, terapija, medijacija, sos telefon i druge usluge s ciljem prevazilaženja kriznih situacija i unaprjeđivanja porodičnih odnosa.

U usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog tipa nismo uključili usluge koje pružaju centri za socijalni rad jer su savjetovanje, informisanje (edukacija), medijacija i terapija usluge socijalnog rada koje su centri za socijalni rad kao primarne ustanove socijalne zaštite po Zakonu obavezne pružati.

Tabela 4 Podtipovi socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge

Podtipovi socijalno- edukativnih i savjetodavno- terapijskih usluga	Broj usluga	%
Savjetovanje	13	8,18%
Asistencija u učenju i medijacija	2	1,26%
Kreativne radionice	9	5,66%
Terapija	3	1,89%
Edukacija	24	15,09%
SOS telefon	10	6,29%
Savjetovanje i terapija	48	30,19%
Medijacija	2	1,26%
Savjetovanje i edukacija	15	9,43%
Savjetovanje, edukacija i terapija	5	3,14%
Savjetovanje, terapija i medijacija	3	1,89%
Savjetovanje, edukacija i medijacija	7	4,40%
Savjetovanje i medijacija	1	0,63%
Savjetovanje i sos telefon	4	2,52%
Savjetovanje, edukacija i kreativne radionice	1	0,63%
Savjetovanje, edukacija, terapija i medijacija	6	3,77%
Edukacija, terapija i medijacija	1	0,63%
Savjetovanje, kreativne radionice i terapija	1	0,63%
Savjetovanje i kreativne radionice	1	0,63%
Savjetovanje, terapija, sos telefon i medijacija	1	0,63%

Prema rezultatima istraživanja, u Crnoj Gori je dostupno 159 usluga socijalno- edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera, što čini 57,8 % ukupnog broja usluga. Samo 61 socijalno-edukativna i savjetodavno-terapijska usluga(38,3 %) podrazumijeva samo jedan podtip. Obično usluga podrazumijeva kombinaciju dva ili više podtipa ove usluge, a najviše savjetovanja i terapije(30,19%).

3.2.3. Usluga skloništa

Kako su predmet istraživanja vaninstitucionalne usluge socijalne zaštite, od usluga smještaja mapirali smo samo uslugu smještaja u sklonište, ali ne i usluge smještaja u ustanove.

Prema rezultatima istraživanja, u Crnoj Gori je dostupno 8 usluga smještaja u sklonište.

Tabela 5 Usluga skloništa

Prihvatna stanica za žrtve nasilja	Centar za podršku djeci i porodici	Bijelo Polje
SOS sklonište za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić- Socijalni servis za žene	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja	Nikšić
Sklonište za beskučnike	Inicijativa za ljudska prava	Podgorica
Sklonište za žrtve porodičnog nasilja	Sekretarijat za socijalno staranje u saradnji sa SŽK	Podgorica
Sklonište za LGBT osobe	LGBT Forum Progres	Podgorica
Prihvatilište za samohrane maloljetne majke	Dom nade	Podgorica
Sklonište za žrtve trgovine ljudima	Crnogorski ženski lobi	Podgorica
Sigurna ženska kuća	Otvoreni centar Bona Fide	Pljevlja

3.3. Pružaoci usluga

Pružaoци usluga su nevladine organizacije, javne ustanove i organizacije Crvenog krsta. Lokalne samouprave se javljaju kao ugovarači usluga socijalne zaštite koje pružaju nevladine organizacije ili lokalne organizacije Crvenog krsta.

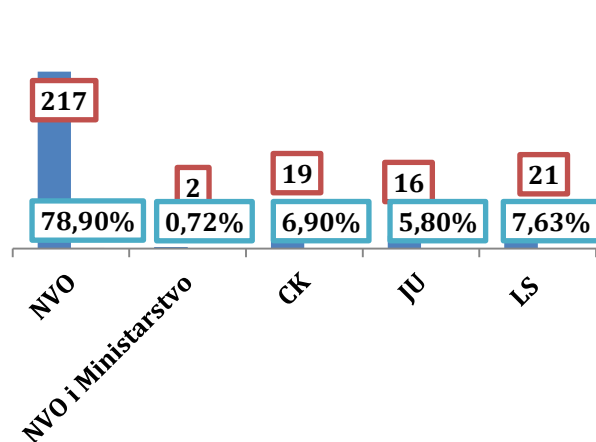
Prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, predviđena je veća odgovornost lokalne samouprave u finansiranju usluga socijalne zaštite kao što su: pomoć u kući, dnevni boravak, usluge narodne kuhinje, odmor i rekreacija djece, stanovanje uz podršku, smještaj u prihvatilište – sklonište, stanovanje za socijalno ugrožena lica kao i drugih usluga u skladu sa materijalnim mogućnostima lokalne samouprave.

Lokalna samouprava ima ulogu ugovarača usluga socijalne zaštite. Prema rezultatima istraživanja, lokalna samouprava najviše ugovara uslugu pomoći u kući za stare osobe i uslugu smještaja u sklonište. Lokalne samouprave su u izvještajnom periodu kroz lokalne javne radove ugovorile 17 usluga pomoći u kući starim osobama. Dvije lokalne samouprave (Cetinje i Podgorica) obezbjeđuju besplatni dnevni obrok za socijalno-ugrožene osobe, u skladu sa kriterijumima u Odlukama o socijalnoj i dječjoj zaštiti. Ovo je ujedno jedini vid usluge koju lokalna samouprava direktno pruža korisnicima.

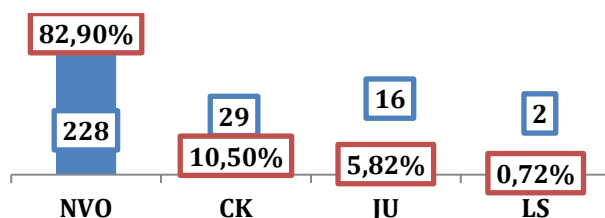
Važno je napomenuti da se većina usluga smještaja sprovodi u partnerstvu nevladinih organizacija sa lokalnom samoupravom (Podgorica, Nikšić, Pljevlja) dok je za dvije usluge smještaja u sklonište ugovarač država (Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo rada i socijalnog staranja)¹⁵. Međutim, direktni pružaoci usluga su nevladine organizacije.

Prema rezultatima istraživanja, u partnerstvu sa nevladinom organizacijom¹⁶ jedna lokalna samouprava obezbjeđuje uslugu stanovanja uz podršku. Lokalna samouprava se javlja kao osnivač javnih ustanova socijalne i dječje zaštite, ali usluge pružaju javne ustanove, dok se lokalna samouprava nalazi u svojstvu ugovarača.

Grafik 3 Broj usluga ukoliko je LS ugovarač usluge

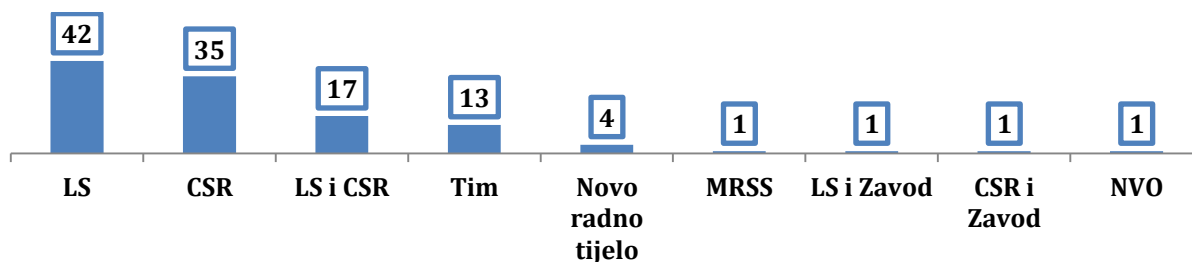
Grafik 4 Broj usluga ukoliko je LS pružalac usluge

Uloga lokalne samouprave je više koordinatorska i upravljačka kada je u pitanju razvoj usluga socijalne zaštite, nego što se lokalne samouprave javljaju kao direktni pružaoci usluga.

Ovo su prepoznali i sami učesnici istraživanja. Od 116 učesnika koji su odgovorili na pitanje o tome ko treba da upravlja procesom razvoja usluga socijalne zaštite, najviše njih je u tome prepoznalo ulogu lokalne samouprave (42).

Grafik 5 Koordinator razvoja usluga socijalne zaštite – odgovori učesnika istraživanja*

*Pod Zavodom se podrazumijeva Zavod za socijalnu i dječju zaštitu

¹⁵ Sklonište za žrtve trgovine ljudima koju pruža Crnogorski ženski lobi po ugovoru sa Kancelarijom za sprečavanje trgovine ljudima (Ministarstvo unutrašnjih poslova) i Sklonište za beskućnike koje obezbjeđuje Akcija za ljudska prava po ugovoru sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja.

¹⁶ Sekretarijat za socijalno staranje Glavnog grada u saradnji sa Centrom za prava djeteta.

3.3.1. Broj i teritorijalna raspodjela pružalaca usluga

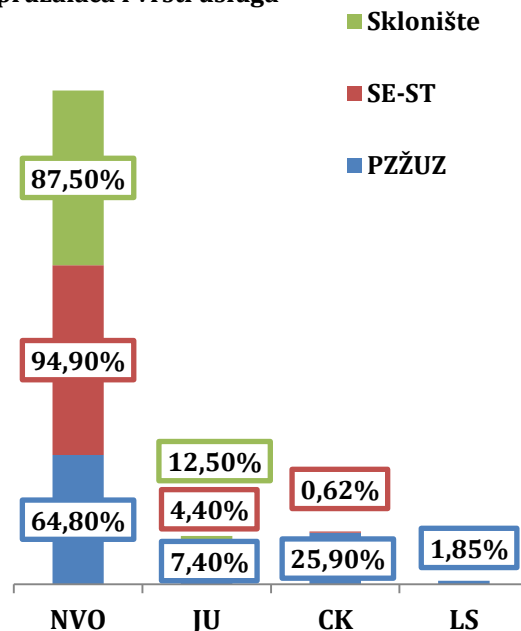
Kao što veći broj stanovnika pretpostavlja veći broj usluga socijalne zaštite tako i veći broj usluga pretpostavlja veći broj pružalaca usluga.

Tabela 6 Struktura pružalaca usluga po jedinici lokalne samouprave

LS	Broj pružalaca	NVO	CK	JU	LS
Andrijevica	1	1			
Bar	7	6	1		
Berane	11	10	1		
Bijelo Polje	15	11	1	3	
Budva	1		1		
Cetinje	8	6	1		1
Danilovgrad	3	2	1		
Herceg Novi	15	13	1	1	
Kolašin	3	1	1	1	
Kotor	7	5	1	1	
Mojkovac	5	4	1		
Nikšić	13	10	1	2	
Plav	4	2	1	1	
Plužine	1	1			
Pljevlja	16	13	1	2	
Podgorica	43	39	1	2	1
Rožaje	8	7	1		
Šavnik	1		1		
Tivat	5	4	1		
Ulcinj	5	4		1	
Žabljak	1	1			
UKUPNO	173	140	17	14	2

Na osnovu rezultata istraživanja, u Crnoj Gori usluge pruža 173 pružalaca, a najviše nevladine organizacije. Mapirano je ukupno 140 nevladinih organizacija (80,9%) koje pružaju 70 usluga podrške za život u zajednici, 151 uslugu socijalno edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera i 7 usluga skloništa. U istraživanju je učestvovalo 17 opštinskih organizacija Crvenog krsta (9,8%) koje pružaju ukupno 29 usluga, uglavnom podrške za život u zajednici. Samo jednu uslugu socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera pruža Crveni krst. 16 usluga pruža 14 javnih ustanova socijalne zaštite (8,1%). Dvije lokalne samouprave(1,1%) pružaju usluge podrške za život u zajednici.

Grafik 6 Struktura usluga prema tipu pružalaca i vrsti usluga

3.4. Struktura usluga prema pružaocima

3.4.1. Struktura podtipova usluga podrške za život u zajednici prema pružaocu

Tabela 7 Podtipovi usluga podrške za život u zajednici prema pružaocu

	NVO	Javne ustanove	Lokalna samouprava	Crveni krst	Ukupno
Dnevni boravak/centar	9	7			16
Stanovanje uz podršku	2	1			3
Pomoć u kući	19			22	41
Personalna asistencija	16			4	20
Razvoj volonterskog servisa	10				10
Asistencija	11			2	13
Tumačenje i prevođenje na znakovni jezik	2				2
Dnevni obrok	1		2		3
Ukupno	70	8	2	28	108

3.4.2. Struktura podtipova usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera prema pružaocu

Tabela 8 Podtipovi socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera prema pružaocu

Podtipovi SE-ST usluga	NVO	CK	JU	Broj podtipova usluga
Savjetovanje	13	1	1	15
Asistencija u učenju i medijacija	2			2
Kreativne radionice	9			9
Terapija	3			3
Edukacija	21		3	24
SOS telefon	10			10
Savjetovanje i terapija	46		2	48
Medijacija	2			2
Savjetovanje i edukacija	15			15
Savjetovanje, edukacija i terapija	5			5
Savjetovanje, terapija i medijacija	3			3
Savjetovanje, edukacija i medijacija	7			7
Savjetovanje i medijacija	1			1
Savjetovanje i sos telefon	4			4
Savjetovanje, edukacija i kreativne radionice	1			1
Savjetovanje, edukacija, terapija i medijacija	5		1	6

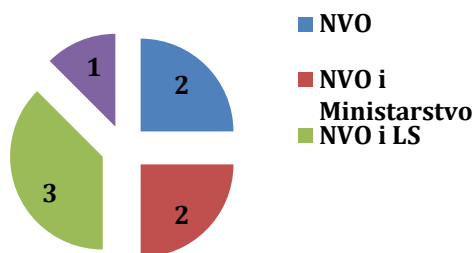
Edukacija, terapija i medijacija	1			1
Savjetovanje, kreativne radionice i terapija	1			1
Savjetovanje i kreativne radionice	1			1
Savjetovanje, terapija, sos telefon i medijacija	1			1
Ukupno	151	1	7	159

Udio nevladinih organizacija u pružanju usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno terapijskog karaktera je 94, 9%. Poređenjem ukupnog broja podtipova usluge i broja usluga istog podtipa koje pružaju nevladine organizacije, 66 podtipova socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga pružaju samo nevladine organizacije (*boldovano rozom bojom).

Udio usluga drugih pružalaca u ukupnom broju podtipova socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga je značajno manji. Prema rezultatima istraživanja, Crveni krst pruža samo jednu socijalno-edukativnu uslugu. Od 7 usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera koje pružaju javne ustanove, tri usluge pružaju domovi zdravlja u cilju prevencije bolesti zavisnosti.

3.4.3. Usluga skloništa prema pružaocu/ugovaraču

Grafik 7 Usluga skloništa prema pružaocu

Uslugu smještaja u sklonište pruža 8 nevladinih organizacija. Samo tri usluge smještaja se sprovode samostalno, dok se preostalih pet realizuje u partnerstvu sa javnim sektorom (tri sa lokalnom samoupravom, dvije sa nadležnim ministarstvom).

Sve vrste usluga socijalne zaštite najviše pružaju nevladine organizacije. Od 275 usluga socijalne zaštite nevladine organizacije pružaju čak 217 usluga (78,9%). U pitanju su usluge koje se ne

sprovode u formalizovanom partnerstvu ili po ugovoru sa drugim akterima, ali koji mogu uključivati određeni vid saradnje. Ukoliko u broj usluga koje pružaju nevladine organizacije uključimo usluge koje one pružaju na osnovu ugovora, memoranduma o saradnji ili bilo kog drugog vida saradnje sa lokalnom samoupravom ili ministarstvom, onda je broj usluga koje pružaju veći- 228 usluga (82,9%).

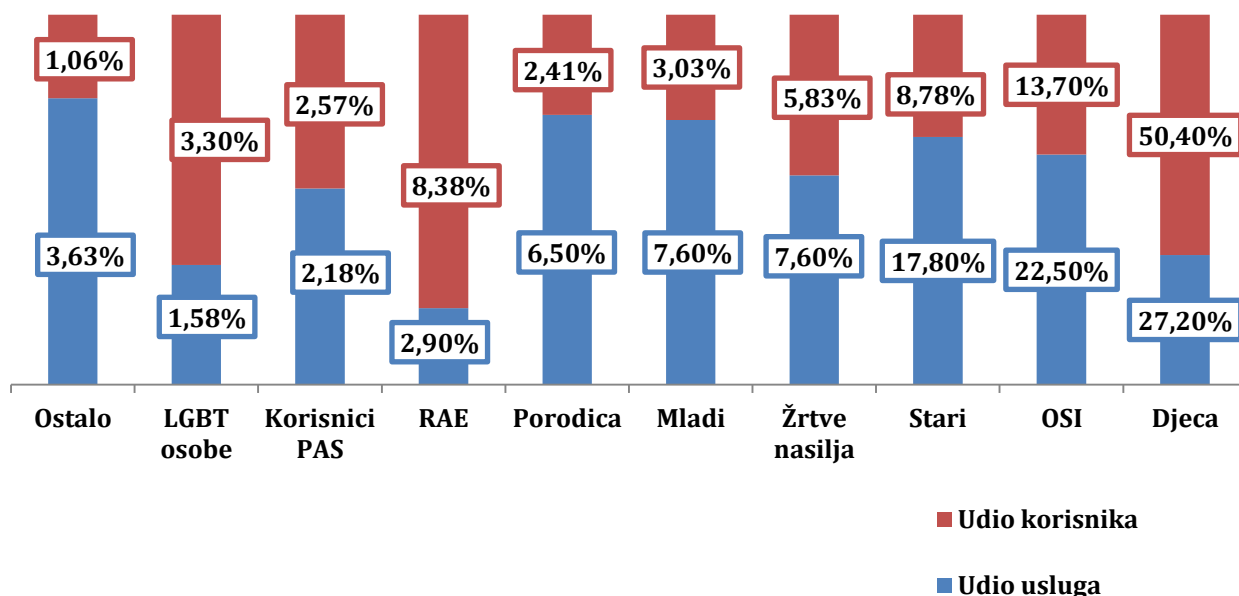
3.5. Ciljne (korisničke) grupe

Na osnovu rezultata istraživanja ciljne grupe prema kojima su usluge socijalne zaštite usmjerene su djeca, osobe sa invaliditetom, stara populacija, žrtve nasilja, mladi, porodica, Romi, Aškalije i

Egipćani, LGBT osobe, seksualne radnice, osobe na izdržavanju kazne za izvršenje krivičnih djela, osobe zavisne od kockanja i beskućnici¹⁷.

U okviru jedne ciljne grupe ima više korisničkih grupa. Tako su usluge za djecu prioriteto orjentisane na djecu sa smetnjama u razvoju, usluge za žrtve nasilja na žene i djecu žrtve porodičnog nasilja, usluge za osobe sa invaliditetom na osobe sa oštećenim vidom i sluhom, usluge za Rome, Aškalije i Egipćane na djecu predškolskog i školskog uzrasta, usluge za korisnike psihoaktivnih supstanci na korisnike koji injektiraju drogu, usluge za mlade na osobe srednjoškolskog uzrasta i mlade sa smetnjama u razvoju, a usluge za porodicu na roditelje djece sa smetnjama u razvoju, samohrane roditelje i porodice u riziku.

Grafik 8 Struktura usluga prema ciljnoj grupi

3.5.1. Djeca

Od 275 usluga u Crnoj Gori je mapirano ukupno 75 usluga za djecu (27, 2%) : 25 usluga podrške za život u zajednici i 50 usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera. Usluge uglavnom pružaju nevladine organizacije (68 usluga/90,6%). Udio djece u ukupnom broju korisnika usluga je 50, 4 %. U nastavku je pregled usluga za djecu klasifikovanih prema uzroku zbog kojih su djeca korisnici usluga, sa pregledom vrsta usluga, pružalaca i broja korisnika.

¹⁷ Ciljne grupe su nabrojane prema broju usluga koje su za njih razvijene, od ciljne grupe za koju je dostupno najviše do ciljne grupe koje su samo prepoznate ali za njih postoji mali broj usluga.

Tabela 9 Usluge za djecu prema korisničkim grupama

Korisničke grupe	Broj usluga	Vrsta usluge			Broj korisnika	Tip pružalaca		
		PŽŽUZ	SE-ST	Sklonište		NVO	CK	JU
Djeca predškolskog i školskog uzrasta*	17		17		12 224	16		1
Djeca sa smetnjama u razvoju	48	24	24		1199	42		6
Djeca žrtve vršnjačkog nasilja	3		3		36	3		
Djeca predškolskog uzrasta RAE populacije	3		3		65	3		
Djeca korisnika psihoaktivnih supstanci	2		2		15	2		
Djeca seksualnih radnica	1		1			1		
Djeca bez roditeljskog staranja	1	1			3	1		
UKUPNO	75	25	50		13542	68		7

*ovdje su uključena djeca iz riziko porodica i djeca sa poremećajima u ponašanju iz razloga što usluga uključuje produženi boravak i stručni tretman u vaspitno-obrazovnim ustanovama

Za djecu predškolskog i školskog uzrasta, dostupne su usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera, a odnose se na edukaciju i savjetovanje o prevenciji bolesti zavisnosti i edukaciju o zdravim stilovima života (15 usluga). Za djecu sa poremećajem u ponašanju dostupna je usluga produženog stručnog postupka u školama, dok je za djecu iz riziko porodica dostupna usluga produženog boravka sa stručnim tretmanom.

Za djecu žrtve nasilja dostupne su tri sos linije koje pružaju tri nevladine organizacije.

Za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju dostupna je 48 usluga. Od toga je 24 usluga koje se odnose na podršku za život u zajednici, dok su preostalih 24 socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske, sa naglaskom na savjetovanje i terapiju. Od ukupnog broja usluga, 42 pružaju nevladine organizacije, dok 6 usluga pružaju javne ustanove. Ukupan broj korisnika usluga za djecu sa smetnjama u razvoju je 1199. Usluge podrške za život u zajednici koje pružaju javne ustanove su usluge dnevnog centra za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju. Pored usluga dnevnog boravka, za djecu sa smetnjama u razvoju su dostupne usluge personalne asistencije, kreativne radionice u kojima razvijaju radne i socijalne vještine, usluge ili tretman stručnih radnika (logopeda, fizioterapeuta, defektologa i sl.), asistencija volontera u cilju uključivanja u život zajednice, asistencija u vidu obezbijeđenog prevoza i sl. Sve ove usluge pružaju nevladine organizacije.

Za djecu romske i egipćanske pripadnosti dostupne su tri usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera, sa naglaskom na savjetovanje, socio-humaitarnu pomoć i

obezbjeđenje pristupa obrazovanju. Usluge pružaju tri nevladine organizacije. Posebno su značajne aktivnosti dvije nevladine organizacije "Udruženje Egipćana" iz Tivta i "Djeca-Enfants" iz Rožaja koje pružaju usluge prioritarno djeci i doprinose unapređenju inkluzije ove djece u vaspitno-obrazovni sistem.

Za djecu korisnika psihoaktivnih supstanci i djecu seksualnih radnica, jedna nevladina organizacija obezbjeđuje asistenciju u učenju i posredovanje prilikom obezbjeđenja stručnog tretmana za tu djecu. Druga nevladina organizacija obezbjeđuje podršku djeci korisnika psihoaktivnih supstanci putem psiholoških osnaživanja i savjetovanja.

3.5.2. Osobe sa invaliditetom

Mapirali smo 62 usluge (22,5 %) za osobe sa invaliditetom od kojih su 35 socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske, dok je 27 usluga podrške za život u zajednici. Ono što je karakteristično za ovu cilnu grupu je da usluge pružaju samo nevladine organizacije uglavnom samo svojim članovima i da tip usluge zavisi od tipa invaliditeta. Samo jednu uslugu osobama sa invaliditetom pruža Crveni krst u cilju obezbjeđenja adekvatnih pomagala¹⁸. Većinom su u pitanju međupštinske nevladine organizacije.

Dvije nevladine organizacije pružaju usluge dnevnog boravka za osobe sa invaliditetom (NVO Adria iz Bara i Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju iz Nikšića). Dostupna je personalna asistencija, asistencija u vidu nabavke pomagala, audio biblioteke, prevoz i čitav set socijalno-edukativnih usluga i savjetodavno-terapijskih usluga, sa naglaskom na savjetovanje i edukaciju osoba sa invaliditetom o njihovim pravima i medijaciju u cilju lakšeg ostvarenja prava i sl. Ukupan broj korisnika ovih usluga je 3703 (13,7 %).

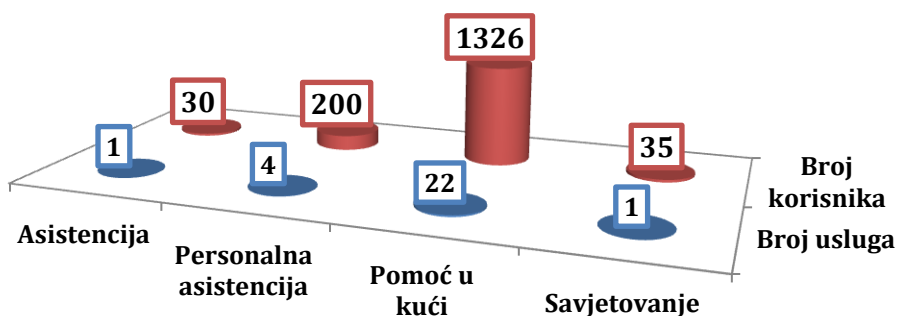
3.5.3. Stara populacija

Za stare je mapirano 49 usluga (17,8 %), od kojih je najviše usluga podrške za život u zajednici (44). Ovo je jedina ciljna grupa za koju su usluge za podršku života u zajednici razvijenije u odnosu na usluge socijalno-edukativnog i savjetodavnog karaktera. Usluge za stare, a posebno pomoć u kući kao najzastupljeniji podtip usluge (35) najviše pruža Crveni krst (22 usluge). U pitanju su usluge pomoći u kući koje su namijenjene starim osobama, preko 65 godina starosti kojima se pomoć obezbjeđuje ili preko volontera Crvenog krsta ili angažovanjem geronto-domaćica kroz lokalni javni rad "Njega starih lica". Veliki broj organizacija Crvenog krsta je uz podršku Crvenog krsta Italije pokrenuo program brige o starima koji takođe podrazumijeva pomoć u kući, Program je trajao do marta 2012. godine nakon čega samo neke lokalne organizacije počinju sprovoditi taj program samostalno. Posebno su značajni servisi pokrenuti uz podršku UNDP sa naglaskom na obuhvat starih u ruralnom području (Bar, Nikšić, Šavnik, Mojkovac, Cetinje). U samo tri opštine uz podršku Crvenog krsta Austrije dostupan je servis personalne asistencije za stare (Berane, Bijelo Polje, Mojkovac). Osim ovih, Crveni krst pruža i uslugu nabavke određenih pomagala za stare nepokretne osobe. Samo je u jednom slučaju kao poseban vid usluge navedeno savjetovanje starih. U pružanju usluga starima se posebno ističe Caritas barske nadbiskupije koji pored brige o starima vodi dnevni boravak za stare osobe. Ovaj vid zaštite dostupan je još jedino u Nikšiću i ovaj servis je pokrenuo

¹⁸ Pretpostavlja se da je u pitanju usluga koja je namijenjena starim osobama ali isto nije eksplicitno navedeno u pitniku pa smo i ovu uslugu klasifikovali u cilnu grupu: osobe sa invaliditetom.

Centar za socijalni rad, uz podršku UNDP. Druženjem, obezbjeđenjem osnovne zdravstvene zaštite i animacijom, kao i obezbjeđenjem prevoza i besplatnog obroka, ovim servisima se značajno doprinosi socijalnoj usključenosti starih. Prema rezultatima istraživanja broj korisnika usluga za stare je u izvještajnom periodu 2359 (8,78 %).

Grafik 9 Usluge Crvenog krsta za stare

3.5.4. Žrtve nasilja

Za žrtve nasilja dostupne su sve vrste usluga, ukupno 21 usluga (7,6 %) koje su pružene za 1566 osoba (5,83 %). Tri usluge pruža Centar za podršku djeci i Porodici, dok preostalih 18 pružaju nevladine organizacije. Međutim, najmanje su dostupni podtipovi podrške za život u zajednici (1). Značajno je napomenuti da su za ovu cilju grupnu dostupne čak pet usluga smještaja u sklonište u četiri veće lokalne samouprave u centralnoj i sjevernoj regiji: Podgorici, Nikšiću, Bijelom Polju i Pljevljima. Dvije usluge smještaja postoje samo u Podgorici, gdje postoji posebno sklonište za žrtve trgovinom ljudima. Međutim, ova usluga se obezbjeđuje u partnerstvu sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, odnosno Kancelarijom za prevenciju trgovinom ljudima, dok se ostala četiri skloništa sprovode u saradnji nevladinih organizacija (Sigurne ženske kuće, Sos telefona iz Bijelog Polja i Nikšića i Bona fide iz Pljevalja) i nadležnog organa lokalne uprave. Saradnja se ogleda u tome što lokalna samouprava ili dodijeli prostor ili zemljište za izgradnju skloništa ili sama finansira njegovu izgradnju dok usluge pružaju nevladine organizacije.

Sklonište za žrtve nasilja na jugu ne postoji, već se zaštita obezbjeđuje preko aktivnosti lokalnih nevladinih organizacija u vidu sos telefona. Na jugu sos linija postoji jedino u Opštini Ulcinj, dok u Herceg Novom postoji sos telefon za zaštitu djece žrtava nasilja. SOS linija postoji u ukupno 9 lokalnih samouprava, s napomenom da samo u Podgorici tri nevladine organizacije (Crnogorski ženski lobi, Sigurna ženska kuća i SOS telefon) pružaju ove usluge. Pored sos telefona, od 25 socijalno-edukativnih i savjetodavno terapijskih usluga, najviše su zastupljeni savjetovanje i terapija.

3.5.5. Mladi

Usluge za mlade su slabo razvijene, dostupna je 21 usluga (7,6 %), od kojih je 18 socijalno-edukativnog karaktera. Usluge su uglavnom usmjerene na edukaciju mladih o borbi protiv bolesti zavisnosti.

Tri usluge se odnose na podršku za život zajednici od kojih se dvije odnose na stanovanje uz podršku za mlade bez roditeljskog staranja. 19 usluga pružaju nevladine organizacije, a dvije javne ustanove.

Za mlade bez roditeljskog staranja dostupne su 3 usluge. Samo jedna nevladina organizacija (Centar za prava djeteta) pruža usluge ovoj korisničkoj grupi. Pored posebnog kluba za hranitelje, ova nevladina organizacija je na volonterskoj osnovi razvila i klub za mlade po napuštanju Dječjeg doma "Mladost" i u saradnji sa nadležnim organom lokalne uprave sprovodi uslugu stanovanja uz podršku. Osim u Podgorici ovaj servis je pokrenuo i Centar za socijalni rad u Bijelom Polju kao pomoć pri osamostaljivanju mladih bez roditeljskog staranja po napuštanju institucionalnog smještaja.

Za mlade Rome i Egipćane (1) dostupna je usluga kreativnih radionica koju pruža jedna nevladina organizacija, dok je za **mlade sa smjetnjama u razvoju (2)** dostupna usluga osposobljavanja za rad u zaštićenim uslovima (zaštitne radionice) i posredovanje u zapošljavanju. Sve ove usluge pružaju nevladine organizacije. Ukupan broj korisnika usluga za mlade je 816 (3,03 %)

3.5.6. Porodica

Istraživanjem je mapirano ukupno 18 usluga (6,5 % usluga) podrške porodici i (samohranim) roditeljima. Prilikom istraživanja mapirano je po 6 usluga za porodice u riziku, roditelje i samohrane roditelje. Sve usluge za porodicu kao ciljnu grupu su uglavnom socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera, osim usluge skloništa za samohrane majke. Samo jednu uslugu pruža javna ustanova, dok preostalih 17 pružaju nevladine organizacije. Broj korisnika usluga za porodicu je 649 (2,41 %).

Tabela 10 Usluge za porodicu prema korisničkim grupama

Korisničke grupe	Broj usluga	Vrsta usluge			Broj korisnika	Tip pružalaca		
		PZZUZ	SE-ST	Sklonište		NVO	CK	JU
Porodica u riziku	6		6		105	5		1
Roditelji	6		6		130	6		
Samohrani roditelji	6		5	1	414	6		
UKUPNO	18		18		649	17		1

3.5.6.1. Porodice u riziku

Od usluga za porodice u riziku mapirano je 3 usluge koje se odnose na porodice u riziku od nasilja i 3 usluge za podršku porodicama korisnika psihoaktivnih supstanci. Za porodice u riziku od nasilja usluge pružaju jedna javna ustanova (Centar za podršku djeci i porodici) i dvije nevladine organizacije (Žene za bolje sutra i Udruženje žena i majki "Help"). Usluge su socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera.

Za porodice korisnika psihoaktivnih supstanci dostupne su usluge savjetovaništa koje pružaju tri nevladine organizacije (4 life, Preporod i Pljevaljski ženski prostor).

Ukupan broj korisnika ovih usluga je 105.

3.5.6.2. Roditelji

Mapirano je 6 usluga za roditelje, ali je važno napomenuti da sve usluge za djecu i mlade indirektno uključuju i roditelje, iako je mali broj nevladinih organizacija koje pružaju te usluge prepoznao roditelje kao korisničku grupu. Ovo je bio slučaj u svega dva slučaja. Sve usluge su socijalno-edukativnog karaktera. Posebne usluge namijenjene samo roditeljima u cilju jačanja njihovih roditeljskih sposobnosti su slabo razvijene. Mapirano je svega 5 usluga koje se bave osnaživanjem porodica i unapređenjem roditeljstva. Ukupan broj korisnika usluga za roditelje je bio 130.

3.5.6.3. Samohrani roditelji

Za samohrane roditelje dostupno je 6 usluga od kojih je jedna usluga smještaja koju za samohrane maloljetne majke pruža jedna nevladina organizacija (Dom nade) u Podgorici. Preostalih 5 usluga su socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske, sa naglaskom na savjetovanje i psihosocijalnu podršku. Broj korisnika usluga za samohrane roditelje je 414.

3.5.7. Korisnici psihoaktivnih supstanci

Za korisnike psihoaktivnih supstanci mapirano je 8 (2,9 %) usluga koje pruža samo 5 nevladinih organizacija¹⁹ i javna ustanova "Kakaricka gora". Prema rezultatima istraživanja mapirano je 691 korisnika (2,57 %). Od 8 usluga 6 je socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera, ali je dostupan čitav set podtipova ove usluge od savjetovanja i terapije, besplatne pravne pomoći, edukacije o zdravstvenoj zaštiti do medijacije u cilju smještaja u institucije i ostvarivanja prava u zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite. Od podtipova podrške za život u zajednici, dostupne su usluge dva dnevna centra koja pružaju nevladine organizacije Juventas i 4 life. Usluge koje sprovodi Juventas uključuju razvijen terenski rad koji se obavlja ne samo u Podgorici, već u Budvi, Kotoru, Baru, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu. Juventas i 4 life pružaju usluge i korisnicima psihoaktivnih supstanci koji su u kazneno-popravnom domu.

Posebno izdvajamo socijalnu uslugu nevladine organizacije Preporod kojim se osniva Centar za podršku porodicama sa problemom zavisnosti koji je podržao UNDP, ali i servis podrške i pomoći socijalnoj inkluziji korisnika psihoaktivnih supstanci koji su podržani na poslednjem konkursu UNDP, u julu 2013. godine. Rehabilitaciju i resocijalizaciju za muške pripadnike ove ciljne grupe pruža i aktivno razvija ustanova "Kakaricka gora" Podgorici, koja je u partnerstvu sa Sekretarijatom za socijalno staranje takođe dobila podršku UNDP za realizaciju projekta "Unapređenje usluga rehabilitacije (radno-okupaciona terapija) i resocijalizacije".

---

¹⁹ Nvladina organizacija Preporod (Nikšić), Juventas, 4 life i Pozitivne vibracije (Podgorica).

3.5.8. Populacija romske i egipćanske pripadnosti

Prilikom istraživanja, projekti 9 nevladinih organizacija i broj korisnika njihovih usluga su odredili da posebna ciljna grupa budu Romi, Egipćani i Aškalije. Mapirano je 9 usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera za ovu ciljnu grupu, od kojih su 3 već mapirane u okviru usluga za djecu i mlade. Preostalih 6 usluga (2, 18 %) su usmjerene na prevenciju ugovaranih i prislinih brakova i edukaciju o prevenciji porodičnog nasilja i maloljetničke delinkvencije koje je u izvještajnom periodu pružio Centar za romske inicijative iz Nikšića. Ukupan broj korisnika ovih usluga je 2239 (8,3%).

3.5.9. LGBT osobe

U Crnoj Gori je dostupno 5 usluga (1,8 %), ali su zastupljene sve vrste usluga za LGBT populaciju. Usluge pružaju dvije nevladine organizacije. Juventas pruža niz usluga za ovu populaciju, od dnevnog centra do sos linije i posebnog on line servisa za prijavu nasilja i diskriminacije ("Prijava nasilje! Da se ne ponovi!") na kom se mogu prijaviti slučajevi diskriminacije i nasilja nad ovim osobama i na kom su dostupne socijalno-edukativne informacije, dok LGBT Forum Progress pruža usluge skloništa, psihosocijalne podrške i besplatnu pravnu pomoć koju realizuje u saradnji sa Centrom za antisiskriminaciju "Ekvista" iz Podgorice.

Usluge su u izvještajnom periodu koristile 899 osoba (3,3 %).

3.5.10. Ostale ciljne (korisničke) grupe

U ostale ciljne grupe smo svrstali usluge koje su jedinstvene i koje nisu zastupljene i koje imaju mali broj korisnika. Međutim, ovo nikako ne znači da su to usluge koje su manje važne i koje treba zanemariti. Prije svega, tu mislimo na sklonište za beskućnike čije je otvaranje pokrenula Inicijativa za ljudska prava²⁰. Beskućnike je država prvi put prepoznala kao ugroženu kategoriju u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz 2013. godine, a uslugu otvaranja skloništa treba da definiše posebnim podzakonskim aktom.

Za osobe na izdržavanju sankcije za izvršenje krivičnog djela je razvijen set usluga kroz program smanjenja štete koji sprovodi Juventas iz Podgorice. U pitanju su socijalno -edukativna i savjetodavno-terapijska usluga koja uključuje kombinaciju svih podtipova ovih usluga, od savjetovanja do medijacije. Broj korisnika ove usluge je 125 (0,46 %).

Primjer radnog aktiviranja korisnika novčanih davanja pružila je nevladina organizacija "Alternativa". Za ciljnu grupu od 20 korisnika novčane pomoći pokrenula je kurs šivenja i krojenja.

Za osobe zavisne od kockanja i liječenje ove bolesti zavisnosti mapirane su dvije usluge koje je pružao ADP Zid i Inicijativa mladih za ljudska prava.

Dvije usluge su dostupne za seksualne radnice. Jedino se Juventas bavi razvojem usluga za ovu ciljnu grupu. Prema rezultatima istraživanja, 142 seksualne radnice (0,52 %) koriste usluge dnevnog

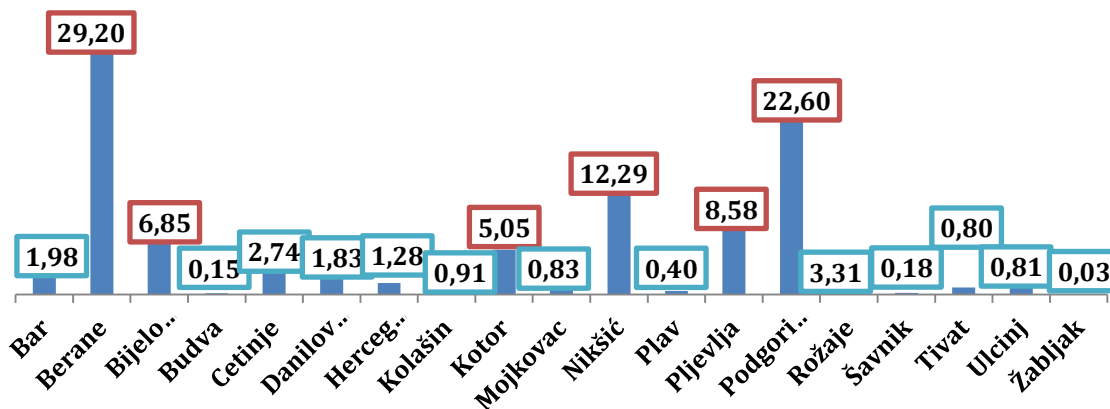
---

²⁰ U Podgorici je postojalo posebno sklonište koje je otvorila nevladina organizacija Put nade ali je prestalo s radom zbog finansijske neodrživosti.

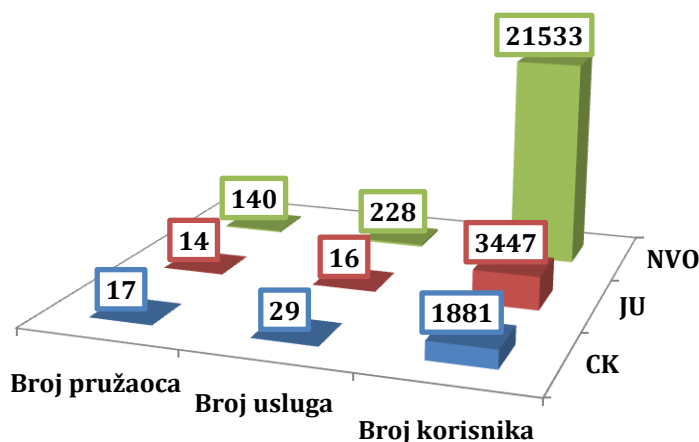
centra a dostupan je i terenski rad koji se u okviru programa smanjenja štete sprovodi osim u Podgorici i u Budvi, Ulcinju, Herceg Novom, Kotoru i Tivtu. Osim edukacije o zdravstvenoj zaštiti, dostupna je psihosocijalna pomoć, posredovanje prilikom ostvarenja prava i asistencija u učenju i pristup stručnom tretmanu za djecu seksualnih radnica.

3.6. Broj korisnika

Grafik 10 Teritorijalna raspodjela korisnika u procentima

Grafik 11 Odnos broja pružalaca, broja usluga i broja korisnika

- U grafiku nismo navodili usluge dvije narodne kuhinje koje pružaju dvije lokalna samouprave

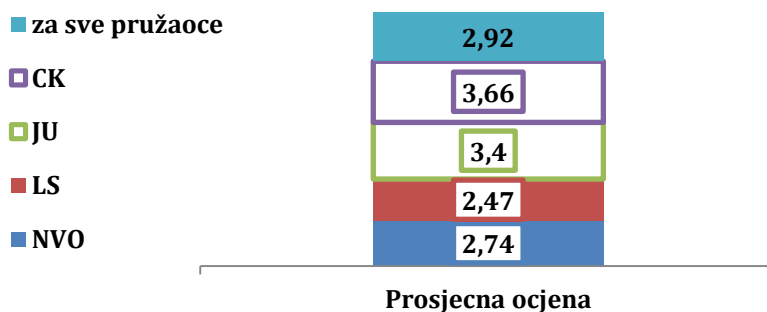
U Crnoj Gori je u izvještajnom periodu mapirano 275 usluga koje pruža 173 pružalaca za 26861 korisnika. Ukoliko se uporedi ukupan broj usluga i ukupan broj pružalaca, u prosjeku

svaki pružalac pruža po dvije usluge. Posebno je veliki broj slučajeva da jedna nevladina organizacija pruža više od dvije usluge i to u većim lokalnim samoupravama²¹.

3.7. Međusektorska saradnja prilikom pružanja usluga

Rezultati istraživanja su ukazali da je broj projekata u kojima su centri učestvovali kao partneri ili sami pokrenuli bilo mnogo više nego što je to navođeno u godišnjim izvještajima o radu centara. Kao primjer dobre prakse pored Centra za socijalni rad u Nikšiću, navodimo i Centar za socijalni rad u Bijelom Polju, koji je pokrenuo niz projekata od značaja za razvoj socijalnih servisa, ali i učestvovao kao partner nekoliko nevladinih organizacija u pružanju usluga, Centar za socijalni rad u Pljevljima koji sarađuje sa nevladinom organizacijom Bona Fide prilikom pružanja usluga u skloništu za žrtve nasilja, područna jedinica centra u Ulcinju koja se u saradnji sa nevladinom organizacijom *Novi horizont* pružao podršku samohranim roditeljima, a partner je na sprovođenju projekta “SOS telefon” koji je pokrenuo *SOS telefon za žrtve nasilja u Ulcinju* i područnu jedinicu centra u Šavniku koja u saradnji sa Crvenim krstom sprovodi servis zaštite starih na ruralnom području. Ovo su servisi/projekti koje su učesnici istraživanja prepoznali i naveli, ali je značajno da **na lokalnom nivou ne postoji ujednačen stepen informisanosti, zainteresovanosti i uopšte znanja lokalnih aktera o značaju razvoja socijalnih servisa i partnerstva prilikom njihovog pružanja**. Ovo potvrđuje i činjenica da su mnoge lokalne samouprave u kojima postoje relevantna strateška dokumenta za razvoj usluga socijalne zaštite, umjesto odgovora o konkretnim socijalnim servisima koji su dostupni u lokalnoj zajednici, kao odgovor na pitanje o visini izdvajanja iz lokalnog budžeta za razvoj usluga davali podatke o izdvajanjima za jednokratne pomoći, opremu za novorođenče ili druga prava na novčane naknade.

Grafik 12 Prosječna ocjena informisanosti o dostupnim uslugama

O dostupnim uslugama najbolje su informisane organizacije Crvenog krsta (prosječna ocjena 3,66). Kako je uloga lokalne samouprave ugovaračka, upravljačka i koordinatorska, zabrinjava rezultat istraživanja da su upravo one najslabije informisane o uslugama koje se pružaju (prosječna ocjena 2,47).

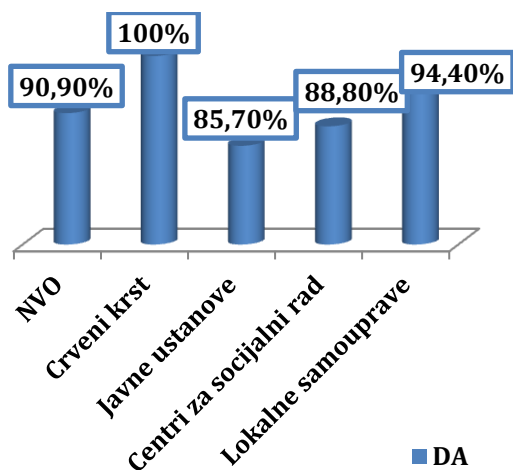
Zanimljivo je da su na upitnik o vaninstitucionalnim oblicima zaštite, od 18 centara i područnih

jedinica centara za socijalni rad koliko ih je odgovorilo na upitnik, samo dva centra dala konkretan odgovor o servisu koji su sami inicirali ili u kom posredno učestvuju (Bar, Nikšić). **Ovo znači da je stepen informisanosti o tome šta usluge socijalne zaštite predstavljaju nizak.** Zbog toga još

²¹ Caritas barske nadbiskupije, Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju i Preporod (Nikšić), Juventas, 4life, Sigurna ženska kuća (Podgorica), Sos telefon za zaštitu žena od nasilja u porodici (Podgorica, Bijelo Polje, Nikšić), Udruženje mladih sa hendikepom, JU Zračak nade- Pljevlja, JU Centar za podršku djeci i porodici, Crveni krst u Opštini Bijelo Polje i sl.

više na važnosti dobija partnerstvo i saradnja lokalnih aktera prilikom razvoja i upravljanja razvojem usluga socijalne zaštite.

Grafik 12 Da li je potrebna baza usluga?

Ovo su prepoznali i sami učesnici istraživanja koji su izrazili potrebu za izradom baze (kataloga) usluga, prije svega iz razloga poboljšanja informisanosti, razmjene iskustva, upućivanja korisnika na odgovarajuću uslugu i unapređivanja kvaliteta dostupnih usluga. Od 117 učesnika istraživanja, koliko je dalo odgovor na pitanje da li smatraju potrebnim izradu bazu (katalog) usluga 90, 5 % je odgovorilo potvrdno.

Ne treba zanemariti da je prilikom obrazlaganja odgovora na ovo pitanje, katalog ili baza usluga poistovjećivan sa uspostavljanjem informacionog sistema socijalnog staranja. Učesnici istraživanja koji su negativno odgovorili na ovo pitanje

smatraju da je prije uspostavljanja konačne baze podataka o uslugama koje se pružaju potrebno uraditi Pravilnik o minimalnim standardima pružanja usluga i uspostaviti sistem licenciranja, ali i da je bazu usluga teško napraviti jer ih uglavnom pružaju nevladine organizacije preko projektnih aktivnosti koje su vremenski ograničene i često neodržive.

3.8. Prepreke razvoja usluga socijalne zaštite

Istraživanje je potvrdilo da su prepreke prepoznate prilikom sprovođenja Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, a koje se odnose na centralizovanost sistema, nedovoljnu uključenost i participaciju socijalnih aktera, nedostatak jasne podjele nadležnosti i komplikovane administrativne procedure i dalje prepreke za razvoj mreže usluga socijalne zaštite.

Međutim, kao glavnu prepreku 51 % učesnika istraživanja je navelo nedostatak finansijskih sredstava, prije svega lokalne samouprave da odgovori na potrebe stanovništva i nedostatak stalnog izvora finansiranja, što dovodi u pitanje održivost usluge:

“Ključna prepreka je u nedostatku sistemski riješenog načina finansiranja usluga. Država se trudi da decentralizuje pružanje usluga, a istovremeno ne ide putem decentralizacije i prihoda koji bi omogućili lokalnim samoupravama da finansijski podrže pružaoce usluga. Osim toga, neophodno je utvrditi standardizaciju usluga, kako bi se osigurao jednak kvalitet pružanja usluge od strane različitih pružalaca usluga.”

Organizacija slijepih za Nikšić, Šavnik i Plužine

Odgovori učesnika istraživanja potvrđuju da nedostatak finansijskih sredstava direktno utiče na obezbjeđenje stručnih kapaciteta pružalaca usluga, a samim tim i na kvalitet usluge. Naime, odgovori na pitanje o broju zaposlenih koje smo postavili opštinskim organizacijama Crvenog krsta, centrima za socijalni rad i javnim ustanovama socijalne i dječje zaštite i nevladinim organizacijama, ukazuju da je čak i kod ustanova koje broje od 20 do 95 zaposlenih, mali broj onih koji pružaju

usluge. Takođe, nije zanemarljivo da 15 pružalaca usluga, nevladinih organizacija, nema zaposlenih već funkcioniraju na volonterskoj osnovi kao ni podatak da 75 pružalaca usluga od 96 pružalaca²² ima do 10 zaposlenih i to: 11 centara za socijalni rad, 51 nevladina organizacija, 3 javne ustanove socijalne zaštite i 10 organizacija Crvenog krsta.

Što se mehanizama procjene kvaliteta usluge tiče, mehanizmi postoje kod 47, 7 % učesnika istraživanja i oni se uglavnom temelje na ispunjavanju anketa od strane korisnika, izvještavanje o sprovedenim aktivnostima, interne sastanke stručnih timova i superviziju. Primjetno je da su centri za socijalni rad uglavnom procjenu kvaliteta usluge zamijenili sa postupkom procjene potrebe za pružanjem određene usluge (4 odgovora) ili nisu odgovorili na pitanje (11 centara i područnih jedinica), pa se pretpostavlja da mehanizama procjene kvaliteta usluge u primarnim ustanovama socijalne zaštite-nema.

---

²² Pitanje smo postavili svim učesnicima osim lokalnim samoupravama, a tri nisu odgovorila na pitanje.

4. USLUGE SOCIJALNE ZAŠTITE U CRNOJ GORI- PREGLED STANJA NA LOKALNOM NIVOU

4.1. Opština Andrijevica

Prema rezultatima istraživanja, usluge socijalne zaštite na teritoriji Opštine Andrijevica nisu razvijene. Jedini učesnik istraživanja koji je djelimično odgovorio na upitnik je Sekretarijat za lokalnu upravu. Pregledom zvanične prezentacije Opštine utvrdili smo da ne postoje ni lokalna strateška dokumenta na osnovu kojih se planira razvoj ovih usluga, niti je dostupan spisak nevladinih organizacija aktivnih u ovoj oblasti. U 2012. godini na osnovu konkursa za raspodjelu sredstava za projekte nevladinih organizacija, podržan je samo jedan projekat socijalno-zaštitnog karaktera nevladine organizacije "Za budućnost naše djece" pod nazivom- Djeca sa posebnim potrebama. Projektne aktivnosti ove organizacije podržala je i Komisija za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću 2012. godine.

Rezultati istraživanja ukazuju da su u izvještajnom periodu programi i projekti nevladinih organizacija koje djeluju na međuopštinskom nivou uključivali stanovništvo Andrijevice. U pitanju su projekti koji su uglavnom socio-humanitarnog karaktera a koje obezbijavaju Organizacija gluvih i nagluvih i Organizacija slijepih za opštine Berane, Andrijevicu i Plav.

Izvještaj o radu Crvenog krsta Crne Gore za 2012. godinu ukazuje da se na polju socijalnih djelatnosti Crveni krst u Andrijevici bavi humanitarnim aktivnostima (pomoć u hrani, obući i odjeći), kao i da se u Opštini Andrijevica ne sprovodi program geronto-domaćica niti brige o starima.

4.1.1.Preporuke

Potrebno je da Sekretarijat za lokalnu upravu u saradnji sa relevantnim lokalnim akterima uradi situacionu analizu, odnosno analizu potreba lokalnog stanovništva i usvoji Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije. Za ovaj proces su posebno od značaja podaci centra za socijalni rad koji ukazuju na materijalnu ugroženost skoro 10 % stanovništva, veliki broj korisnika tuđe njege i pomoći i ciljne grupe prema kojima treba razvijati socijalne servise. Međutim, osim statističkih podataka, izvještaj o radu centra ne sadrži analizu lokalnih problema niti ukazuje na prioritete socijalne probleme u lokalnoj zajednici.

Rezultati istraživanja i demografske karakteristike ukazuju da je posebnu pažnju potrebno obratiti na razvoj održivih usluga za stare osobe, posebno one koje naseljavaju ruralna područja i lošeg su zdravstvenog stanja. Najbrojnija starosna grupa stanovništva (7 %) je starosti od 50 do 54 godine. Po starosti stanovništva Andrijevica je na sedmom mjestu u Crnoj Gori. U Andrijevici 707 stanovnika (13,9%) ima smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti i to najviše pri kretanju (7,8 %).

Kako ne postoje podaci o nevladinim organizacijama, zbog veće uključenosti i poboljšanja informisanosti javnosti o njihovim aktivnostima potrebno je da se na zvaničnoj prezentaciji Opštine učini dostupnim spisak nevladinih organizacija koje djeluju na području Andrijevice.

Imajući u vidu ograničene ekonomske mogućnosti, nedostatak saradnje i nedovoljnu informisanost o aktivnostima svih relevantnih socijalnih aktera, privremeno rješenje za zadovoljenje potreba lokalnog stanovništva je poboljšati zastupljenost mreže međuopštinskih usluga.

4.2. Opština Bar

Od vaninstitucionalnih oblika zaštite Opština Bar u skladu sa Odlukom o oblicima socijalne zaštite već više od deceniju obezbjeđuje njegu starih osoba kroz projekat "Njega starih lica u Baru". Projekat se realizuje u saradnji sa Caritasom barske nadbiskupije, UNDP, Centrom za socijalni rad, Biroom rada Bar i Caritasom Njemačke i njime je obuhvaćeno 130 (sto trideset) starih lica o kojima se brine 11 gerontodomaćica.

Ovaj program se sastoji iz tri elementa: kućna njega i pomoć u kući, gdje se starim osobama pružaju usluge iz domena sitne medicinske njege, opšte njege, pomoći u kući i psihosocijalne podrške, dnevni boravak koji se realizuje u Caritasovom centru uz korišćenje usluga vešeraja, toplog obroka i prevoza do kuće, i topli obrok koji se priprema u Caritasovom centru, a onda distribuira u dnevnom boravku ili se doprema do kuće starih osoba koje su lošeg zdravstvenog i materijalnog stanja.

U okviru ovog Programa stručni radnik Centra za socijalni rad učestvuje kod uključivanja novih korisnika, vrši obilaske na terenu, upoznaje korisnike sa uslugama Projekta, obavlja procedure u vezi pristanka za ulazak u projekt, a vrši monitoring pruženih usluga.

Usluge dnevnog boravka koristi oko 40 starih osoba. Ova usluga je obezbijedena do prvog kvartala 2014. godine jer je dobila sredstva podrške UNDP u julu 2013. godine.

Usluge za stare osobe preko 65 godina starosti obezbjeđuje Crveni krst Bara. kroz projekte „Briga o starima u gradskom području“ i. Projekat „Socijalna zaštita starih lica u gradu i na selu“ je trajao od 07.11.2011 do 07.05.2013. Kroz projekat je obezbijedena pomoć u kući za 91 korisnika. Na III konkursu UNDP je podržao projekat „Socijalna zaštita starih lica na selu i pomoć u kući“ koji će trajati do marta 2014. godine. Zaštita starih u gradskom području obezbijedena je kroz projekat „Briga o starima u gradskom području“, sredstvima Crvenog krsta Italije za 70 korisnika.

Usluge dnevnog boravka za odrasle sa smetnjama u razvoju pruža nevladina organizacija „Adria“ za 12 korisnika. U sklopu dnevnog boravka, korisnicima se pružaju usluge savjetovanja i asistencije. Uslugu je podržala Komisija za raspodjelu dijela sredstava od igara na sreću i UNDP, a održivost servisa je obezbijedena i u 2013. godini. Prostor za dnevni boravak je obezbijedila opština Bar, dok je maksimalni broj korisnika ove usluge ograničen na 37.

Od lokalnih planova relevantnih za oblast socijalne zaštite usvojeni su: Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije za period 2012-2016, Lokalni plan za djecu 2011-2016 i Lokalni plan za unapređenje rodne ravnopravnosti.

4.2.1. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Centar za socijalni rad, Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti, Crveni krst Bar i nevladina organizacija „ADRIA“²³. Pregledom Odluka Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću za period 2011-2012, uključili smo projektne aktivnosti Organizacije slijepih za Bar i Ulcinj i Društva djece sa posebnim potrebama, ali i aktivnosti onih koji

---

²³ Na upitnik nisu odgovorili Caritas barske nadbiskupije i Udruženje paraplegičara, dok smo od nevladinih organizacija „Svetionik“ i „Centar za povjerenje“ dobili informaciju da se ne bave pružanjem usluga socijalne zaštite.

nam nisu odgovorili na upitnik. Nismo koristili Odluke Opštine o raspodjeli sredstava za projekte nevladinih organizacija jer u 2012. godini, kao ni u periodu do 1. jula 2013 konkursi za raspodjelu nisu raspisivani.

U Baru je dostupno 12 usluga socijalne zaštite koje pruža 6 nevladinih organizacija i opštinska organizacija Crvenog krsta. Veliki broj usluga se realizuje u saradnji sa Opštinom i Centrom za socijalni rad. Prilikom obrade podataka bila je evidentna informisanost i ostvarena saradnja svih relevantnih lokalnih aktera.

Najviše su zastupljene usluge podrške za život u zajednici (7), dok su usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera slabije razvijene. Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge su razvijene za osoba sa invaliditetom (2 od 5 usluga), zatim za stare (2) i djecu sa smetnjama u razvoju (1). Ove usluge pružaju 3 nevladine organizacije. Od usluga podrške za život (7) u zajednici najviše je razvijena pomoć u kući za stare osoba. Ovu uslugu pružaju jedna nevladina organizacija (Caritas barske nadbiskupije) i Crveni krst. Dnevni boravak je dostupan za stare i odrasle osobe sa smetnjama u psihofizičkom razvoju. Asistencija u vidu nabavke pomagala dostupna je za osobe sa oštećenim vidom i nju obezbjeđuje udruženje slijepih za Bar i Ulcinj.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Stari	331	3 (2 nvo+CK)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija, radionice, terapija; Dnevni boravak, pomoć u kući, topli obrok
Osobe sa invaliditetom	151	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija i terapija; personalna asistencija, asistencija,
Odrasli sa smetnjama u razvoju	12	1 (nvo)	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak
Djeca sa smetnjama u razvoju i roditelji	20+20	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; humanitarna pomoć	Kreativne radionice, terapija

Prema rezultatima istraživanja usluge je izvještajnom periodu koristilo 534 osoba. Najveća korisnička grupa su stari (331). Zanimljivo da upravo za ovu ciljnu grupu ne postoji posebni akcioni plan koji bi se bavio rješavanjem potreba ovih osoba. Ovo posebno ako se ima u vidu da se socijalni servisi za stare uglavnom finansiraju kroz projekat "Reforma sistema socijalne i dječje zaštite-unapređenje socijalne inkluzije, IPA 2010", kao i da je Opština Bar jedna od opština koja je prepoznala potrebu sprovođenja projekta "Njega starih". Ovo potvrđuje i podatak da je u Baru preko 13,2 % starih osoba.

Dnevni boravak za djecu sa smetnjama u razvoju još uvijek nije osnovan. Memorandum o saradnji Ministarstva rada i socijalnog staranja, Opštine Bar i UNICEF-a za izgradnju Dnevnog centra u opštini Bar potpisan je 2010. godine, ali je u Lokalnom planu za unapređenje socijalne inkluzije navedeno da se još uvijek čeka na usvajanje detaljnog urbanističkog plana, za dio opštine gdje je

planirana izgradnja objekta Dnevnog centra. Zbog kašnjenja usvajanja ovog dokumenta, kasni se i sa početkom izgradnje Dnevnog centra.

Usluge za 20 djece sa smetnjama u razvoju i njihove roditelje pruža samo jedna nevladina organizacija. Usluge se odnose na kreativne radionice i stručni tretman. Rezultati istraživanja ukazuju da su po trajanju i održivosti više razvijene usluge za odrasle sa smetnjama u razvoju. Uslugu dnevnog boravka koristi 12 odraslih osoba.

Usluge smještaja u sklonište ne postoje. Centar za socijalni rad je naveo da pruža uslugu smještaja u ustanove, što nije tema ovog istraživanja.

Prepoznata ciljna grupa su i osobe sa invaliditetom za koje se pružaju jedino socijalno-edukativne i savjetodavno terapijske usluge. Napominjemo da smo do podataka o ovim uslugama došli pregledom Odluka Komisije, te da se uvidom u projektnu dokumentaciju autor odlučio da ih uvrsti u usluge socijalne zaštite. Udio korisnika usluga za osobe sa invaliditetom je 151 korisnika u izvještajnom periodu.

Žrtve nasilja nisu prepoznate kao ciljna grupa, odnosno nije mapirana usluga koja se bavi zaštitom žrtava nasilja. Podaci o broju žrtava porodičnog nasilja ne postoje ni u izvještaju o radu Centra za socijalni rad za Bar i Ulcinj iako je formiran posebni multidisciplinarni tim za zaštitu od nasilju u porodici. Napominjemo da je prilikom odgovora na upitnik nadležni Sekretarijat naveo da se na njegovoj teritoriji pruža usluga sos telefona ali kao ni za druge usluge nije naveo ko je partner u pružanju te usluge.

I pored postojanja relevantnog strateškog okvira koji predviđa razvoj usluga socijalne zaštite za djecu i mlade, istraživanje ukazuje da usluge za djecu i mlade nisu razvijene.

4.2.2. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Bar

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija	Život u pokretu bez prepreka; Put ka samostalnosti popločan je ljudskim pravima	Udruženje paraplegičara
Žene sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija	Psihološko savjetovalište (radionice, individualni rad sa korisnicama): Savjetovalište o reproduktivnom zdravlju	Udruženje paraplegičara
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, terapija, kreativne radionice	Sigurniji korak; Za ljepšu budućnost	Društvo djece sa posebnim potrebama
Stare osobe	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, kreativne radionice	Dobar dan kako ste?	Centar za poverenje
Stare osobe	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje i terapija	Zdravstveno savjetovalište za stare osobe	Centar za poverenje
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Nabavka tehničkih pomagala - opreme,	Organizacija slijepih za Bar i Ulcinj

Stare osobe na selu	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Socijalna zaštita starih na selu i pomoć u kući	Crveni krst
Stare osobe u gradu	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga o starima u gradskom području	Crveni krst
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni boravak za odrasle osobe sa smetnjama u psihofizičkom razvoju	Adria
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad "Njega starih lica"	Caritas barske nadbiskupije
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni boravak za stare osobe	Caritas barske nadbiskupije
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Ostalo	Dnevni obrok	Caritas barske nadbiskupije

4.3. Opština Berane

Opština Berane je prepoznala značaj strateškog planiranja u cilju unapređenja kvaliteta života najosjetljivijih grupa stanovništva na svojoj teritoriji. Usvojen je Lokalni akcioni plan za mlade 2007-2012 i Lokalni akcioni plan za osobe sa invaliditetom 2010 -2013, dok su u planu usvajanje Lokalnog akcionog plana za integraciju Roma i Egipćana 2013 -2017, Lokalnog akcionog plana za rodnu ravnopravnost i Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije-razvoj socijalnih servisa. Strateški lokalni planovi ukazuju na ciljne grupe za koje je potrebno razvijati socijalne servise.

Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti podržava i program pomoći u kući starim licima kroz partnerstvo sa Crvenim krstom Berane i Biroom rada u okviru javnog rada **“Njega starih”**²⁴. U okviru ovog programa pruža se pomoć u kući za oko 60 starih osoba u gradskom području. Prema podacima istraživanja, sredstva za pružanje ove usluge obezbijeđena su do januara 2014- godine.

U socijalnoj djelatnosti, Crveni krst u Beranama od juna 2012. godine uspješno realizuje program **Briga o starima** sa naglaskom na personalnu asistenciju i medicinsku njegu starih osoba preko 65 godina starosti lošeg zdravstvenog stanja²⁵. Usluga se obezbjeđuje za oko 60 starih osoba uglavnom sa ruralnog područja. Sredstva za pružanje ove usluge su obezbijeđena do marta 2014- godine.

Opština od 2010. godine radi na otvaranju JU Dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju. Iako je Odluka o osnivanju Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju usvojena na sjednici SO Berane, ova ustanova još uvijek funkcioniše kao odjeljenje pri Domu zdravlja Berane. Za Dnevni centar je budžetom za 2013. godinu planiran transfer od 80. 000 eura.

4.3.1.Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti, Centar za socijalni rad Berane, Crveni krst Berane, Udruženje za pomoć osobama sa hendikepom i Organizacija gluvih i nagluvih za opštine Berane, Plav, Rožaje i Andrijevica²⁶.

U Opštini Berane su dostupne sve vrste usluga socijalne zaštite osim usluge smještaja. Usluge pruža 11 pružalaca od čega su 10 nevladine organizacije, a jedna opštinska organizacija Crvenog krsta. Dostupno je 15 usluga socijalne zaštite od čega su 9 socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera.

Podtipovi usluga socijalne zaštite nisu dovoljno razvijeni i raznovrsni. Usluga uglavnom sadrži kombinaciju savjetovanja i terapije (3) i savjetovanja i edukacije (3). Socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske usluge uglavnom pružaju nevladine organizacije

---

²⁴ Program „Njega starih“ se sprovodi u Crnoj Gori od 2002. godine, kroz javni rad Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. U Beranama je pružalac usluge opštinska organizacija Crvenog krsta.

²⁵ Uz podršku Crvenog krsta Crne Gore, austrijske Agencije za razvoj i Crvenog krsta Austrije, opština Berane je jedna od tri opštine gdje se ovaj program realizuje.

²⁶ Odgovori nevladine organizacije “Korak nade” nisu uvršteni u katalog usluga za Opstinu Berane jer je odgovor stigao tek u avgustu mjesecu. Na upitnik nisu odgovorili Organizacija slijepih i slabovidnih i opštinsko udruženje oboljelih od multiple skleroze, dok je nvo “Kolo srpskih sestara” prestala sa radom.

Usluge podrške za život u zajednici pružaju tri nevladine organizacije i Crveni krst. Dostupno je 6 usluga podrške za život u zajednici, ali podtipovi usluge nisu raznovrsni: personalna asistencija (3), pomoć u kući (2) i asistencija u vidu prevoza (1).

Usluge socijalne zaštite prema rezultatima istraživanja koristi 7. 865 osoba.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Djeca	7407	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija
Djeca sa smetnjama u razvoju	52	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Savjetovanje i terapija; personalna asistencija
OSI	266	3 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija, medijacija i terapija: pomoć u kući, personalna asistencija i prevoz
Mladi	/	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, medijacija
Stari	120	1 (ck)	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući i personalna asistencija
Žene RAE populacije	20	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i edukacija
Djeca i žene žrtve nasilja	/	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	SOS telefon

Najviše zastupljena ciljna grupa su djeca. Usluge za djecu su u izvještajnom periodu pružala 4 pružalaca- nevladine organizacije. Najviše su zastupljene socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge sa nekoliko podtipova koji se kombinuju: savjetovanje i edukacija (edukativne) sa jedne, i terapija i sos- telefon (terapijske), sa druge strane.

Od 7459 djece korisnika usluga, 52 je djece sa smetnjama u razvoju za koje se pružaju 2 podtipa usluge: personalna asistencija i savjetovanje i terapija. S obzirom na podatke centra za socijalni rad koji je evidentirao 79 djece sa lakšim i težim smetnjama u razvoju, pretpostavlja se da je mnogo veći broj pripadnika ove ciljne grupe. Za djecu sa smetnjama u razvoju je potrebno razviti usluge podrške za život u zajednici, prije svega personalnu asistenciju i dnevni boravak. U 2012. godini Centar za socijalni rad je evidentirao i obradio 41 slučaj porodičnog nasilja za ukupno 47 osoba. Od broja žrtava najviše su zastupljena mlađa maloljetna djeca (32) uglavnom ženskog pola (17). Ukupan broj djece žrtava zlostavljanja u 2012. godini je bio 39 (29 djevojčica), sa najvećom zastupljenošću emocionalnog i fizičkog zlostavljanja. Uglavnom su u pitanju mlađa maloljetna lica (do 16 godina). Osim usluga Centra za socijalni rad, za žene i djecu žrtve nasilja dostupne su jedino usluge SOS telefona.

Evidentiran je 61 slučaj maloljetničke delinkvencije, od čega je 21 maloljetnika u recidivu. Iako je Centar za socijalni rad ukazao na problem maloljetničke delinkvencije, prema rezultatima istraživanja, jedina nevladina organizacija koja je sprovedla edukaciju o prevenciji maloljetničke delinkvencije i to među Romima i Egipćanima je Centar za romske inicijative iz Nikšića.

Rezultati istraživanja ukazuju da su najraznovrsniji oblici vaninstitucionalne zaštite razvijeni za stare osobe. Razvijena su dva podtipa usluge podrške u zajednici za cilnu grupu od 120 korisnika: pomoć u kući i personalna asistencija. Potrebno je donijeti posebni akcioni plan koji će biti usmjeren

na rješavanje potreba starih lica, čiji je udio u Opštini preko 13 %. Otvaranje geronto-centra ili dnevnog boravka takođe treba da budu na vrhu prioriteta kada je u pitanju zadovoljavanje potreba starog stanovništva.

Usluge za mlade nisu razvijene. Istraživanjem je mapirana samo jedna usluga usmjerena na osposobljavanje mladih za aktivno traženje posla. Potrebno je donijeti novi Lokalni plan za mlade prilagođen njihovim potrebama, sa posebnim naglaskom na zapošljavanje.

Za osobe sa invaliditetom 4 nevladine organizacije pružaju 6 usluga od kojih su samo tri usluge za podršku za život u zajednici: pomoć u kući, prevoz i personalna asistencija. Nevladine organizacije osoba sa invaliditetom pružaju usluge za svoje članove u zavisnosti od vrste i tipa invaliditeta. Najveći broj osoba sa invaliditetom je oštećenog vida (172) i oštećenog sluha (62)²⁷. Ove organizacije su međuopštinskog karaktera i osim na području Berana usluge pružaju u Andrijevi, Plavu i Rožajama.

Za osobe oboljele od multipleks skleroze se pružaju kombinovane usluge: pomoć u kući i savjetovanje i terapija u vidu fizikalne rehabilitacije.

Usluge najviše pružaju nevladine organizacije, koje se preko projektnih aktivnosti trude da obezbijede održivost servisa. Sredstva se najčešće obezbjeđuju od Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću i opštinskog budžeta. Sredstva međunarodnih donatora finansiraju manji broj usluga i njihov udio u finansiranju usluga je znatno manji u odnosu na sredstva iz državnog odnosno budžeta Opštine.

4.3.2. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Berane

*Plavom bojom su označeni projekti koji su podržani Odlukom Opštine o raspodjeli sredstava nevladinim organizacijama za 2012. godinu ili Odlukom Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću za 2011. godinu što znači da su se do jula 2013. godine te aktivnosti završile

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Žene RE populacije	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i edukacija	Ekonomsko osnaživanje ženaRAE populacije Berana	Ženska organizacija Feniks
Djeca u osnovnim i srednjim školama, lokalna zajednica	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i edukacija	Ne uzimam drogu da droga ne bi uzela mene	Fondacija za prevenciju narkomanije
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, socio-humanitarna pomoć	Program rada za 2012. godinu	Organizacija gluvih i nagluvih
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje,medijacija, edukacija,terapija	Pomoć u ostvarivanju socio-humanitarnih prava i socijalno-zdravstvene zaštite slijepih i slabovidih; Obuka u kretanju slijepih lica u makro i mikro prostoru- bijeli štap	Organizacija slijepih

²⁷ Ovdje posebno napominjemo da je u u pitanju broj korisnika usluga koje je u izvještajnom periodu pružila Organizacija gluvih i nagluvih koja inače broji 764 članova sa teritorije opština: Andrijevi, Berane, Rožaje i Plav

Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Servis podrške-pomoć u kući u domovima polupokretnih i nepokretnih osoba koje žive sa multiplom sklerozom u gradskom i ruralnom području	Udruženje oboljelih od multipleks skleroze
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija	Učimo o svojim pravima	Udruženje oboljelih od multipleks skleroze
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Prevoz za osobe sa invaliditetom	Udruženje osoba sa hendikepom
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Personalna asistencija – korak ka samostalnosti	Udruženje osoba sa hendikepom
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Igračkoteka-mjesto moje sreće	Ljepša budućnost
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Rehabilitacija i socijalizacija djece sa posebnim potrebama u opštini Berane	Korak nade
Djeca sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Javni rad "Personalna asistencija-socijalni servis"	Korak nade
Zene i djeca zrtve nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	SOS telefon	SOS telefon	SOS telefon za zene i djecu zrtve nasilja
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad "Njega starih-gerontodomaćice"	Crveni krst
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	"Razvoj brige o starima"	Crveni krst
Mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, medijacija	Mladi do posla	Bum

4.4. Opština Bijelo Polje

Bijelo Polje je prva opština koja je usvojila Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije-razvoj usluga socijalne zaštite. Ostali lokalni planovi u oblasti socijalne zaštite su: Lokalni plan za djecu 2011-2015, Lokalni plan za mlade za period 2011-2016, Lokalni plan za rodnu ravnopravnost 2011-2016, Lokalni plan u oblasti invalidnosti za period 2010-2015, Lokalni plan za uključivanje Roma i Egipćana i Strateški plan zapošljavanja sa akcionim planom.

Crveni krst u saradnji sa Opštinom sprovodi program **“Njega starih”**, tzv. geronto-program za 72 korisnika.

Opština kao osnivač javnih ustanova socijalne i dječje zaštite finansira rad Centra za podršku djeci i porodici i Dnevnog centar **“Tisa”**. Za finansiranje ovih ustanova godišnje opredjeljuje po 45 000 eura.

Na polju razvoja vaninstitucionalnih oblika zaštite i afirmisanja značaja stručnog usavršavanja, kao i saradnje prilikom realizacije projektnih aktivnosti značajno je napomenuti da je Centar za socijalni rad bio saradnik:

- ✓ u projektu **“Participacija samohranih majki u programu snimanja njihovih potreba”** (Memorandum o saradnji sa nevladinom organizacijom **“Snažna mama”** potpisan 5.03.2012. godine)
- ✓ u projektu **“Razvoj psihosocijalnih usluga za osobe sa invaliditetom”** (Memorandum o saradnji između Centra i ove Udruženja paraplegičara potpisan je 9.07.2012. godine).
- ✓ u projektu **“Podrška uspostavljanju i razvijanju servisa za širi opseg ranjivih grupa”** (Memorandum o saradnji sa Udruženjem za razvoj civilnog društva potpisan je 27.09.2012. godine).

S obzirom na veliki broj djece smještene u Domu **“Mladost”** sa područja Bijelo Polje, Centar za socijalni rad je u saradnji sa Opštinom Bijelo Polje, Biroom rada Bijelo Polje i Centrom za podršku djeci i porodici pokrenuo servis **“Stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju”** namijenjen mladima po napuštanju ove ustanove. Servis finansira UNDP kroz sredstva podrške u okviru projekta **“Reforma sistema socijalne i dječje zaštite - unapređenje socijalne inkluzije, IPA 2010”**.

Centar za socijalni rad u Bijelom Polju u saradnji sa Centrom za socijalni rad iz Prijepolja realizuje IPA projekat **“Together towards the goal” (Zajedno do cilja)**. Projekat se odnosi na prekograničnu saradnju, **jačanje kapaciteta stručnjaka iz obje države za rad sa djecom koja su u sukobu sa zakonom i konkretan rad sa djecom**²⁸.

---

²⁸ Ugovor je potpisan 26.10.2012. godine i započelo se sa realizacijom predviđenih aktivnosti. Ukupan budžet projekta iznosi 142.826,00 €, od tih sredstava budžet JU Centra za socijalni rad za opštine Bijelo Polje i Mojkovac iznosi 76.847,00 €.

4.4.1. CV - JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju "Tisa"

JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju "Tisa" je javna ustanova koju je Opština osnovala 2008. godine. Prioritetna grupa za prijem su djeca uzrasta od 7 do 18 godina. Ostavljena je mogućnost prijema i mlađe djece od 3 do 7 godine kao i mladih od 18 do 27 godina.

Usluge pruža 10 od 13 zaposlenih osoba. Uslov za boravak u Dnevnom centru je Rješenje o smještaju od strane Centra za socijalni rad. Kapacitet Dnevnog centra je tridesetoro djece, koliko ih je bilo na početku 2012. godine. U decembru 2012. godine usluge je koristilo 27 djece i mladih. Uslovi za boravak korisnika nisu u skladu sa standardima (ne postoji trpezarija, nedostaju prostorije za individualni rad stručnjaka).

Dnevni centar pruža usluge²⁹ :

- Dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju
- Socijalizacija
- Njega djece
- Rehabilitacioni i rehabilitacioni (osnovni fizikalni) tretman
- Elementarno obrazovanje djece³⁰
- Društvena i profesionalna aktivacija djece
- Edukacija roditelja za samopomoć i pomoć djeci
- Prevoz djece
- Patronažno pružanje usluga

4.4.2. CV- JU Dom starih "Bijelo Polje"

JU Dom starih "Bijelo Polje" je ustanova socijalne zaštite izgrađena u partnerstvu Ministarstva rada i socijalnog staranja i Opštine Bijelo Polje. Ustanova je počela sa radom 01.12.2010.godine.

Dom raspolaže smještajnim kapacitetom od 230 ležajeva i pruža institucionalnu brigu: starim licima, odraslim invalidnim licima, hronično-duševno oboljelim starim licima, osobama koje se nađu u stanju akutne socijalne potrebe. U decembru 2012.godine u Domu je boravilo 112 osoba.

Domski smještaj obuhvata: stanovanje, ishranu, kompletnu njegu i zdravstvenu zaštitu, kulturno- zabavne, rekreativne, okupacione i dr. aktivnosti, usluge socijalnog rada i dr. usluge zavisno od potreba, sposobnosti i interesovanja korisnika te samim tim i kompletnu socijalnu i psihološku pomoć, pravnu i savjetodavnu pomoć i pomoć u administrativno – finansijskim poslovima koje se tiču korisnika.

Prema rezultatima istraživanja zapošljena je 41 osoba dok svega tri rade na pružanju usluga socijalne zaštite.

4.4.3. CV - JU Centar za podršku djeci i porodici

Centar za podršku djeci i porodici je osnovan 2008. godine. Ustanovu je osnovala Opština Bijelo Polje u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom pravde i UNICEF-om.

Predstavlja **prvi javni servis u Crnoj Gori za sveobuhvatnu zaštitu i prihvatanje djece koja su žrtve zlostavljanja, zanemarivanja, mučenja i drugih oblika nasilja.**

Osnovna djelatnost³¹ JU Centar za podršku djeci i porodici je pružanje pomoći i podrške ugroženoj i socijalno isključenoj djeci, poput djece žrtava nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i djece u konfliktu sa zakonom.

²⁹ Statut JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju „Tisa“

³⁰ Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama definiše da je dnevni centar ustanova dječije i socijalne zaštite za podršku djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, koja može obavljati i vaspitno-obrazovni rad u kojem se stiču vještine neophodne za svakodnevni život. JU DC poslao zahtjev za dobijanje licence za dodatnu djelatnost.

U skladu sa djelatnostima Centar pruža različite usluge, kao što su:

- Zaštita djece koja su žrtve nasilja, zlostavljanja, mučenja i zanemarivanja.
- Izmještanje iz porodice – urgentno zbrinjavanje u Prihvatnoj stanici Centra (prihvat do 30 dana)
- Psiho-socijalna pomoć porodicama i djeci u riziku

U toku 2012. godine Centru se za pomoć obratilo 227 lica, i to: 27 lica koja su zbrinuta u Prihvatnoj stanici Centra, 157 lica kojima je pružena besplatna pravno-psihološka pomoć (u saradnji sa Centrom za socijalni rad, Područnom jedinicom policije, Opštinom Bijelo Polje i dr.) i 43 lica kojima je pružena pomoć u prevazilaženju porodičnih problema.

U skladu sa programom rada, Centar će tokom 2013. godine pružati sljedeće usluge:

- Zaštita djece žrtava nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja (besplatna pravna i psihosocijalna pomoć)
- Izmještanje žrtava nasilja iz porodice i privremeni smještaj u Centar do preduzimanja odgovarajućih mjera (prihvat do 30 dana)
- Savjetodavne usluge i rad sa porodicama u kojima su narušeni odnosi i rad sa porodicama djece u riziku

4.4.4. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Centar za socijalni rad Bijelo Polje, Crveni krst Bijelo Polje, JU Dom starih "Bijelo Polje", Centar za podršku djeci i porodici, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju "Tisa" i nevladine organizacije: Udruženje za podršku osobama sa invaliditetom, Udruženje paraplegičara, Organizacija slijepih za Bijelo Polje i Mojkovac, opštinsko udruženje oboljelih od multiple skleroze, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Žene za bolje sutra i Udruženje roditelja "Oaza".³²

U Opštini Bijelo Polje svi relevantni socijalni akteri na lokalnom nivou su aktivni na polju razvoja usluga socijalne zaštite. U Opštini postoji značajan broj ustanova socijalne zaštite koje pored usluga smještaja i/ili upućivanja na smještaj u drugu ustanovu pružaju širok spektar vaninstitucionalnih oblika zaštite. Posebno se izdvajaju aktivnosti Centra za socijalni rad i JU Centar za podršku djeci i porodici.

Usluge socijalne zaštite pruža 15 pružalaca: 11 nevladinih organizacija, tri ustanove i opštinska organizacija Crvenog krsta. Mapirano je ukupno 33 alternativnih usluga, od kojih 5 pružaju javne ustanove, a četiri Crveni krst. Nije zanemarljiv ni broj projekata koji su se realizovali u partnerstvu javnog i privatnog sektora.

Najviše su zastupljene socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge (16). Samo u 6 slučajeva ove usluge ne uključuju kombinaciju više podtipova usluga veće se odnose samo na: edukaciju (2), savjetovanje (3) i kreativne radionice (1) . U preostalih 10 slučajeva usluge sadrže kombinaciju više podtipova: savjetovanje i terapiju (5), savjetovanje, terapiju i medijaciju (1),

---

³¹ Izvještaj o radu za 2012. godinu JU Centar za podršku djeci i porodici

³² Na upitnik nisu odgovorili Sekretarijat i nvo Snažna mama. Njihove aktivnosti kao i aktivnosti drugih nvo su uvrštene u katalog usluga na osnovu projektnih aktivnosti u periodu 2012- 2013, na osnovu odluka Komsije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću, Odluka Komsije za raspodjelu sredstava za projekte NVO Opštine Bijelo Polje i grant listi fondacije fAkt.

savjetovanje i edukaciju (1), savjetovanje, edukaciju i medijaciju (2) i savjetovane, edukaciju i terapiju (1).

Od 16 usluga podrške za život u zajednici najviše su zastupljeni personalna asistencija (4) i pomoć u kući (4), zatim asistencija u vidu prevoza (2), stanovanje uz podršku (2), asistencija u vidu volonterskog rada (1), asistencija u vidu obezbjeđenja pomagala (2) i dnevni boravak (1).

Usluga smještaja u prihvatilište, dnevnog boravka, stanovanja uz podršku i dvije socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge pružaju javne ustanove.

Od 24 usluga koje pružaju nevladine organizacije 13 je socijalno - edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga, dok se 11 odnosi na razvoj usluga podrške za život u zajednici. Crveni krst pruža 4 usluge i to pomoć u kući za stare (2) i asistenciju (1) i uslugu savjetovanja (1).

Prema rezultatima istraživanja na teritoriji Opštine Bijelo Polje u izvještajnom periodu je mapirano 1842 korisnika usluga na teritoriji Bijelog Polja. Najviše su dostupne usluge za osobe sa invaliditetom koje imaju i najveći broj korisnika (638).

Udio korisnika usluga za žrtve nasilja je 573, dok je broj korisnika usluga za djecu sa smetnjama u razvoju 221. Najmanji je broj korisnika usluga za samohrane roditelje 200.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Osobe sa invaliditetom	638	5 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija; personalna asistencija, asistencija (prevoz), pomoć u kući, stanovanje uz podršku
Žrtve nasilja- djeca, žene, stari	520	4 (2 nvo+ju)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici i usluge smještaja	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija; pomoć u kući; prihvatna stanica/sklonište
Djeca sa smetnjama u razvoju i roditelji	221	2 (1 nvo+1 ju)	Podrška za život u zajednici i Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Dnevni boravak; Personalna asistencija; asistencija u nastavi; kreativne radionice, asistencija (volonteri), asistencija (prevoz); Savjetovanje, edukacija, terapija
Samohrani roditelji	200	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija
Stari	210	1	Podrška za život u zajednici;	Pomoć u kući

Usluge su usmjerene na osobe sa invaliditetom (14), žrtve porodičnog nasilja i porodice u riziku (7), djecu i mlade sa smetnjama u razvoju (6), stare osobe (4), i mlade bez roditeljskog staranja (1). Značajno je napomenuti da se usluge za žrtve nasilja i porodice u riziku odnose i na djecu.

Za osobe sa invaliditetom dostupne su uglavnom socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge (7) koje pružaju 3 nevladine organizacije. Usluge podrške za život u zajednici za osobe sa invaliditetom pružaju samo 3 nevladine organizacije: personalna asistencija (3), pomoć u kući (1) i stanovanje uz podršku (1), asistencija (razvoj volonterskog servisa i prevoz) (2).

Za žrtve porodičnog nasilja i porodice u riziku usluge pružaju tri pružalaca: dvije nevladine organizacije i jedna javna ustanova. Od 7 usluga, 5 su socijalno-edukativnog i savjetodavno-

terapijskog karaktera. Podršku za život u zajednici obezbjeđuje jedna nevladina organizacija u vidu pomoći u kući za 5 korisnika. Za žene i djecu žrtve nasilja uslugu prihvatišta jedino pruža jedna javna ustanova. Ovo je inače jedini vid usluge smještaja u prihvatilište.

Pomoć starim osobama sa ruralnog područja, socijalno ugroženim starim osobama i osobama preko 65 godina pruža jedino opštinska organizacija Crvenog krsta koja obezbjeđuje pomoć u kući za 145 korisnika i savjetovanje za 35 starih osoba, kroz dva različita programa. Asistencija u vidu nabavke invalidskih kolica obezbijeđena je za 30 korisnika. Usluge smještaja u ustanovu obezbjeđuje Dom starih. Veliki broj (gotovo 1/4) korisnika smještaja u Domu starih je upravo iz Bijelog Polja. Nije zanemarljiva ni činjenica da je mali broj osoba koje su angažovane na pružanju usluga socijalne zaštite u samoj ustanovi, a nevladine organizacije koje se bave pružanjem pomoći ovoj ciljnoj grupi nisu mapirane. Problem deficitarnog stručnog kadra potrebno je riješiti zapošljavanjem većeg broja stručnih radnika, u cilju obezbjeđenja kvalitetne zaštite korisnika.

Za mlade nije mapirana nijedna usluga osim stanovanja uz podršku koju obezbjeđuje Centar za socijalni rad za mlade koji napuštaju Dječji dom u Bijeloj.

Problemom samohranih roditelja bavi se samo jedna nevladina organizacija koja je u 2012. godini imala oko 200 korisnika.

Održivosti socijalnih servisa značajno su doprinijela sredstva podrške UNDP-a kroz projekat "Reforma sistema socijalne i dječje zaštite – unpređenje socijalne inkluzije, IPA 2010". Bijelo Polje je prva opština sa sjevera u kojoj su kroz ovaj projekat pokrenuti socijalni servisi. Na trećem konkursu UNDP-a finansirana su 4 socijalna servisa.

3.4.5. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Bijelo Polje

Plavom bojom označeni su projekti koji su se završili do jula 2013. godine

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Djeca i omladina sa smetnjama u razvoju	podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju "Tisa"	Dnevni centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju "Tisa"
Mladi bez roditeljskog staranja	podrška za život u zajednici	Stanovanje uz podršku	Stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju	Centar za socijalni rad
Žene, žrtve porodičnog nasilja	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, terapija, medijacija	Pomoć i podrška ženama u Bijelom Polju, Samopodrška ženama sa iskustvom nasilja - Osnazivanje kroz grupu samopodrske Psihosocijalna i pravna podrška ženama žrtvama nasilja	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja
Žene, djeca i stari žrtve porodičnog nasilja	podrška za život u zajednici	pomoć u kući	Terenske aktivnosti (kucne posjete)	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija	Resocijalizacija slijepih i slabovidnih lica na području Opštine Bijelo Polje	Organizacija slijepih

Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Servis podrške- personalni asistenti u domovima polupokretnih I nepokretnih osoba koje žive sa MS-om	Udruženje oboljelih od multipleks skleroze
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	savjetovanje i terapija	Obezbjedjivanje psihosocijalne podrške osobama koje žive sa multipleks sklerozom u Bijelom Polju, uz obuku članova njihovih porodica u pružanju neophodne pomoći	Udruženje oboljelih od MS-a
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Pomoć u kući, personalni asistent u domovima ljudi koji žive sa multiplesklerozom	Udruženje oboljelih od MS-a
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Servis personalne asistencije	Udruženje za podršku osobama sa invaliditetom
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Stanovanje uz podršku	Objezbjeđenje pristupačnog stanovanja u porodičnim kućama kroz adaptaciju najmanje pet stambenih jedinica osoba sa invaliditetom Prepreke za jednakost- dvostruka diskriminacija OSI sa ruralnog područja u Opštini Bijelo Polje- •dostupan prevoz	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija		Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Uspostavljanje servisa personalne asistencije i obuka kadrova za personalnog asistenta	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Servis za ortopedsku pomagala	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija, medijacija	Osnova Servisa za posredovanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	savjetovanje i terapija	Psihološko osnaživanje OSI za samostalan život, Razvoj psihousluga socijalne zaštite za OSI	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Edukacija	Obuka za elektronsku pismenost I znanje engleskog jezika	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	savjetovanje, edukacija, medijacija	Prezentacija socijalnog preduzetništva	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	savjetovanje i terapija	Psihološko osnaživanje OSI u posttraumatskom periodu	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i edukacija	Podrška socijalno- ugroženim grupama preko lokalnih volonterskih servisa	Mreža NVO za afirmaciju evropskih integracionih procesa za Bijelo Polje, Berane i Pljevljima

Djeca i omladina sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Podrška socijalno-ugroženim grupama preko lokalnih volonterskih servisa	Udruženje roditelja, djece i mladih sa smetnjama u razvoju "Oaza"
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje	Podrška socijalno-ugroženim grupama preko lokalnih volonterskih servisa	Udruženje roditelja, djece i mladih sa smetnjama u razvoju "Oaza"
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju i roditelji	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Kreativne radionice	Razvijanje radnih i okupacionih vještina djece i omladine sa smetnjama u razvoju- TKAČKE RADIONICE	Udruženje roditelja, djece i mladih sa smetnjama u razvoju "Oaza"
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju i roditelji	Podrška za život u zajednici	Asistencija (prevoz)	Prevoz od vrata do vrata-servis podrške djeci i omladini sa smetnjama u razvoju	Udruženje roditelja, djece i mladih sa smetnjama u razvoju Oaza
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija (volonterski servis)	Razvoj volonterskog servisa (program fAkta-Ajmo zajedno)	Udruženje roditelja, djece i mladih sa smetnjama u razvoju Oaza
Samohrane majke, zene u nasilju, Romkinje i druge marginalizovane zene	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Analiza potreba samohranih majki u Bijelom Polju u saradnji sa Centrom za socijalni rad i drugim lokalnim institucijama, kako bi se adekvatnije odgovorilo na probleme sa kojima se samohrane majke suočavaju.	Snažna mama
Stare osobe	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje	Briga o starima-psihosocijalna podrška	Crveni krst
Stare osobe	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Pomoć u kući	Briga o starima	Crveni krst
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Procjena i nabavka invalidskih kolica i servisiranje	Crveni krst
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Lokalni javni rad "Njega starih"	Crveni krst
Žrtve porodičnog nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje i terapija	Uspostavljanje servisa sveobuhvatne podrške porodici u riziku	Žene za bolje sutra
Žrtve porodičnog nasilja	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje	Besplatna pravna i psihološka pomoć za žrtve porodičnog nasilja	Centar za podršku djeci i porodici
Žrtve porodičnog nasilja	Usluge smještaja	sklonište	Prihvatna stanica za žrtve nasilja	Centar za podršku djeci i porodici
Porodice sa poremećenim odnosima i rad sa porodicama u riziku	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje i terapija	Porodično savjetovište Svjetlost	Centar za podršku djeci i porodici

4.5. Opština Budva

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za društvene djelatnosti, opštinska organizacija Crvenog krsta i područna jedinica centra za socijalni rad³³.

Prema podacima istraživanja Sekretarijat za društvene djelatnosti u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje i opštinskom organizacijom Crvenog krsta obezbjeđuje pomoć u kući za stara lica. Ovo je ujedno i jedini podatak koji se odnosi na vaninstitucionalne oblike socijalne zaštite u Opštini. Ovu uslugu pruža opštinska organizacija Crvenog krsta i njom je obuhvaćeno 42 korisnika.

Uslugu podrške za život u zajednici koja je inače najmanje zastupljena- tumačenje i prevođenje na znakovni jezik - pruža Organizacija gluhih i nagluhih za Kotor, Tivat, Budvu i Herceg Novi. Međutim, podršku za pružanje ove usluge organizacija je u 2013. godini dobila od Opština Kotor i Herceg Novi, a aktivnosti se odnose na štampanje priručnika o pravima osoba sa oštećenjem sluha i održavanje Kluba roditelja djece sa oštećenim sluhom i Kluba djece sa roditeljima sa oštećenim sluhom. Nisu dostupni podaci koji ukazuju da li se ova usluga pružala i na teritoriji Opštine Budva u ovom periodu.

Pretragom Odluka Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću za period 2011-2012, Udruženje paraplegičara iz Opštine Budva je u cilju otklanjanja barijera za osobe sa invaliditetom pokrenulo projekat³⁴ izrade Nacrta Odluke o prioritetima pristupačnosti za osobe sa invaliditetom u Opštini Budva i njenog uvrštavanja u dnevni red SO Budva. U Budvi ne postoji posebni akcioni plan koji se bavi pitanjima osoba sa invaliditetom niti saznanje o bilo kom servisu koji se pruža ovoj ciljnoj grupi. Predlogom rada Skupštine Opštine Budva za 2013. godinu predviđeno je donošenje Odluke o osnivanju JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa teškoćama u razvoju (II kvartal) i Odluke o oblicima socijalne zaštite u Opštini Budva (III kvartal). U Opštini je 2010. godine usvojen Lokalni plan za mlade što je razumljivo ako se uzme u obzir da mlado stanovništvo ima najveći udio u ukupnom stanovništvu. Započeta je izrada Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije- razvoj socijalnih servisa. Strateški plan razvoja Opštine za period 2013-2018 je u formi nacrta i u ovom dokumentu se kao prioriteti u oblasti socijalne zaštite pored osnivanja Dnevnog centra navode i otvaranje Doma i obezbjeđenje stanova za stara lica.

4.5.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Budva

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad "Njega starih"	Sekretarijat za društvene djelatnosti, Crveni krst

³³ Podaci o nevladinim organizacijama koje se bave socijalnom zaštitom i pružanjem usluga socijalne zaštite nisu dostupni na zvaničnoj prezentaciji Opštine. Prema podacima iz izvještaja o finansiranju nevladinih organizacija iz lokalnih budžeta (CRNVO, decembar 2012), Opština nije objavljivala konkurs za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama u 2012. godini. Prema odgovoru Sekretarijata za lokalnu samoupravu Opštine Budva na zahtjev za slobodan pristup informacijama od 3.jula 2013. godine, iznos sredstva predviđen za raspodjelu nevladinim organizacijama prema Odluci o budžetu Opštine Budva u 2013. godini iznosi 70 000 eura. Odluku o raspodjeli sredstava nevladinim organizacijama je donijeta 25. jula, ali ista nije dostavljena Institutu alternativa, niti se do traženih podataka moglo doći pretragom zvanične prezentacije Opštine.

³⁴ Projekat "Pristupačnost za sve- Osobe sa invaliditetom" je podržala Komisija za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću 2012.godine u iznosu od 7.550 eura.

4.6. Prijestonica Cetinje

Prema Odluci o oblicima socijalne i dječje zaštite iz 2011. godine, vaninstitucionalni oblici socijalne zaštite koji se ostvaruju preko Sekretarijata za socijalnu politiku i mlade su:

- ✓ **pomoć i njega u kući**, koje može ostvariti lice starije od 65 godina i/ili kome je zbog trajnih promjena zdravstvenog stanja neophodna pomoć i njega druge osobe; koje nema mogućnost da mu pomoć i njegu obezbijedi bračni drug ili djeca; koje nema mogućnost da pomoć i njegu obezbijedi po nekom drugom osnovu (ugovor o doživotnom izdržavanju i sl.).
- ✓ **besplatni dnevni obrok** - Pravo na dnevni obrok imaju porodice, članovi porodice i lica pod starateljskom zaštitom koja se, zbog materijalnih, zdravstvenih, stambenih i drugih razloga, nalaze u stanju socijalne potrebe. Izuzetno, pravo mogu ostvariti i lica bez prebivališta i smještaja koja se nađu u stanju socijalne potrebe (beskućnici, prolaznici i sl.).
- ✓ **Program njege starih** sprovodi se u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje i Caritasom barske nadbiskupije. Njega starih lica na ruralnom području Prijestonice je servis koji od jula 2013. godine Prijestonica pruža u saradnji sa Crvenim krstom Cetinja, Domom zdravlja i Zavodom za zapošljavanje. Sredstva su obezbijeđena od UNDP na trećem konkursu raspodjele sredstava podrške u okviru projekta „Reforma sistema socijalne i dječje zaštite-unapređenje socijalne inkluzije, IPA 2010”.

Planira se otvaranje **JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju**. Odluka o osnivanju ove ustanove donijeta je 2011. godine. U Prijestonici postoje strateška dokumenta kao preduslov za razvoj usluga socijalne zaštite: Lokalni za mlade 2012-2015; Lokalni plan za djecu 2011-2016, dok je Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije – razvoj usluga socijalne zaštite u formi nacрта.

4.6.1. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade, područna jedinica centra za socijalni rad, Crveni krst Prijestonice i Udruženje paraplegičara³⁵.

U Prijestonici je dostupno 11 usluga koje pruža 8 pružalaca od kojih su 6 nevladine organizacije. Najviše su zastupljene socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge (6) koje se odnose na edukaciju (3), savjetovanje, edukaciju i terapiju (2), i medijaciju, edukaciju i savjetovanje (1). Usluge podrške za život u zajednici (5) pružaju 4 pružalaca. Specifično je da uglavnom dostupan samo jedan podtip ove usluge (pomoć u kući) sa različite ciljne grupe: stare, osobe sa invaliditetom i djecu sa smetnjama u razvoju. Usluga narodne kuhinje dostupna je svima licima koji zadovolje kriterijume propisane Odlukom o oblicima socijalne i dječje zaštite Prijestonice Cetinje

Usluge je u izvještajnom periodu, prema rezultatima istraživanja koristilo 738 osoba. Iako su usluge za njih najmanje razvijene, djeca i mladi čine najveći udio u broju korisnika usluga. U pitanju su socijalno-edukativne usluge koje se odnose na prevenciju narkomanije a koje su u izvještajnom periodu pružile dvije nevladine organizacije.

---

³⁵ Na upitnik nije odgovorilo Udruženje osoba sa tjelesnim invaliditetom.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Djeca	500	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija
Djeca sa smetnjama u razvoju i roditelji	35	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje I terapija
Stari	95	2 (ck+ju)	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući
Osobe sa invaliditetom	108	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija; pomoć u kući

Za djecu sa smetnjama u razvoju usluge pruža samo jedna nevladina organizacija. U pitanju su savjetovanje i terapija (stručni tretman).

Mapirano je 95 korisnika usluga za stare koje pružaju dvije organizacije, od kojih je jedna Crveni krst. Za stare je dostupna jedino usluga pomoći u kući.

Za osobe sa invaliditetom usluge pružaju dvije nevladine organizacije. Usluge su uglavnom socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera i odnose se na savetovanje, edukaciju o pravima, medijaciju u cilju ostvarenja prava i terapiju. Od usluga podrške za život u zajednici dostupna je samo pomoć u kući.

4.6.2. Katalog usluga socijalne zaštite za Prijestonicu Cetinje

*plavom bojom su označeni projekti koji su sprovedeni do jula 2013. godine

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Djeca	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija	Prevenција bolesti zavisnosti	My way
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad "Njega starih lica"	Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade, Crveni krst
Svi socijalno ugroženi	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	"Njega starih lica na ruralnom području"	Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Ostalo	Dnevni obrok	Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Kurs engleskog jezika- edukacijom do posla; Znanjem do samopoštovanja i lične vrijednosti osoba sa invaliditetom	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje, edukacija, medijacija	Jednake mogućnosti za sve	Udruženje paraplegičara

Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija	Servis podrške za osobe sa invaliditetom; Vaninstitucionalne usluge za osobe sa tjelesnim invaliditetom	Udruženje osoba sa tjelesnim invaliditetom
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Aktiviranje potrebnih servisa za osobe sa tjelesnim invaliditetom- pomoć u kući osobama sa invaliditetom	Udruženje osoba sa tjelesnim invaliditetom
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga o starima	Crveni krst
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Psihološka rehabilitaciona, defektološka pomoć djeci i omladini sa smetnjama u razvoju.	Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Razvitak"
Djeca i mladi	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Edukacija	Suzbijanje narkomanije	Udruženje novinara

4.7. Opština Danilovgrad

Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti od vaninstitucionalnih oblika zaštite pruža podršku sprovođenju projekta "Njega starih" koji realizuje u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje Crne Gore i Caritsom barske nadbiskupije. Ova usluga funkcioniše od januara 2012. godine a sredstva su obezbijeđena do kraja 2013. godine. Cilj projekta je poboljšanje kvaliteta života starih lica i smanjenje socijalne izolacije za 65 korisnika.

Pri Opštini funkcioniše Kancelarija za prevenciju narkomanije. U izvještajnom periodu Kancelarija je od Komisije za raspodjelu sredstava od igara na sreću dobila projekat "Za život bez droge" u cilju prevencije ove pojave među djecom i mladima u školama. Slične aktivnosti je u izvještajnom periodu sprovedla nevladina organizacija "Otvorena škola". O drugim nevladinim organizacijama koje pružaju usluge socijalne zaštite na teritoriji ove opštine nema podataka³⁶.

Usluge za stare osobe pruža i opštinska organizacija Crvenog krsta, koji je do I kvartala 2014. godine obezbijedio uslugu pomoći u kući starim osobama. Do marta 2012. godine u okviru programa Briga o starima, Crveni krst je pružao uslugu pomoći u kući za 58 korisnika.³⁷

4.7.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Danilovgrad

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga o starima	Crveni krst
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Lokalni javni rad "Njega starih"	Caritas Barske nadbiskupije
Djeca I mladi	Socijalno-edukativne i savjetodavno – terapijske	Edukacija	Prevencija narkomanije u osnovnim i srednjim školama	Otvorena škola

³⁶ U cilju evidentiranja lokalnih nevladinih organizacija Opština je uputila u junu 2013. godine poziv nevladinim organizacijama da dostave statut i dokumenta o registraciji kako bi se unaprijedila saradnja sa lokalnom samoupravom i uspostavila evidencija lokalnih nevladinih organizacija.

³⁷ Opština nije raspodijelila sredstva nevladinim organizacijama po osnovu javnog konkursa za 2012. godinu već je sredstva u iznosu od 12.788 od planiranih 15 000 eura raspodijelila po drugom pravnom osnovu. Za 2013. godinu nisu predviđena sredstva za raspodjelu nevladinim organizacijama.

4.8. Opština Herceg Novi

U Opštini Herceg Novi je značaj strateškog planiranja usluga socijalne zaštite najprije prepoznat. Tako je 2009. godine usvojen Lokalni akcioni plan za razvoj usluga socijalne zaštite za djecu i mlade 2009- 2012. Relevantne lokalne strategije su i Lokalni plan za uključenje Roma, Egipćana i Aškalija 2010-2015 i Loklani plan u oblasti invalidnosti 2010-2015. Izdaci za razvoj usluga socijalne zaštite za djecu i mlade iznosili su svega po 2 000 eura u izvještajnom periodu.

Opština je osnivač JU Dnevnog centra za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju i finansirala rad te ustanove.

Program **“Njega starih lica”** (geronto program) koju je inicirala nevladina organizacija “Treće doba”. Ovu uslugu koristi 80 osoba preko 65 godina starosti.

Jačanje kapaciteta nevladinih organizacija kroz strateško planiranje i obuku o znanju i vještinama za planiranje razvoja u oblasti socijalne zaštite, uz učešće svih relevantnih socijalnih aktera spovedeno je u okviru projekta nevladine organizacije “Kuća ljudskih prava” u 2012. godini “Edukacija lokalnih socijalnih aktera u opštini Herceg Novi”.

4.8.1. CV - JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi

JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi otpočeo je sa radom u aprilu 2011. godine. Poslovi i zadaci Dnevnog centra su u funkciji zadovoljavanja potreba korisnika usluga, njihovih porodica i od neposrednog interesa za lokalnu zajednicu i širu društvenu sredinu.

Osnovni cilj i zadatak ove ustanove je zadovoljavanje potreba od značaja za korisnike, njihove porodice i lokalno okruženje. Cilj Dnevnog centra je da u kontinuitetu, djeci i omladini, korisnicima usluga:

- ✓ Obezbjedi uslove za optimalan razvoj i nezavisnost.
- ✓ Obezbjedi uslove za dnevni boravak, socijalizaciju i njegu.
- ✓ Da se omogući odgovarajuća fizička pomoć, medicinska njega, rehabilitacija, fizikalna terapija.
- ✓ Da se korisnicima omogući da žive u sredini koja im najviše odgovara, u porodičnom okruženju uz socijalizaciju i boravak u centru.
- ✓ Da se korisnicima omogući da žive što samostalnije i učestvuju u životu zajednice.
- ✓ Da se korisnicima omogući učešće u kulturnim manifestacijama i posjete kulturno-obrazovnim ustanovama.
- ✓ Očuvanje postojećih znanja i vještina uz učenje i sticanje novih.
- ✓ Rad na unapređenju svakodnevnih životnih navika.
- ✓ Usvajanje novih znanja uz podršku stručnih radnika.

U 2012. godini u JU „Dnevni centar“ boravilo je 13 djece i omladine sa različitim smetnjama, uzrasta 6-24 godine.

“Kako se ustanova finansira iz budžeta države-Ministarstvo rada i socijalnog staranja plaća mjesečno 150,00€ po djetetu, Skupština Opštine Herceg Novi-plaća zaposlenih, što je minimum-minimuma za funkcionisanje ustanove, te nam je potrebna pomoć i podrška šire društvene zajednice”.

Dnevni centar ostvaruje saradnju sa Fakultetom primjenjene fizioterapije i omogućava studentima starijih godina da obavljaju praksu, stiču nova iskustva i znanja. Planiran je početak rada na izgradnji objekta namijenjenog za potrebe djece koja koriste usluge dnevnog centra.

4.8.2. JU Dječji dom “Mladost”, Bijela

Dječji dom “Mladost” je jedina ustanova za smještaj djece bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama u Crnoj Gori. Osnovan je 1946. godine. Djelatnost Doma obuhvata sljedeće:

- ✓ zbrinjavanje djece i mladih bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, koje se odnosi na obezbjeđivanje stanovanja, ishrane, odjeće i obuće i dr., najduže do navršenih 18 godina života, a ako je na redovnom školovanju u srednjoj školi, do kraja roka propisanog za to školovanje;
- ✓ vaspitanje i obrazovanje, u skladu sa posebnim propisima;
- ✓ radno-okupaciono angažovanje, koje se odnosi na obezbjeđivanje stručne pomoći u učenju i izvršavanju školskih obaveza, kulturno-zabavnih aktivnosti i sl;
- ✓ zdravstvenu zaštitu, koja se obezbjeđuje u skladu sa propisima o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenom osiguranju.

U okviru svoje djelatnosti Dom će obezbjeđivati i prihvatanje i privremeno zbrinjavanje djece i mladih bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, koji nemaju prebivalište na teritoriji Republike Crne Gore, u skladu sa Zakonom, kad se za to obezbijede odgovarajući kadrovski i prostorni uslovi.

Dom obavlja svoju djelatnost preko sljedećih organizacionih jedinica:

- ✓ Sektor za vaspitno-obrazovni rad;
- ✓ Sektor za zdravstvenu zaštitu i njegu šticećenika;
- ✓ Sektor za opšte i zajedničke poslove.

Smještajni kapaciteti ustanove su 200 mjesta. Do decembra 2012. godine u ustanovi je boravilo 122 djece. Od ukupnog broja 44 djece je predškolskog, a 17 školskog uzrasta. Udio djece sa smetnjama u razvoju je 24 %, odnosno 30 djece³⁸. U Domu je zaposleno 95 osoba od kojih 4 stručna radnika pružaju usluge socijalne zaštite. Za zdravstvenu zaštitu su zadužene 22 medicinske sestre, a za vaspitno-obrazovni rad 27 vaspitača/pedagoga.

Prema izvještaju o radu za 2012. godinu Dječji dom redovno ostvaruje saradnju sa relevantnim akterima kako bi unaprijedili uslove i kvalitet rada ustanove i obezbijedili šticećenike po napuštanju ustanove.

U skladu sa predlogom Projekta transformacije ustanove u planu je formiranje novih servisa pomoći i podrške djeci bez roditeljskog staranja, djeci sa smetnjama u razvoju, usvojiteljskim i hraniteljskim porodicama, porodicama u riziku i samohranim mladim majkama. U pitanju su:

- ✓ realizacija projekta “Centar za majku i dijete” kao novi servis pomoći i podrške koji ima za cilj prevenciju napuštanja djeteta od strane majke I institucionalnog zbrinjavanja
- ✓ Formiranje Centra za podršku mladima u procesu osamostaljivanja, nakon napuštanja institucije, odnosno hraniteljske porodice
- ✓ Formiranje Centra za podršku hraniteljskim i usvojiteljskim porodicama
- ✓ Formiranje Centra za podršku djeci i mladima sa smetnjama u razvoju I njihovim porodicama
- ✓ Formiranje Centra za podršku zlostavljanoj djeci
- ✓ Formiranje Centra za podršku djeci i porodici u riziku. U izvještaju o radu ustanove ne postoje podaci o interesovanju potencijalnih usvojitelja za zbrinjavanjem djece bez roditeljskog staranja.

³⁸ Djeca sa smetnjama u razvoju su smještena u Dječji dom u junu 2011. godine po nalogu Ministarstva rada i socijalnog staranja.

4.8.3. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za društvene djelatnosti, Centar za socijalni rad, JU Dnevni centar za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju "Igalo", JU Dječji dom "Mladost" i nevladine organizacije: Savjetovalište za mlade "Otvori srce", Djeca prije svega, Treće doba, Centar za djecu iz riziko porodica "Stonoga" i Zrak sunca³⁹.

U Opštini je dostupna 19 usluga koje pruža 15 pružalaca od kojih je jedan pružalac javna ustanova a jedan opštinska organizacija Crvenog krsta.

Usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera (8) se odnose na savjetovanje (1), kreativne radionice (2), terapiju (1), savjetovanje i edukaciju (1), savjetovanje, edukaciju i medijaciju (1), savjetovanje i terapiju (1) i savjetovanje, terapiju i sos telefon (1). Usluge su uglavnom usmjerene na djecu (7), a najviše na djecu sa smetnjama u razvoju (4).

Usluge podrške za život u zajednici (10), koju razvijaju i pružaju najviše nevladine organizacije (8) se odnose na pomoć u kući (5), asistenciju u vidu razvoja volonterskog servisa (2), dnevni boravak (2) i personalnu asistenciju (1). Usluge su uglavnom namijenjene starim osobama (5), ali je specifično što se za ovu ciljnu grupu pruža sam jedan podtip podrške za život u zajednici- pomoć u kući. Najraznovrsniji oblici podrške za život u zajednici su namijenjeni djeci sa smetnjama u razvoju: dnevni boravak i (personalna) asistencija.

U Opštini je mapirano 345 korisnika usluga ali ovaj podatak ne odražava činjenično stanje jer su mapirani projekti koji su uglavnom finansirani iz budžeta Opštine a podaci o broju korisnika nisu dostupni jer se odobreni projekti ne objavljuju na zvaničnoj prezentaciji Opštine. Takođe, jedan broj učesnika istraživanja nije dao odgovor na pitanje o broju korisnika usluga.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Djeca	193	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Produženi boravak, savjetovanje, sos telefon
Djeca sa smetnjama u razvoju i roditelji	39	4 (3 nvo+1 ju)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija, razvoj volonterskog servisa, personalna asistencija, kreativne radionice
Mladi	/	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; Podrška za život u zajednici	Razvoj volonterskog servisa ; savjetovanje i terapija
OSI	/	1(nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, medijacija
Stari	113	5 (4 nvo + Ck)	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući

Najveću korisničku grupu čine djeca (232). Najviše je usluga koje su namijenjene za 39 djece sa smetnjama u razvoju, dok najveći udio u korišćenju usluga iz ove ciljne grupe čine djeca iz riziko porodica (56 djece i 137 roditelja).

³⁹ Na upitnik nisu odgovorili: opštinska organizacija Crvenog krsta, Omladinski centar, Nova šansa, Mladi Romi, Kuća ljudskih prava i KLA "Zdravlje".

113 starih osoba koristi pomoć u kući koju pruža čak 5 pružalaca od kojih su četiri nevladine organizacije.

Nije mapiran nijedan učesnik koji se bavi problemima maloljetničke delinkvencije niti nasiljem nad ženama, dok jedna nevladina organizacija pruža usluge savjetovališta za mlade.

4.8.4. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Herceg Novi

- Plavom bojom su označeni projekti koji su sprovedeni do jula 2013. godine

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Djeca iz riziko porodica i njihovi roditelji	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Centar za djecu iz riziko porodica "Stonoga"	Naša djeca
Djeca iz riziko porodica i njihovi roditelji	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje	Centar za djecu iz riziko porodica "Stonoga"	Naša djeca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga i pomoć starim i samohranim penzionerima	Udruženje penzionera
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Pomoć starima u osami	Kolo srpskih sestara Herceg Novi
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Hvala na pruženoj ruci humanosti	Kolo srpskih sestara-Bijela
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad "Geronto domaćice"	Treće doba, Sekretarijat za društvene djelatnosti
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Program Briga o starima	Crveni krst
Mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje	Poznaj problem- postani pomagač	Savjetovalište za mlade "Otvori srce"
Djeca žrtve nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, SOS telefon, terapija	Djeca žrtve nasilja	Djeca prije svega
Mladi	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Osnivanje i razvoj volonterske službe servisa u Opštini H.Novi	Kuća ljudskih prava
Mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Herceg Novi na noge-svi protiv droge	KLA Zdravlje
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	JU DC za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju	JU DC za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Kreativne radionice	Naša sunčana radionica	Udruženje roditelja, djece i omladine sa smetnjama u razvoju "Zrak sunca"
Djeca sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Razvoj volonterskog servisa - podrška društvenoj inkluziji djece sa smetnjama u razvoju	Udruženje roditelja za podršku i pomoć djeci sa posebnim potrebama "Sunčev zrak"

Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Kreativne radionice	Pružimo im iste mogućnosti	Udruženje roditelja za podršku i pomoć djeci sa posebnim potrebama "Sunčev zrak"
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, medijacija	Jednake mogućnosti za paraplegičare u Herceg Novom	Udruženje paraplegičara
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Terapija	Podrška djeci i mladima sa smetnjama u razvoju u procesu integracije u društvenu zajednicu	Nova šansa u Novom
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Podrška djeci i mladima sa smetnjama u razvoju u procesu integracije u društvenu zajednicu	Nova šansa u Novom
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija	Pobijedimo predrasude	Organizacija slijepih za Kotor, Herceg Novi, Tivat i Budvu

4.9. Opština Kolašin

U Kolašinu je u izvještajnom periodu tek započet rad na strateškom planu za razvoj usluga socijalne zaštite. Zbog velikog broja starih i uopšte velike prosječne starosti stanovništva, koja Kolašin svrstava na šesto mjesto prema starosti, Opština je 2012. godine usvojila Lokalni plan za mlade kako bi mlade motivisao na ostanak u Opštini. Međutim, opštinskim budžetom nisu posebno klasifikovana sredstva za realizaciju mjera predviđenim ovim planom. U maju 2013. godine upućen je javni poziv nevladinim organizacijama da učestvuju u izradi Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije.

Vaninstitucionalne oblike zaštite pruža Crveni krst⁴⁰ koji obezbjeđuje pomoć u kući za 15 seoskih staračkih domaćinstava koja redovno obilazi i pomažu 19 starih lica na gradskom području. Crveni krst Kolašin posjećuje i pomaže i 10 sugrađana smještenih u Domu starih Bijelo Polje.⁴¹ Ovo je ujedno jedina usluga za stare u Opštini.

U sklopu Sekretarijata za opštu upravu i društvene djelatnosti, a u cilju stvaranja uslova za sprovođenje preventivnih aktivnosti, formirana je Kancelarija za prevenciju narkomanije. Ciljna grupa za informisanje o problemu narkomanije su djeca, mladi, roditelji ali i lokalna zajednica u cjelini. Slične aktivnosti je u izvještajnom periodu sprovodio i Dom zdravlja u cilju edukacije oko 200 srednjoškolaca o ovoj bolesti zavisnosti.

Za djecu sa smetnjama u razvoju je pregledom Odluka Komsije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću mapirana samo jedna nevladina organizacija koja pruža usluge stručnog tretmana za 12 djece.

Do drugih podataka nije bilo moguće doći jer spisak aktivnih nevladinih organizacija nije dostupan na zvaničnoj prezentaciji Opštine niti je u izvještajnom periodu Opština raspodijelila sredstva nevladinim organizacijama po osnovu javnog konkursa⁴².

4.9.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Kolašin

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Podtip	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga o starima	Crveni krst
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Terapija- kreativne radionice	Zajedno, kreativno- Naša djeca- radionice za djecu sa posebnim potrebama	Udruženje roditelja djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju Zvijezda
Mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Prevencija bolesti zavisnosti među srednjoškolcima	Dom zdravlja Kolašin

⁴⁰ Crveni krst Kolašin nije korisnik budžetskih sredstava Opštine.

⁴¹ Izvještaj o radu Crvenog krsta za 2012. godinu.

⁴² U 2012. godini Opština je opredijelila 10 000 eura za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama ali do objavljivanja javnog konkursa nije došlo. U 2013-oj taj iznos je 8 000 eura (0,1 % budžeta) ali do jula mjeseca konkurs za raspodjelu sredstava nije objavljan.

4.10. Opština Kotor

Opština kroz lokalni javni rad u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje sprovodi program „Njega starih lica“. Nosilac ovog projekta u Opštini Kotor je opštinska organizacija Crvenog krsta. Centar za socijalni rad je aktivno sarađivao u realizaciji ovog programa.

U Opštini Kotor postoje relevantna strateška dokumenta za razvoj socijalnih servisa namijenjenih zadovoljenju potreba lokalnog stanovništva. To su: Lokalni plan za djecu 2012-2017, Lokalni plan u oblasti invalidnosti 2010-2015, Lokalni plan za inkluziju RAE populacije u Opštini Kotor 2011-2015 i Lokalni plan za mlade.

U programu rada za 2013. godinu Centar za socijalni rad je ukazao da je socijalni problem koji sve više pogađa lokalno stanovništvo- narkomaniju, zbog čega je neophodna saradnja sa Kancelarijom za prevenciju narkomanije i drugih rizičnih ponašanja.

Programom rada Skupštine Opštine Kotor za 2013. godinu planirano je donošenje Odluke o oblicima socijalne zaštite i izrada Lokalnog plana za postizanje rodne ravnopravnosti. usvajanje Izvještaja o realizovanim aktivnostima u prevenciji narkomanije za 2012. godinu, usvajanje Izvještaja o realizaciji aktivnosti u Opštini Kotor u oblasti omladinske politike za 2012. godinu i usvajanje Izvještaja o radu Savjeta za brigu osoba sa invaliditetom.

Vaninstitucionalne oblike zaštite i usluge socijalnog rada Centar za socijalni rad je sproveo pružanjem „neposredne socijalne zaštite građana, odnosno aktivnostima radnika centra čija je svrha djelovanje preventivnog karaktera (rad sa roditeljima koji imaju problema sa djecom poremećenog ponašanja, rad sa bračnim i vanbračnim partnerima u prevazilaženju porodične problematike)“.

4.10.1. CV- JU Resursni centar za školovanje i rehabilitaciju lica sa poremećajima sluha i govora „Dr Peruta Ivanović“

Resursni centar za školovanje i rehabilitaciju lica sa poremećajima sluha i govora osnovan je 1946. godine odlukom Vlade Crne Gore kao Dom za gluvonijemu djecu koji već tada posjeduje internat i osnovnu školu⁴³. Tokom 2010. godine Zavod mijenja ime u Resurni centar za školovanje i rehabilitaciju lica sa poremećajima sluha i govora.

U Ustanovi se ostvaruje predškolsko, osnovno i srednje stručno vaspitanje i obrazovanje za zanimanja za koja je škola licencirana i obezbjeđuje habilitacija i rehabilitacija za djecu sa poremećajima sluha i govora, djecu sa višestrukim poremećajima u razvoju vezanim za sluh i govor i sa poteškoćama u učenju.

Većinu učenika u Zavodu sačinjavaju djeca i omladina sa područja Republike Crne Gore i nekoliko djece iz BiH, odnosno Republike Srpske. Škole u Zavodu rade po Nastavnim planovima i programima za osnovnu školu, za srednje vaspitanje i obrazovanje, kao i predškolska odjeljenja koja rade po posebnom programu. Na kraju 2012. godine broj učenika je bio 166. Ministarstvo prosvjete obezbjeđuje plate zaposlenima. U ustanovi je zapoleno 74 osobe od kojih je 20 nastavnika, 6 vaspitača i 3 ljekara specijalista (angažovana kao spoljni saradnici). Ministarstvo rada i socijalnog staranja snosi troškove ishrane i smještaja korisnika, a Fond zdravstva finansira usluge zdravstvene zaštite.

---

⁴³ 1955. godine u njemu se osniva i Škola za gluve učenike u privredi sa obučarskom i krojačkom radionicom. Tokom vremena Zavod stalno razvija svoju djelatnost u cilju što efikasnije rehabilitacije djece sa oštećenjima sluha i govora tako da za svoj rad dobija i značajna priznanja kao što su „Oktoih“ i „21. novembar“. Tokom rada Zavod je više puta mijenjao ime i organizaciono ustrojstvo, sve sa ciljem unapređivanja rada, povećanja obrazovne i rehabilitacione ponude.

4.10.2. CV – JU Dom starih “Grabovac”

Dom starih „Grabovac,” je javna ustanova koja se bavi zbrinjavanjem starih, iznemoglih i hronično oboljelih lica. Osnovan je 1947. godine sa sjedištem u Perastu, a na sadašnju lokaciju preseljen je 1969. godine. Broj korisnika je na kraju 2012 bio 292, ali je do juna 2013. godine broj korisnika usluga ove ustanove povećan na 300.

Prema izvještaju o radu Doma starih za 2012. godinu broj korisnika koji su smješteni po rješenjima nadležnih Centara za socijalni rad:

- Centar za soc. rad Podgorica, Cetinje, Kolašin i Danilovgrad - 70
- Centar za socijalni rad Nikšić, Plužine i Šavnik - 53
- Centar za socijalni rad Kotor, Tivat i Budva - 37
- Centar za socijalni rad Pljevlja i Žabljak -23
- Centar za socijalni rad Herceg Novi -17
- Centar za socijalni rad Bar i Ulcinj -15
- Centar za socijalni rad Berane i Andrijevića -12
- Centar za socijalni rad Bijelo Polje i Mojkovac -12
- Centar za socijalni rad Plav - 4
- Centar za socijalni rad Rožaje – 1

Broj korisnika u Dom koji su smješteni ugovorom o smještaju je 35, što predstavlja 11,98% od ukupnog broja korisnika.

Starosna struktura korisnika Doma:

- mlađih od 50 godine 15
- između 50 i 60 godina 47
- između 60 i 70 godina 58
- između 70 i 80 godina 103
- između 80 i 90 godina 59
- preko 90 godina 10

U pogledu aktivnosti koje je JU Dom starih „Grabovac” sprovodio u proteklom periodu najznačajnije mjesto zauzima projekat : Uspostavljanje „QMS – Sistem upravljanja kvaliteta menadžementa” započet tokom 2011 godine. To je upravljački sistem kojim se organizacija usmjerava na ostvarenje postavljenih ciljeva u pogledu kvaliteta poslovanja i pružanja usluga.

U Domu je u toku projekat uvođenja i implementacije ISO 9001 (QMS – sistem kvaliteta). Projekat se realizuje do oktobra 2013. godine kada se očekuje dobijanje sertifikata za sistem kvaliteta.

U Domu je zaposleno 103 osobe od kojih 7 pružaju usluge. U sektoru za neposredno pružanje usluga korisnicima obavljaju se poslovi kojima se putem neposrednog rada i kontakta sa korisnicima usluga doprinosi zadovoljavanju njihovih potreba.

4.10.3. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za kulturu, sport i društvene djelatnosti, Centar za socijalni rad, JU Resursni centar za djecu i omladinu sa poremećajem sluha i govora “Dr Peruta Ivanović”, JU Dom starih “Grabovac”, Udruženje samohranih majki, Organizacija gluvi, Udruženje paraplegičara i Centar za žensko i mirovinsko obrazovanje “Anima”⁴⁴.

U Kotoru je dostupno 9 usluga koje pruža 8 pružalaca od kojih je 5 nevladinih organizacija. Prema rezultatima istraživanja, u Kotoru je za izvještajni period bilo 1357 korisnika od kojih je 1200 djece. Precizni podaci o broju korisnika usluga nisu bili dostupni.

Od 9 usluga 5 je socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera. Ove usluge su namijenjene različitim ciljnim grupama: djeci, djeci sa smetnjama u razvoju, samohranim

⁴⁴ Na upitnik nisu odgovorili opštinska organizacija Crvenog krsta, nvo “Mali veliki korak” i Organizacija slijepih.

roditeljima i osobama sa invaliditetom. Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge uglavnom podrazumijevaju ili samo savjetovanje (2) ili kombinaciju savjetovanja i terapije (1) i edukaciju (2).

Od usluga podrške za život u zajednici (4) dostupna je pomoć u kući (2) koja je namijenjena starim osobama i tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i asistencija u vidu nabavke pomagala za osobe sa invaliditetom.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Djeca	1200	1 (ju)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija
Djeca sa smetnjama u razvoju i roditelji	/	1(nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Asistencija u nastavi, savjetovanje i terapija
Stari	117	1 (ck)	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući
Osobe sa invaliditetom	/	3 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija, asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik
Samohrane majke	40	1 (ck)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje

Za djecu (ne računajući djecu sa smetnjama u razvoju) je u izvještajnom periodu dostupna samo jedna usluga koja se odnosila na edukaciju o štetnim posljedicama konzumiranja psihoaktivnih supstanci. Ova ciljna grupa je ujedno i najbrojnija (1200 djece).

Za djecu sa smetnjama u razvoju usluge pruža samo jedna nevladina organizacija. Usluge se odnose na savjetovanje i stručni tretman. Podaci o broju korisnika nisu dostupni jer ova organizacija nije učestvovala u istraživanju niti su projekti pomoću kojih se održava ovaj servis objavljen na sajtu opštine.

Za stare usluge pruža Crveni krst. Do marta 2012. godine Crveni krst je u saradnji sa Crvenim krstom Italije sprovodio program Briga o starima. Usluge ovog programa je koristilo 65 starih. Kroz program njege starih koji se sprovodi u saradnji sa Opštinom obuhvaćeno je 52 korisnika.

Za osobe sa invaliditetom usluge pružaju tri nevladine organizacije, od kojih je jedna i član Savjeta za osobe sa invaliditetom. Usluge su socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i pružaju se članovima udruženja.

Za žrtve nasilja usluge nisu mapirane niti je ovaj problem bio tema projektnih aktivnosti u izvještajnom periodu. Usluge za mlade nisu mapirane jer projekti nisu socijalnog karaktera već se uglavnom odnose na zapošljavanje tokom sezone i održavanje kulturnih manifestacija.

4.10.4. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Kotor

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Tumačenje i prevođenje na znakovni jezik	Pričaj dodirom- Klub roditelja djece sa oštećenim sluhom i djece sa roditeljima sa oštećenim sluhom	Organizacija gluvih za Kotor, Tivat i Budvu
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i socijalno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Stručna pomoć djeci sa posebnim potrebama	Mali veliki korak
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne	Edukacija	U susret slijepom čovjeku	Organizacija slijepih za Kotor Tivat, Budvu i Herceg Novi
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Nabavka pomagala	Organizacija slijepih za Kotor Tivat, Budvu i Herceg Novi
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne	Savjetovanje	Osnažimo sami sebe	Udruženje paraplegičara
Samohrane majke i djeca	Socijalno-edukativne	Savjetovanje i humanitarna pomoć	/	Udruženje samohranih majki
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad "Njega starih lica"	Crveni krst
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga o starima	Crveni krst
Djeca	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Borba protiv svih oblika zavisnosti sa popularizacijom zdravih stilova života kod mladih u osnovnim školama u Opštini Kotor	Dom zdravlja

4.11. Opština Mojkovac

U Opštini Mojkovac postoje strateška dokumenta relevantna za razvoj usluga socijalne zaštite: Lokalni akcioni plan u oblasti invaliditeta 2013-2017, Lokalni akcioni plan za mlade 2013-2017, dok je Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije – razvoj usluga socijalne zaštite u fazi izrade.

Značajno učešće u finansiranju socijalnih servisa ima UNDP u Crnoj Gori. Kancelarija za razvojne programe je u saradnji sa opštinskom organizacijom Crvenog krsta uspostavila servis pomoć za osobe preko 65 godina, stara samačka domaćinstva, samohrana lica, uključujući i 12 teže zapošljivih žena. Ovaj servis zauzima posebno mjesto jer se zasniva na partnerstvu i koordinaciji aktivnosti između Zavoda za zapošljavanje koji vrši odabir teže zapošljivih lica sa evidencije tražilaca posla, Crvenog krsta Mojkovac koji obezbjeđuje volontere i Centra za socijalni rad koji pruža podatke o korisnicima. Pomoć u kući namijenjena starim licima obezbijedena je i u 2013. godini, uz proširenu saradnju sa nevladinom organizacijom "Srce" i opštinskim Domom zdravlja.

Crveni krst Mojkovac je među tri opštinske organizacije koje u saradnji sa Crvenim krstom Austrije i lokalnom samoupravom realizuju projekat "Briga o starima". Za 60 korisnika preko 65 godina starosti, lošeg zdravstvenog stanja pruža uslugu personalne asistencije.

Važno je naglasiti i značaj Strateškog plana razvoja Opštine Mojkovac za period 2012-2019, u kom se kao šansa za unapređenje sistema socijalne zaštite i smanjenje socijalne isključenosti navodi projekat obučavanja za poslove u turizmu i ugostiteljstvu teže zapošljivih osoba sa evidencije Zavoda za zapošljavanje. Projekat je planiran za kraj 2012. godine u trajanju od 4 mjeseca u saradnji sa Opštinom Mojkovac, ZZZCG, JUSMSŠ »Vuksan Đukić«, Turističkom organizacijom i preduzetnicima.

Drugi servisi se odnose na osobe sa invaliditetom, koje pruža NVO "Srce" a koje se odnose na savjetovanje, terapiju i personalnu asistenciju osobama sa invaliditetom. Ova organizacija je u 2012. godini pokrenula 5 projekata koji su trajali do prve polovine 2013. godine. Usluge koje NVO "Srce" pruža odnose se na psihosocijalnu podršku i usluge personalnog asistenta, organizovanje zaštitnih radionica za osobe sa invaliditetom - teže zapošljive osobe i izradu lokalnog akcionog plana zapošljavanja za opštinu Mojkovac. Podršku uspostavljanju servisa personalne asistencije dao je Zavod za zapošljavanje-Biro rada u Mojkovcu, kroz odabir kadra i volontera i UNDP u Crnoj Gori.

U Opštini Mojkovac se od 2010. godine radi na uspostavljanju **Dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju**⁴⁵. Pružena je logistička pomoć i osnaženi roditelji, tako da je osnovano Udruženje roditelja, djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju u opštini Mojkovac. Evidentirani su potencijalni korisnici Dnevnog centra. Objekat Dnevnog centra u Mojkovcu je ukrovljen i završeni su grubi građevinski radovi.

---

⁴⁵ Komisija za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću u skladu sa ugovorom od 28.10.2010.g. uplatila je Centru za socijalni rad za opštine Bijelo Polje i Mojkovac 36.000,00 eura za realizaciju projekta Dnevnog centra. Projektom je bila predviđena adaptacija poslovnog prostora u stambenoj zgradi ali se tokom realizacije projekta ispostavilo da je adaptacija postojećeg objekta nemoguća zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa. Opština Mojkovac je odredila novu lokaciju ali dobijena sredstva nijesu bila dovoljna za potpuni završetak objekta, pa se pristupilo faznoj izgradnji objekta. Prva faza izgradnje Dnevnog centra je završena. Potpisan je Memorandum o razumijevanju za osnivanje i izgradnju Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u opštini Mojkovac između opštine Mojkovac, Ministarstva rada i socijalnog staranja i JU Centra za socijalni rad za opštine Bijelo Polje i Mojkovac. U skladu sa Memorandumom formirana je Radna grupa za praćenje realizacije projekta osnivanja i izgradnje Dnevnog centra.

Centar za socijalni rad za Bijelo Polje i Mojkovac je sa projektom "Dnevni Centar za djecu i omladinu sa teškoćama u razvoju u Opštini Mojkovac", aplicirao za korišćenje dijela prihoda od Igara na sreću za sufinansiranje programa i projekata iz oblasti zadovoljenja potreba lica sa invaliditetom, II i III faza. JU Centar za socijalni rad, kao realizator projekta, dobio je od dijela sredstava od Igara na sreću iznos od 30 000 eura u 2011. godini i 37.322, 40 eura u 2012. godini. U aplikaciji projekta je naglašeno da u Mojkovcu ima oko 100 djece i omladine sa nekom vrstom invaliditeta koji nijesu obuhvaćeni nijednim oblikom rehabilitacije, vaspitanja, obrazovanja i zbrinjavanja.

4.11.1. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali područna jedinica centra za socijalni rad, Sekretarijat za društvene propise i nevladina organizacija "Srce"⁴⁶.

Socijalni akteri su prepoznali demografske karakteristike stanovništva i kao prioritetne ciljne grupe za pružanje vaninstitucionalnih oblika zaštite identifikovali osobe sa invaliditetom, stare i djecu sa smetnjama u razvoju. Međutim, Opština Mojkovac je na početku razvoja socijalnih servisa. Dostupno je 7 usluga koje pruža 5 pružalaca. Od 5 pružalaca 4 su nevladine organizacije. Usluge su uglavnom socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske (4) koje pružaju tri nevladine organizacije. Usluge podrške za život u zajednici pružaju 3 različita pružalaca: nevladina organizacija, Crveni krst i Opština. Dostupne su tri usluge podrške za život u zajednici i dva podtipa: pomoć u kući i personalna asistencija.

Sve socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge su namijenjene osobama sa invaliditetom. Jedina usluga podrške za život u zajednici za osobe sa invaliditetom odnosi se na personalnu asistenciju koju obezbjeđuje samo jedan pružalac.

Za djecu sa smetnjama u razvoju usluge nisu razvijene. Servis podrške pruža jedino Udruženje roditelja djece i mladih sa teškoćama u razvoju, koje je partner lokalnoj upravi i Centru za socijalni rad u naporima da se otvori Dnevni centar. Ovo udruženje pruža socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge.

Nepostojanje prihvatnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju učesnici istraživanja su naveli kao jedan od osnovnih nedostataka u zadovoljenju potreba lokalnog stanovništva. Programom rada SO Mojkovac planirano je donošenje odluke o osnivanju ove ustanove u 2013. godini.

Usluge podrške za život u zajednici razvijene su samo za stare osobe: personalna asistencija za stare lošeg zdravstvenog stanja koji pruža Crveni krst predstavlja oblik vaninstitucionalne zaštite koji ima 60 korisnika i pomoć u kući koji se pruža u saradnji Kancelarije za razvojne programe Opštine, Crvenog krsta i nevladine organizacije "Srce" za 40 korisnika.

Za žrtve nasilja i mlade nije mapirana nijedna socijalne usluga.

Od evidentiranih 225 korisnika (bez podataka o broju članova Udruženja paraplegičara i Organizacije gluvi i nagluvi iz Mojkovca) najviše je korisnika usluga za osobe sa invaliditetom. Sve usluge međuopštinskih udruženja za Bijelo Polje i Mojkovac (Udruženja paraplegičara, Organizacije slijepih i Organizacije gluvi i nagluvi) nisu uključene u katalog usluga jer je pregledom projekata za mjesto realizacije određeno Bijelo Polje, a ne Mojkovac.

---

⁴⁶ Na upitnik nije odgovorila opštinska organizacija Crvenog krsta.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
OSI	105	3 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija; personalna asistencija
Djeca sa smetnjama u razvoju	20	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno terapijske	Savjetovanje i terapija
Stari	100	2 (ck+ju)	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući i personalna asistencija

Najveći udio u finansiranju usluga socijalne zaštite na teritoriji opštine Mojkovac imaju sredstva UNDP-a. Usvajanjem lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije-razvoj socijalnih servisa Opština Mojkovac će iz budžeta Opštine morati da predvidi određeni iznos sredstava koji će podržavati uspostavljanje novih i održavanje postojećih servisa kako bi odgovorili potrebama stanovništva.

4.11.2. Katalog usluga za Opštinu Mojkovac

*plavom bojom su označeni projekti koji su sprovedeni do jula 2013

Ciljne grupe	Vrsta usluge	Podtip	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Kreativne radionice ; Savjetovanje i terapija	Socijalna radionica; Sunčana radionica; Oснаživanje osoba sa invaliditetom	NVO Srce
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	' Personalna asistencija kao socijalni servis	NVO Srce
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija	Posebni pravima do specifičnih potreba slijepih i slabovidnih lica u Opštini Mojkovac; Svjetlost u tami	Organizacija slijepih
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, terapija	Nastavak podrške djeci sa teškoćama u razvoju	Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Elektronska pismenost gluhih	Organizacija gluhih i nagluhih
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	"Razvoj brige o starima"	Crveni krst
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Pomoć u kući za starija lica	Kancelarija za razvojne programe

4.12. Opština Nikšić

Odlukom o organizaciji i načinu rada lokalne uprave opštine Nikšić iz decembra 2011. godine, za oblast socijalne politike, kulture, sporta i potreba i problema mladih, nadležan je **Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje**⁴⁷. Opština Nikšić ima usvojene lokalne planove relevantne za određivanje ciljnih grupa za koje je potrebno razvijati socijalne servise. To su: Lokalni plan za djecu 2007 - 2012, Lokalni plan uključenja Roma, Egipćana i Aškalija 2008 - 2015, Lokalni plan u oblasti invalidnosti 2009 - 2014, Lokalni plan za mlade 2011 - 2016, Lokalni plan za rodnu ravnopravnost 2010 - 2012 i Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj usluga socijalne zaštite 2012-2016. Ne postoji plan koji se specifično odnosi na stara lica. Za stare osobe u seoskim i gradskim područjima pomoć u kući obezbjeđivala je opštinska organizacija Crvenog krsta kroz program "Briga o starima", uz podršku Crvenog krsta Italije, a kasnije UNDP kroz projekat **"Psihosocijalna i zdravstvena podrška starim osobama (mobilni timovi) na ruralnom i gradskom području"**. Projekti se realizovali u saradnji Crvenog krsta sa centrom za socijalni rad, I Opštinom i Birom rada.

U okviru obezbjeđenja usluga za stare ali i podrške razvoju vaninstitucionalnih oblika zaštite, značajno je pomenuti inicijativu i aktivnosti Centra za socijalni rad. **"Dnevni boravak za stare"** je prvi vaninstitucionalni oblik zaštite starih lica u Crnoj Gori. U 2012 godini završena je adaptacija zgrade koju je opština Nikšić, kao partner na projektu dala za potrebe ovog servisa i isti je počeo sa radom 06.02.2012.godine. Servis ima oko 60 korisnika, osoba starijih od 65 godina. Kako je dosadašnji rad opravdao očekivanja, projekat je, uz obezbijeđenu podršku opštine Nikšić (prostor, komunalne usluge, grijanje, fizičko obezbjeđenje), dobio finansijsku podršku UNDP da se sprovedi do I kvartala 2014. godine.

Centar je bio saradnik i partner nevladine organizacije "Humanitarac" na projektu **"Otvorena vrata za pružanje inovativnih oblika psiho-socijalne podrške socijalno isključenim, mladim i punoljetnim licima"**. Krajem 2012.g. Centar je započeo realizaciju projekta **"Nama je stalo"**-unapređenje socijalne inkluzije osoba sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica u partnerstvu sa Centrom za socijalni rad iz Užica i NVO "Dečje srce" iz Beograda. Projekat finansira Evropska unija kroz program prekogranične saradnje Crne Gore i Srbije. Programske aktivnosti traju od 17.oktobra 2012.g. do 16.septembra 2013.godine.Centar je takođe partner u projektu **"Aktivna inkluzija i prava Romkinja na zapadnom Balkanu"** koji će se odvijati u periodu 2013.g.-2015.g. Projekat finansira austrijska organizacija CARE INTERNATIONAL. Svrha projekta je poboljšanje položaja romske populacije u Crnoj Gori.

4.12.1. CV- JU Dnevni centar sa djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju "Nikšić"

Skupština Opštine Nikšić je 29.12.2008. godine donijela Odluku o osnivanju Javne ustanove Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju Nikšić, koji je počeo sa radom 15.06.2010. godine.

Djelatnost Dnevnog centra predstavlja sveobuhvatan servis zaštite korisnika utemeljen na holističkom pristupu, u kome se pruža kompleksan servis (socijalizacija, obrazovanje, njega, rehabilitacija, primjerena njega, slobodne aktivnosti, podrška i savjetovanje roditelja, itd.) i njeguje socijalni model, nasuprot medicinskom modelu rehabilitacije i osposobljavanje djece sa smetnjama u razvoju. U ustanovi su

⁴⁷ Do tada je za poslove socijalne politike bio nadležan Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti.

obezbijedena dva obroka kao i odvoz i dovoz specijalizovanim vozilom u pratnji medicinskog tehničara. Kompletna usluga je besplatna.

Pravo na korišćenje ovog servisa imaju djeca i omladina u uzrastu od 3 do 27 godina, koja nijesu u mogućnosti da pohađaju nijedan vid inkluzivnog obrazovanja, uglavnom sa umjerenom do teške psihofizičke ometenosti. Korisničko pravo opredjeljuje Prvostepena komisija za usmjeravanje djece sa smetnjama u razvoju. Usluge ovog servisa trenutno koristi 29 korisnika, a maksimalni kapacitet Centra, shodno međunarodnim standardima je 30 korisnika. Potrebe korisnika finansira Ministarstvo rada i socijalnog staranja; dohodak zaposlenih – 7 lica lokalna uprava, dok se 7 lica finansira iz sopstvenih prihoda (javni radovi i donacije).

4.12.2. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje, Centar za socijalni rad, opštinska organizacija Crvenog krsta i nevladine organizacije: Sos telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Organizacija slijepih za Nikšić, Šavnik i Plužine, Centar za romske inicijative, Preporod, Humanitarac, Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju i Romska nada⁴⁸.

Prema rezultatima mapiranja u Opštini Nikšić je dostupno 24 usluge koje pruža 13 pružalaca od kojih je 10 nevladinih organizacija.

Od ukupnog broja usluga, 10 je socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera. Ove usluge pružaju samo nevladine organizacije.

13 je usluga podrške za život u zajednici.

Dostupna je samo jedna usluga smještaja u sklonište koju pruža nevladina organizacija za žrtve nasilja u saradnji sa Opštinom koja je obezbijedila prostor za sklonište. Novo sklonište je u fazi izgradnje.

U Opštini Nikšić u izvještajnom periodu bilo je 3 302 korisnika usluga.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
RAE	2154	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija
Korisnici psihoaktivnih supstanci	120	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, terapija, medijacija, edukacija
Mladi	200	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, terapija, medijacija
Osobe sa invaliditetom	44	3 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija, kreativne radionice; dnevni boravak, asistencija, personalna asistencija
Djeca sa smetnjama u razvoju	398	3 (2nvo, 1 ju)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Savjetovanje, terapija, kreativne radionice; dnevni boravak, personalna asistencija, asistencija (prevoz i volonterski servis), pomoć u kući
Stari	290	3 (ck, csr,	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući, dnevni boravak

⁴⁸ Na upitnik nisu odgovorile nevladine organizacije: Iskra života, Udruženje plegije i Naša budućnost.

nvo)				
Žrtve nasilja	96	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; usluga smještaja	Savjetovanje, sos telefon, medijacija; sklonište

Za djecu sa smetnjama u razvoju dostupna su tri podtipa usluge podrške za život u zajednici i 4 podtipa socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskog karaktera: savjetovanje, medijacija, terapija i kreativne radionice. Podtipove socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga pruža samo jedna nevladina organizacija I one kao ciljnu grupu uključuju i roditelje. Od usluga podrške za život u zajednici najviše zastupljena je asistencija u vidu obezbjeđenja volonterskog servisa, koji su obezbijedile dvije nevladine organizacije, i prevoza za djecu sa smetnjama u razvoju. U izvještajnom periodu bilo je 348 korisnika usluga za ovu ciljnu grupu. Osim dnevnog boravka koji obezbjeđuje javna ustanova, ostale usluge podrške za život u zajednici (personalnu asistenciju i pomoć u kući) obezbjeđuje samo jedna nevladina organizacija.

Za korisnike psihoaktivnih supstanci i njihove porodice jedna nevladina organizacija pruža socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge sa naglaskom na savjetovanje i terapiju. Struktura korisnika usluga je raznovrsna i uključuje porodicu (rehabilitovanih) korisnika, djecu korisnika psihoaktivnih supstanci, korisnike psihoaktivnih supstanci na izdržavanju kazne zatvora, korisnike koji su otpušteni iz kazneno-popravne ustanove kao i one koji su pozitivni na HIV ili Hepatitis C. Prema podacima UNDP broj korisnika usluga do marta 2013. godine bio je 120 korisnika.

Za osobe sa invaliditetom usluge pružaju tri nevladine organizacije. Podtipovi usluga podrške za život u zajednici su raznovrsniji i uključuju: dnevni boravak, asistenciju (volonterski servis) i personalnu asistenciju. Prema dostupnim podacima, ove usluge je u izvještajnom period koristilo 44 osobe sa invaliditetom.

Za 2154 Roma i Egipćana pružene su socijalno-edukativne i savjetodavno terapijske usluge sa akcentom na savjetovanje i edukaciju. Za ovu populaciju dostupna je i usluga pomoći u kući i humanitarna pomoć koju pruža jedna nevladina organizacija. Važno je napomenuti da su mapirana čak 4 projekta jedne nevladine organizacije koje se odnose na edukaciju i savjetovanje o pravima ove populacije i prevenciju prisilnih brakova, nasilja u porodici i maloljetničke delinkvencije. Usluge u okviru ovih pružaju na međuopštinskom nivou I da se broj od 2285 korisnika odnosi, osim na Nikšić, i na Berane, Ulcinj i Podgoricu.

Za 290 starih osoba dostupne su usluge podrške za život u zajednici koju pružaju jedna nevladina organizacija, Crveni krst i Centar za socijalni rad. Osnovan je mobilni tim za stara lica u ruralnim područjima čime je obezbijedena podrška ovoj kategoriji stanovništva kao i dnevni boravak za stare. Svi ovi servisi su podržani na trećem konkursu za sredstva podrške u okviru projekta "Reforma sistema socijalne i dječje zaštite- unapređenje socijalne inkluzije, IPA 2010". Iz Nikšića je na ovom konkursu inače podržan najveći broj servisa (5) što svjedoči kako o potrebi da se servisi razviju tako i o radu lokalnih aktera da odgovore na potrebe stanovništva.

Za žrtve porodičnog nasilja dostupne su 4 usluge od kojih su tri socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera, a jedna je usluga skloništa. U 2013. godini do jula mjeseca mapirano je 96 korisnika usluga za ovu populaciju.

Za mlade je mapirana samo jedna usluga. U pitanju su socijalno isključene mlade osobe kojima se pruža usluga savjetovanja, terapije i medijacije kroz servis "Otvorena vrata" koji pruža jedna nevladina organizacija.

4.12.3. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Nikšić

*plavom bojom su označeni projekti koji su sprovedeni do jula 2013.

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni boravak za stare	Centar za socijalni rad
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju	Dnevni centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju
Mlada punoljetna, socijalno isključena lica i njihove porodice	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, terapija medijacija	Servis Otvorena vrata- psihosocijalna podrška socijalno isključenim mladim i punoljetnim osobama Nikšić, Šavnik i Plužine	Humanitarac i CSR
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Usluge unapređivanja kvaliteta porodičnog života starih u opštini Nikšić	Humanitarac
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Psiho-socijalna i zdravstvena podrška starim osobama (mobilni timovi) na ruralnom i gradskom području	Crveni krst
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni boravak za osobe sa invaliditetom	Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, medijacija	I mi imamo pravo na rad; Zaposljavanje lica sa invaliditetom	Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija (razvoj volonterskog servisa, pristupačan prevoz)	Budi mi drug	Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju
Djeca i mladi sa težim oblicima invalidnosti	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Pomoć u kući,	Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, kreativne radionice, terapija i medijacija	(Psihološko i pravno) savjetovanje za djecu, omladinu i njihove porodice; praćenje školskog programa; fizikalna terapija i banjsko liječenje	Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju
Djeca i mladi sa težim oblikom invalidnosti	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Personalna asistencija	Udruženje za pomoć licima ometenim u psihofizičkom razvoju
			Socijalna edukacija o znacaju obrazovanja RAE populacije;	
			Prepoznavanja oblika diskriminacije od strane zaposlenih u zdravstvenim institucijama	

Romi i Egipćani	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i edukacija	“Akcija protiv prisilnih i ranih brakova u romskoj i egipćanskoj zajednici) “Prevenција maloljetnicke delinkvencije i bolesti zavisnosti kod romske i egipćanske djece u Nikšiću, Podgorici i Beranama” “Mobilizacija Romkinja u borbi protiv nasilja u porodici u Crnoj Gori”	Centar za romske inicijative
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija	Uklonimo barijere, budimo sugrađani	Udruženje plegije
Djeca sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Razvoj volonterskog servisa	ABC Psihološki centar
Korisnici psihoaktivnih supstanci i njihove porodice	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, terapija, medijacija	Psihološko terapijski tretman za sve zavisničke strukture, zavisnici, zavisnice, zavisnice koje imaju djecu, članovi porodice	Preporod
Porodica korisnika PAS	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Centar za podršku porodicama sa problemom zavisnosti	Preporod
Žene i djeca žrtve porodičnog nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i sos telefon	Psihološko i formalno pravno savjetovanje- Socijalni servis (SOS) za žene;SOS linija za pomoć Nikšić	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja
Žene žrtve nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Klub za žene	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja
Žene i djeca žrtve porodičnog nasilja	Usluge smještaja	sklonište	SOS sklonište za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić- Socijalni servis za žene	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja
Žene žrtve nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Povjerljivo lice	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Audio biblioteka	Organizacija slijepih
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Servis personalne asistencije	Organizacija slijepih i udruženje plegije
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Resursni centar za asistivne tehnologije za osobe sa oštećenim vidom	Organizacija slijepih
Romi i Egipćani	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući i humanitarna pomoć	Pomoć ugroženim Romima na teritoriji Opštine Nikšić	Romska nada
Djeca sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Razvoj volonterskog servisa	UMHCG

4.13. Opština Plav

Krajem maja 2013. godine Opština je uputila javni poziv nevladinim organizacijama za kandidovanje člana Radne grupe za izradu Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije. Ne postoje druga strateška dokumenta od značaja za razvoj usluga socijalne zaštite.

Od vaninstitucionalnih oblika zaštite Opština je u izvještajnom periodu u saradnji sa Biroom rada Opštine i opštinskom organizacijom Crvenog krsta realizovala geronto- program. Broj korisnika ove usluge je smanjen sa 40 na 35.

4.13.1. CV- JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa”

Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju je počeo sa radom 17.10.2010. godine. Formiran je od strane Opštine Plav i Ministarstva rada i socijalnog staranja. U centru boravi 13 djece sa smetnjama u psihofizičkom razvoju uzrasta od 3-27 godina. Pružaju se usluge smještaja, ishrane i edukacije. Rad finansira Opština Plav, ali veoma značajnu ulogu u funkcionisanju ustanove imaju donacije.

Djelatnost Dnevnog centra je:

- dnevni boravak za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju
- pružanje osmočasovne njege
- pružanje psihosocijalne i medicinske rehabilitacije
- individualni i grupni rad sa djecom na osnovu individualnog programa rada
- pružanje usluga vaspitno –obrazovnog rada u kojem se stiče vještina neophodna za svakodnevni život
- socijalizacija
- pružanje usluge prevoza i ishrane
- održavanje njege i lične higijene
- pružanje usluga slobodnih i dodatnih aktivnosti

4.13.2. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Centar za socijalni rad, Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa teškoćama u razvoju “Lipa” i opštinska organizacija Crvenog krsta⁴⁹.

U Opštini Plav usluge nisu razvijene. Iako ima najveći udio populacije od 15 do 19 godina nedostaju relevantni strateški planovi razvoja usluga socijalne zaštite za djecu i mlade. Nije mapirana nijedna usluga niti pružalac koji se bave problemima mladih. Nedostaju usluge koje se bave prevencijom maloljetničke delinkvencije za koju je u izvještaju Centra za socijalni rad konstatovan porast. Za osobe sa invaliditetom su dostupne jedino usluge međuopštinskih organizacija gluvih i slijepih sa sjedištem u Beranama, ali nije mapirana nijedna usluga koja se u izvještajnom periodu pružala ovoj ciljnoj grupi u Plavu.

Zvanična stranica Opštine je u periodu pisanja izvještaja bila u izradi tako da nije bilo moguće steći uvid u spisak nevladinih organizacija koje djeluju na lokalnom nivou.

⁴⁹ Na upitnik nisu odgovorile nevladine organizacije SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja i Udruženje roditelja djece sa posebnim potrebama.

Pregledom odluka Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću i konsultovanjem baze podataka UNDP-a, u Opštini je dostupno svega 6 usluga koje pruža 4 pružalaca. Tri usluge pružaju dvije nevladine organizacije. Prema rezultatima istraživanja, usluge je u izvještajnom periodu koristilo 108 korisnika.

Razvoj usluga socijalne zaštite je usmjeren prioritetno na djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju. Za ovu ciljnu grupu razvijene su usluge savjetovanja i terapije koju pruža jedna nevladina organizacija i dnevni boravak koju pruža Dnevni centar. Broj djece i mladih sa smetnjama u razvoju u Opštini Plav je oko 300, dok rezultati istraživanja ukazuju da je u izvještajnom periodu bilo 33 korisnika usluga.

Druge ciljne grupe su stari i žrtve nasilja. Usluge za stare preko 65 godina pruža Crveni krst u saradnji sa Opštinom preko lokalnog javnog rada. Usluga se odnosi na pomoć u kući za oko 35 korisnika. Do marta 2012. godine Crveni krst je sprovodio i program "Briga o starima" kada je usluge pomoći u kući pružao za 30 korisnika.

Jedna nevladina organizacija pruža usluge žrtavama porodičnog nasilja u vidu sos telefona i psihosocijalne podrške porodicama koje se suočavaju sa problemom alkoholizma I nasilja u porodici.

Učesnici su kao osnovne prepreke za razvoj socijalnih servisa naveli nedostatak saradnje i nepovjerenje lokalne zajednice u njihov rad, ali i nedovoljnu funansijsku podršku u ciju obezbjeđenja održivih socijalnih servisa.

4.13.3. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Plav

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Podtip	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje i terapija	Rehabilitacija i resocijalizacija djece sa posebnim potrebama, Servis podrške djeci sa smetnjama u razvoju u Opštini Plav	Udruženje roditelja djece sa smetnjama u razvoju
Porodice u riziku	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje i terapija	Podrška porodicama sa problemom alkoholizma I nasilja u porodici	Udruženje žena i majki "Help"- SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Plav
Žene i djeca žrtve porodičnog nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	SOS telefon	SOS telefon	Udruženje žena i majki "Help"
Djeca sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni boravak za djecu sa posebnim potrebama	Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad Njega starih lica	Crveni krst
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga o starima	Crveni krst

4.14. Opština Plužine

Od socijalnih aktera sa teritorije Plužina u istraživanju su učestvovali Sekretarijat za opštinske poslove i nevladina organizacija Eviva Piva⁵⁰.

Socijalna zaštita u Opštini Plužine nije dovoljno razvijena. U Strateškom planu razvoja Opštine 2012-2017 konstatovana je nedovoljna saradnja lokalne uprave i civilnog sektora, nedovoljna aktivnost i inicijativa nevladinih organizacija u pokretanju projekata od značaja za zadovoljenje potreba stanovništva, ali i nedovoljne finansijske mogućnosti lokalne uprave da se istima i odgovori. Demografske karakteristike Opštine ukazuju da prioritet u razvoju socijalnih servisa imaju usluge za stare osobe⁵¹. Nevladina organizacija *Eviva Piva* je ovu potrebu prepoznala i u 2013. godini pokrenula servis⁵² integrisane kućne njege starih lica u saradnji sa Opštinom, Centrom za socijalni rad, Opštom bolnicom Plužine i kancelarijom Biroa rada u Opštini. Ovo je ujedno i jedini vaninstitucionalni oblik zaštite u Opštini. Razvoj ovog servisa zasnovan je na prethodno istraženim potrebama osoba preko 65 godina starosti na teritoriji Opštine⁵³. Rezultati istraživanja ukazuju da stanovništvo Plužina najviše koristi usluge ustanova i nevladinih organizacija iz Nikšića (Humanitarac, Udruženje za pomoć osobama ometenim u psihofizičkom razvoju, Organizacija slijepih). Ovo potvrđuje i činjenica da se u područnoj jedinici Centra za socijalni rad poslovi stručnog rada obavljaju uglavnom u matičnoj službi u Nikšiću dok se poslovi polivalentnog socijalnog rada (ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje) obavljaju u Plužinama. Ne postoje strateški dokumenti i planovi relevantni za razvoj usluga socijalne zaštite. Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije – razvoj usluga socijalne zaštite je u fazi izrade. Usvajanje ovog plana podrazumijeva povezivanje svih relevantnih socijalnih aktera u cilju identifikovanja prioriteta socijalnih problema, ugroženih grupe i socijalnih servisa koji bi mogli odgovoriti na njihove potrebe. U izvještaju o radu Centra za socijalni rad za 2012. godinu ne postoje precizirani podaci o broju štićenika iz Plužina koji koriste pravo na domski smještaj niti je precizirano koliko osoba sa teritorije Opštine Plužine koristi usluge porodičnog smještaja, hraniteljstva i starateljstva. Nedostaje i analiza rasprostranjenosti nasilja u porodici, zlostavljanja i zanemarivanja djece, maloljetničke delinkvencije, porodica sa poremećenom strukturom i odnosima i drugih socijalnih problema. Nedovoljna finansijska sredstva za podsticanje razvoja socijalnih servisa mogu se riješiti jačanjem saradnje sa relevantnim socijalnim akterima iz susjednih opština kako bi se razvijale međupštinske usluge i povećao obuhvat lokalnog stanovništva vaninstitucionalnim oblicima zaštite.

4.14.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Plužine

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Podtip	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući i personalna asistencija	Integrisana usluga kućne njege starih lica	Eviva Piva

⁵⁰ Na upitnik nije odgovorila područna jedinica Centra za socijalni rad niti opštinska organizacija Crvenog krsta.

⁵¹ U Plužinama živi najstarije stanovništvo. Prosječna starost stanovništva je 43,7 godina. Čak 22,2 % stanovništva Plužina čine osobe preko 65 godina starosti. (Izvor: Monstat, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine, *Stanovništvo prema starosti, polu i tipu naselja po opštinama, kao i najčešća imena u Crnoj Gori*)

⁵² Servis je podržan na trećem konkursu UNDP u okviru projekta "Reforma sistema socijalne i dječje zaštite-unapređenje socijalne inkluzije, IPA 2010". Iznos opredijeljenih sredstava je 15.027 eura.

⁵³ Projekat „Istraživanje potreba osoba preko 65 godina starosti na teritoriji Plužine“ podržala je Komisija za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću 2012. godine.

4.15. Opština Pljevlja

Sekretarijat za društvene djelatnosti, kao nadležni sekretarijat za poslove socijalne politike sprovodi program geronto-domaćica – pomoć starim i iznemoglim licima u saradnji sa Biroom rada i Crvenim krstom koji organizuje i pruža ovu uslugu.

Opštinska organizacija Crvenog krsta u Pljevljima sprovodi i program brige o starim licima kojim se predviđa servis personalne asistencije. Ovaj servis finansijski podržava i Opština. Crveni krst u Pljevljima, pored Crvenog krsta u Mojkovcu i Beranama, jedini sprovodi ovaj program.

Zanimljivo da su svi učesnici istraživanja prepoznali različita strateška dokumenta od značaja za razvoj usluga socijalne zaštite. To su Lokalni plan u oblasti invalidnosti, Lokalni plan za stare i Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije-razvoj socijalnih servisa. Kako ova dokumenta nisu dostupna na zvaničnoj prezentaciji Opštine pretpostavka ja da su isti u početnoj fazi izrade⁵⁴.

U izvještaju o radu Centra za socijalni rad pominje se otvaranje skloništa za žrtve nasilja u 2012. godini zbog sve izraženijeg problema porodičnog nasilja u opštini Pljevlja. Pružanje ove usluge realizuje nevladina organizacija „Bona fide” uz podršku Centra za socijalni rad. Sigurna ženska kuća u Pljevljima ima osam kreveta za odrasle i četiri za djecu. Predstavlja lokalni servis podrške i ima funkciju kriznog centra. Žrtve se mogu zadržati od nedjelju do mjesec dana i tu dobijaju svu potrebnu psiho-socijalnu, pravnu i medicinsku podršku i potpun kontakt sa institucijama.

U toku 2013. godine se očekuje otvaranje Geronto centra u koji bi se smjestili svi korisnici institucija u i van Crne Gore za smještaj starih osoba–oko 70 štićenika⁵⁵.

U 2012. godini adaptirana je zgrada »Stari sreski » za prihvrat 7 lica-beskućnika. Prema izvještaju o radu Centra za socijalni rad, ova ustanova u saradnji sa lokalnom upravom radi na utvrđivanju pravnog statusa ovih osoba.

4.15.1. CV- JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Zračak nade”

Osnivači Dnevnog centra su Opština Pljevlja i Udruženje roditelja djece sa teškoćama u razvoju „Zračak Nade”. Dnevni centar je počeo sa radom 01.10.2011. godine. Predstavlja socijalni servis za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju, utemeljen na intersektorskom pristupu u kome se pruža široka lepeza usluga (socijalizacija, njega, socijalna i medicinska rehabilitacija, osposobljavanje za samostalnost u aktivnostima dnevnog života, slobodne aktivnosti, podrška roditeljima) i vaspitno-obrazovni rad u kojem se stiču vještine neophodne za svakodnevni život. U Dnevnom centru se primjenjuje socijalni model invalidnosti sa ciljem postizanja punog učešća u društvu.

Korisnicima Dnevnog centra se pružaju usluge:

- dnevni boravak za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju,
- osmočasovna njega,
- psiho-socijalna i medicinska rehabilitacija,

⁵⁴ Za sprovođenje Lokalnog plana akcije za mlade 2011-2013 smanjen je iznos sa 5.500 eura u 2012-oj na 3000 eura u 2013. godini.

⁵⁵ Realizacija Geronto centra nalazi se u završnoj fazi, date su primjedbe na glavni projekat od strane Lokalne uprave, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva vanjskih poslova, Centra za socijalni rad, Projektnog biroa iz Niša koji radi projekat i biće prečišćen glavni projekat koji će biti spreman za realizaciju. Realizacija se očekuje tokom 2013. godine uz partnerstvo lokalne uprave, Ministarstva rada i socijalnog staranja i zainteresovanih donatora.

- individualni i grupni rad sa djecom na osnovu individualnog programa rada,
- vaspitno – obrazovni rad u kojem se stiču vještine neophodne za svakodnevni život,
- socijalizacija,
- besplatan prevoz,
- ishrana,
- održavanje njege i lične higijene,
- savjetodavni rad i edukacija za roditelje,

Korisničko pravo Dnevnog centra imaju djeca i omladina sa smetnjama i teškoćama u razvoju od 7 do 27 godina sa mogućnošću prijema i djece sa smetnjama u razvoju od 3 do 7 godina (koja se prioritetno usmjeravaju u vrtić) ako Komisija za usmjeravanje i vaspitno – obrazovna ustanova utvrde da se dijete ne može obrazovati i vaspitavati u vrtiću. Zahtjev za procjenu sposobnosti djeteta se podnosi Komisiji za usmjeravanje. Na osnovu rješenja Komisije za usmjeravanje JU Centar za socijalni rad Pljevlja i Žabljak donosi rješenje kojim se utvrđuje pravo na boravak djeteta u JU Dnevni centar. Radno vrijeme Dnevnog centra je od 7.30 do 15.30 časova. U 2012. godini boravilo je ukupno 18 djece, korisnika usluga.

Sredstva za finansiranje Dnevnog centra obezbjeđuju se iz sredstava budžeta Opštine Pljevlja, ugovorom sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, apliciranjem na konkurse donatora, donacija i poklona kao i projekata.

4.15.2. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za društvene djelatnosti, Centar za socijalni rad i nevladine organizacije: “Zračak nade”, Bona fide, Viva vita, Udruženje paraplegčara, Organizacija slijepih, Udruženje za pomoć djeci u razvoju “Inkluzija” i Pljevaljski ženski prostor.⁵⁶

U Opštini Pljevlja je mapirano 27 usluga koje pruža 16 pružalaca usluga od kojih je 13 nevladinih organizacija. Ostali pružaoci usluga su Dnevni centar “Zračak nade”, Dom zdravlja i Crveni krst.

Najviše su zastupljene socijalno-edukativne i socijalno-terapijske usluge (18) koje pružaju nevladine organizacije. Ove usluge su namijenjene raznim ciljnim grupama: djeci, osobama sa invaliditetom, mladima sa smetnjama u razvoju, žrtvama nasilja, samohranim roditeljima, starima, mladima u riziku i porodicama korisnika psihoaktivnih supstanci.

Od ukupnog broja socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga 9 usluga koje ne podrazumijeva kombinaciju različitih podtipova. Tako imamo uslugu koja podrazumijeva samo edukaciju (6), kreativne radionice (1) medijaciju (1) i terapiju (1). U 5 slučajeva imamo kombinaciju savjetovanja i terapije, u 3 slučaja imamo kombinovanje edukacije, savjetovanja i medijacije, dok u 2 imamo kombinaciju savjetovanja, edukacije i terapije.

U Opštini je dostupno 8 usluga podrške za život u zajednici, namijenjenih uglavnom djeci sa smetnjama u razvoju (4) i starim osobama (3). Ove usluge pruža 6 pružalaca, od kojih su tri nevladine organizacije. Od usluga podrške za život u zajednici dostupni su: personalna asistencija (3), (polu)dnevni boravak (2), pomoć u kući (2) i asistencija u vidu volonterskog servisa (1).

Prema rezultatima istraživanja u Opštini Pljevlja 2305 osoba koristi određenu socijalnu uslugu. Međutim, ovaj podatak treba uzeti sa rezervom ako se ima u vidu da nam svi odgovori i uvid u dokumenta nisu dali podatak o tačnom broju korisnika.

⁵⁶ Na upitnik nisu odgovorili : opštinska organizacija Crvenog krsta i Organizacija gluvi i nagluvi.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Djeca	1750	5 (4 nvo+ ju)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske;	Savjetovanje, edukacija, terapija
Osobe sa invaliditetom	183	3 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija; personalna asistencija , asistencija
Stari	183	2 (nvo+ck)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Medijacija; pomoć u kući, personalna asistencija
Žrtve nasilja	139	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; usluge smještaja	Savjetovanje, sos telefon; sklonište
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	70	2 (nvo+ju)	Podrška za život u zajednici I Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Dnevni boravak; Personalna asistencija; kreativne radionice, asistencija (volonteri); Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija
Samohrani roditelji	20	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija
Mladi	/	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija i terapija

Usluge za stare pružaju Crveni krst (samostalno), lokalna uprava u saradnji sa Crvenim krstom) i jedna nevladina organizacija. U pitanju su tri usluge podrške za život u zajednici to: pomoć u kući (2) i personalna asistencija (1) i posredovanje za upućivanje na hraniteljstvo starih osoba (1). Broj korisnika usluga za stare je prema rezultatima istraživanja 183.

Iako ima najveći broj starih u Crnoj Gori, u Pljevljima ne postoji posebni strateški plan koji bi bio preduslov za razvoj socijalnih servisa za ovu ciljnu grupu. Posebno pitanje je razvoj socijalnih servisa za stare u ruralnim područjima. Jedini pružalac usluge za stare lošeg zdravstvenog stanja je Crveni krst koji pruža uslugu personalne asistencije.

Najviše je usluga koje su namijenjene osobama sa invaliditetom (5). Usluge za osobe sa invaliditetom obezbjeđuju 3 nevladine organizacije za 183 korisnika. Sve usluge su socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera, osim jedne usluge podrške za život u zajednici: personalna asistencija.

Međutim najveću udio u korišćenju usluga imaju djeca. U pitanju su korisnici socijalno-edukativnih usluga koje za cilj imaju prevenciju korišćenja psihoaktivnih supstanci. Ove usluge pružaju 5 pružalaca, od kojih je samo jedna javna ustanova. Dostupno je 6 usluga za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju, od kojih su 4 usluge podrške za život u zajednici: dnevni boravak (2), personalna asistencija (1), asistencija u vidu razvoja volonterskog servisa (1). Važno je napomenuti da sva tri podtipa usluga podrške za život u zajednici obezbjeđuje jedna nevladina organizacija. Prema rezultatima istraživanja, 88 djece i mladih sa smetnjama u razvoju je izvještajnom periodu koristilo ove usluge.

Usluga smještaja namijenjena je žrtvama porodičnog nasilja. Ovu uslugu pruža nevladina organizacija u saradnji sa Centrom za socijalni rad. Jedna nevladina organizacija je ujedno i jedini pružalac usluge zaštite žena i djeca od nasilja u porodici. Ona pruža savjetovanje, sos telefon i

sklonište/prihvatište. Prema rezultatima istraživanja u Opštini Pljevlja je 139 osoba koristilo ove usluge. U Pljevljima je u izradi Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije koji pored starih osoba, osoba sa invaliditetom i mladih kao posebno ugroženu kategoriju treba da prepozna i žrtve nasilja.

Za mlade su dostupne usluge savjetovašta koje pruža jedna nevladina organizacija. Savjetodavno-terapijske usluge za samohrane majke pruža samo jedna nevladina organizacija.

Za održivost servisa veoma je značajna podrška međunarodnih donatora čiji je udio u finansiranju veći u odnosu na sredstva iz državnog i opštinskog budžeta.

4.15.3. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Pljevlja

- Plavom bojom su označeni projekti koji su završeni do jula 2013. godine

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
žene i djeca žrtve porodičnog nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i SOS telefon	Centar za žene i djevojke	Otvoreni centar Bona Fide
Žene, djeca i mladi/e žrtve porodičnog nasilja	Usluga smještaja	sklonište	Neka svaka kuća bude sigurna	Otvoreni centar Bona Fide
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija-razvoj volonterskog servisa	“Budi inkluzivan- volontiraj”	Zračak nade
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Poludnevni boravak	“ Socijalni servisi za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u Pljevljima”	Zračak nade
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Javni rad – “Personalni asistenti za pomoć u kući”	Zračak nade
Mladi sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Kreativne radionice	Javni rad – “ Kreative radionice za osposobljavanje i zapošljavanje omladinaca sa smetnjama u razvoju”	Zračak nade
Mladi sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, medijacija	„Digitalna štamparija - servis podrške za zapošljavanje omladinaca sa smetnjama u razvoju u Pljevljima“	Zračak nade
Mladi i mladi u riziku	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Centar za alternativni rad sa mladima u riziku; Savjetovašta za mlade i mlade u problemu	Pljevaljski ženski prostor
Porodica korisnika PAS	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Centar za podršku porodici u borbi protiv psihoaktivnih supstanci	Pljevaljski ženski prostor
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	“Servisi podrške za osobe sa invaliditetom” do juna 2012	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	“Personalna asistencija”	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, medijacija	“Jednake mogućnosti za žene sa invaliditetom u oblasti zapošljavanja”	Udruženje paraplegičara

Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama razvoju	Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama razvoju "Zračak nade"
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad "Geronto program"	Sekretarijat za društvene djelatnosti
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Unesimo svjetlost u starački dom	Viva vita
Stare osobe	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Medijacija	Jednake mogućnosti za sve - hraniteljstvo kao izazov	Viva vita
Djeca	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Droga je zlo	Viva vita
Samohrane majke	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Oснаživanjem do osamostaljivanja	Aurora
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, terapija	Program i plan rada za 2012. godinu «Pomozi mi da se krećem i radim sam»	Organizacija slijepih
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Terapija (rehabilitacija)	Rad prvog hipoterapijskog centra u Crnoj Gori	Udruženje osoba sa hendikepom Koraci
Korisnici MOP/a	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Kurs sivenja i krojenja za korisnike MOP/a	Alternativa
Djeca I mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija, savjetovanje i terapija	Prevenција narkomanije u školama, rehabilitacija I resocijalizacija liječenih narkomana	Stop droga Pljevlja
Djeca I mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija, savjetovanje I terapija	Živi zdravo bez droge	Tara
Djeca	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Lučonoše zdravog života	Opstanak Pljevlja
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Terapija	Rad prvog hipoterapijskog centra u Crnoj Gori	Udruženje osoba sa hendikepom Koraci
Djeca	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Prevenција alkoholizma i narkomanije među osnovcima u Pljevljima	Dom zdravlja Pljevlja
Mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija,	Zlo bez kog se može	Panorama

4.16. Glavni grad Podgorica

Za poslove socijalne politike na teritoriji Glavnog grada nadležan je Sekretarijat za socijalno staranje.

Vaninstitucionalni oblici zaštite i aktivnosti koje podržavaju razvoj o usluga socijalne zaštite, a koje Sekretarijat za socijalno staranje pruža u skladu sa **Odlukom o oblicima socijalne i dječje zaštite** („Sl.list Crne Gore-opštinski propisi“, br.33/08) su:

- ✓ **Pomoć i njega u kući** - U 2012. godini ovo pravo je koristilo više od 90 starih lica. Ovaj oblik zaštite se realizuje kao javni rad preko partnerskog projekta “Njega starih lica”, u saradnji Glavnog grada sa Caritasom barske nadbiskupije i Zavodom za zapošljavanje Crne Gore. Projekat se jednim dijelom finansira iz budžeta Glavnog grada. Planiran je obuhvat više od 250 starih osoba.
- ✓ **Besplatni dnevni obrok Narodne kuhinje** koristilo je 226 porodica sa ukupno 500 obroka dnevno, od čega je 130 obroka redovno dostavljano na kućnu adresu. Prednost u ostvarivanju ovog prava imaju: samohrana lica, koja zbog trajne promjene zdravstvenog stanja, invalidnosti ili starosti nijesu u mogućnosti da pripreme obrok; lica sa tjelesnim, mentalnim i senzornim smetnjama, kao i sa teškim hroničnim ili malignim oboljenjima; beskućnici, prolaznici i sl.

Kao podrška aktivnostima nevladinoj organizaciji „Sigurna ženska kuća“, Glavni grad je ustupio na besplatno korištenje stambeni objekat za smještaj žrtava nasilja, u kojem će Sigurna ženska kuća nastaviti da pruža smještaj ženama i djeci-žrtvama nasilja. Kuća u kojoj su smještene žrtve nasilja nalazi se na tajnoj lokaciji, kako bi se korisnicama osigurala puna bezbjednost.

Sekretarijat u partnerstvu sa nevladinom organizacijom Centar za prava djeteta obezbjeđuje stanovanje uz podršku za mlade bez roditeljskog staranja po napuštanju Dječjeg doma „Mladost“.

U saradnji sa Kancelarijom UNDP Sekretarijat je 2012. godine pokrenuo izradu niza strateških dokumenata od kojih je za razvoj usluga socijalne zaštite najznačajniji okvir Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj usluga socijalne zaštite za period 2013-2017. Lokalni plan je u fazi nacрта i njegovo usvajanje se očekuje do kraja 2013. godine. Kao prioritetne grupe za razvoj usluga socijalne zaštite prepoznate su: djeca, osobe sa invaliditetom, ugrožena stara lica, žrtve nasilja i materijalno ugrožene kategorije stanovništva. Od drugih strateških dokumenata značajno je napomenuti: Strateški plan razvoja Glavnog grada Podgorice 2012.-2017.godine, Akcioni Plan razvoja socijalne zaštite starih lica u Glavnom gradu 2010-2012. godine i Akcioni Plan za prevenciju narkomanije kod djece i omladine u Podgorici 2012.godine.

4.16.1. CV- JU smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci „Kakaricka gora“

Glavni grad je osnivač JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci „Kakaricka gora“ koja obezbjeđuje socijalnu zaštitu i tretman korisnika psihoaktivnih supstanci. Tretman u ovoj ustanovi počiva na pristupu da oporavak od bolesti zavisnosti ne predstavlja samo uspostavljanje apstinencije već predstavlja promjenu životnog stila, ponašanja, razmišljanja i stavova. Ovo podrazumijeva dugoročan proces rehabilitacije kroz 12 mjeseci rezidencijalnog (boravka u ustanovi) i 12 mjeseci nerezidencijalnog tretmana (psihosocijalna pomoć, psihijatrijsko praćenje, odlazak na grupne terapije, omogućavanje volontiranja u ustanovi i sl.). U ustanovi je zapošljeno 24 osoba, od kojih 6 pružaju usluge. U 2012. godini ukupan broj korisnika usluga je bio 73 (52 na rezidencijalnom i 21 na nerezidencijalnom tretmanu), da bi se do juna 2013. godine broj smanjio na 29 (20 na rezidencijalnom i 9 na nerezidencijalnom tretmanu). Ova ustanova ima kapacitete samo za stacionarni smještaj muških zavisnika. U planu je otvaranje posebnog paviljona za tretman i rehabilitaciju ženske populacije.

4.16.2. CV- JU Resursni centar za djecu i mlade „Podgorica“

JU Resursni centar za djecu i mlade „Podgorica“ (osnovan 1948. godine) je jedna od prvih ustanova koja obavlja vaspitno-obrazovnu djelatnost i rehabilitaciju (radno osposobljavanje) djece i omladine sa smetnjama u razvoju. U pitanju su djeca bez ostatka vida, slabovidna, djeca sa tjelesnim-invaliditetom i djeca sa kombinovanim smetnjama.

U ovoj ustanovi se pružaju usluge **dnevnog boravka, savjetovanja i terapije djeci i mladima**. U sklopu Resursnog centra postoji internat u kome su smještena djeca koja nijesu iz Podgorice.

Rad Resursnog centra se finansira iz sredstava Ministarstva prosvjete i sporta, Ministarstva rada i socijalnog staranja i vanrednih prihoda (donacija).

U toku 2012. godine UNICEF je finansirao projekat primjene Brajevog pisma u inkluzivnom obrazovanju gdje je 105 djece (korisnika usluga ove ustanove), nastavnika i članova opštinskih komisija za usmjeravanje djece i mladih prošlo ovu obuku.

U ustanovi je na kraju 2012. godine boravilo 64 djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama, a zaposleno je 52 stručnih radnika.

4.16.3. CV- Resursni centar za djecu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom „1. jun“

Resursni centar za djecu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom „1.jun“ formiran je 1978. godine⁵⁷. Škola se bavi tretmanom djece sa smetnjama u razvoju, vaspitno-obrazovnim radom djece sa lakim smetnjama u mentalnom razvoju i osposobljavanjem djece sa umjerenim smetnjama u razvoju i autizmom.

U Centru se za djecu iz Podgorice pruža i produženi boravak u skladu sa potrebama djeteta, dok se za djecu van Podgorice obezbjeđuje smještaj u internat. Centar ima 140 učenika, od čega je 80 na internatskom smještaju. Školske 2012/2013 godine u Osnovnu školu upisano je 55 učenika razvrstanih u 9 odjeljenja. U Srednju školu upisano je 59 učenika, koji su razvrstani u 8 odjeljenja. Autistično odjeljenje ima 8 učenika. Odjeljenje za djecu sa umjerenim smetnjama broji 11 učenika razvrstanih u dva odjeljenja. Predškolsko umjereno odjeljenje ima 6 učenika.

Donijet je plan transformacije ove ustanove za period 2013-2015 u cilju unapređenja procesa inkluzivnog obrazovanja djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama i upućivanja na korišćenje usluga ove ustanove samo kada se najbolji interes djece ne može drugačije obezbijediti. Samim tim bi se usluge ove ustanove svele na pružanje podrške redovnim vaspitno – obrazovnim ustanovama.

4.16.4. CV- Centar za djecu i omladinu s poremećajima u ponašanju „Ljubović“

Centar obezbjeđuje prihvata, zaštitu, podršku, vaspitno-terapeutske tretman, obrazovanje i profesionalno osposobljavanje djece pod rizikom i u sukobu sa zakonom. Centar izvršava vaspitnu mjeru upućivanja u ustanovu nezavodskog tipa od 6 mjeseci do 2 godine, realizuje prihvata djece u stanju socijalne potrebe i djece koja se zateknu u izvršenju krivičnih djela i izvršava mjeru pojačanog nadzora organa starateljstva uz dnevni boravak u vaspitnoj ustanovi i mjeru privremenog smještaja do okončanja postupka.

Kroz prihvatnu stanicu, koja je namijenjena za pružanje hitne socijalne pomoći u smislu privremenog kratkotrajnog smještaja i zbrinjavanja djece i mladih zatečenih u skitnji, prosjačenju, izvršenju krivičnog djela ili u drugim oblicima socijalne potrebe, bez nadzora roditelja ili drugih odraslih osoba, dok se ne ostvari trajnije rješenje je u toku 2012. godine prošlo 175 maloljetnika od kojih se 15 javljaju kao recidivisti. Od ukupnog broja, 112 djece su strani državljani dok je 62 djece iz Crne Gore. Na stalnom tretmanu je u 2012.

⁵⁷ Skupština opštine Titograd, Rješenjem od 24. marta 1970. godine, odobrila je formiranje Specijalne osnovne škole u Titogradu. Skupština SR Crne Gore odobrila je formiranje Centra za profesionalno osposobljavanje djece i omladine lakše ometene u psihičkom razvoju. 1. juna donešena je odluka o integraciji i od tog vremena ustanova radi pod nazivom Centar za obrazovanje i osposobljavanje „1.jun“.

godini bilo 13 maloljetnika, dok se mjera pojačanog nadzora uz dnevni boravak u ustanovi za vaspitanje obezbijedila za 8 maloljetnika.

U izvještaju o radu za 2012. godinu je naglašeno da je na kvalitet rada uticao nedostatak vaspitnog osoblja, prvenstveno specijalnih pedagoga, tako da prijemno odjeljenje nije bilo u funkciji. Naglašeno je da se djeca obično smještaju u ovu ustanovu na duži period što je potrebno mijenjati:

Član 25 Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti koji omogućava smještaj u instituciju djece, centri za socijalni rad koriste i smještaju djecu u Centar „Ljubović“ na duži period, što nije dobro.

4.16.5. CV- JU Zavod „Komanski most“

JU Zavod „Komanski most“ je organizovan kao javna ustanova za smještaj osoba sa umjerenom, težom i teškom mentalnom ometenošću. Zavod je počeo sa radom 1976. godine. Kapacitet Ustanove je 140 korisnika. U Zavodu je na kraju 2012. godine boravilo 116 osoba, od kojih je najviše onih sa umjerenom mentalnom ometenošću (48). U 2013. godini do juna mjeseca primljene su još dvije osobe. Čak 44 osobe koriste usluge smještaja u ovoj ustanovi duže od 20 godina. Tri osobe su Zavodu preko 36 godina.

Djelatnost Zavoda obuhvata: zbrinjavanje (obezbjedjivanje stanovanja, ishrane, odjeće, obuće i dr), vaspitanje i obrazovanje, radnookupaciono angažovanje (objezbjedjivanje radne i okupacione terapije u skladu sa fizičkim i psihičkim sposobnostima, kulturno-zabavnih aktivnosti i dr.) i zdravstvenu zaštitu.

U Zavodu je zapošljeno 76 osoba od kojih 44 pružaju usluge stručnog rada.

U cilju što bolje rehabilitacije i kvalitetnijeg rada za svako dijete urađen je individualni plan zaštite u okviru kojeg su postavljeni kratkoročni i dugoročni ciljevi zaštite koji predstavljaju podršku u razvoju. Planove su napravili članovi stručnog tima ustanove (defektolog, pedagog, vaspitač, socijalni radnik, fizioterapeut), zajedno sa predstavnicima UNICEF-a i predstavnicima nadležnih Centara za socijalni rad. Na svaka tri mjeseca radi se revizija individualnih planova. Individualnim planom za svako dijete je struktuirano vrijeme dnevnih aktivnosti, tako da su uz vaspitače (od kojih je jedan pedagog) u radu sa djecom uključeni defektolog, logoped i fizioterapeut.

4.16.6. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali: Sekretarijat za socijalno staranje, Centar za socijalni rad, JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci “Podgorica”, JU Resursni centar za djecu sa intelektualnim smetnjama i autizmom “1.jun”, Zavod “Komanski most”, JU resursni centar za djecu i mlade “Podgorica”, Crveni krst Glavnog grada i nevladine organizacije: Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, Juventas, Sigurna ženska kuća, Crnogorski ženski lobi, Centar za prava djeteta, Centar za ženska prava, LGBT Forum Progres, Dom nade, Prvo udruženje roditelja djece sa posebnim potrebama “Rastimo zajedno”, 4 life, ADP Zid, Prima i Korak po korak⁵⁸.

Za Podgoricu su mapirane čak 74 usluge koje pruža 43 pružalaca od kojih su 39 nevladine organizacije, dvije javne ustanove, Sekretarijat Glavnog grada i Crveni krst Glavnog grada. Nevladine organizacije pružaju 69 usluga.

⁵⁸ Na upitnik nisu odgovorili: JU Zavod „Ljubović“, CAZAS, Savez udruženja roditelja djece i omladine sa posebnim potrebama „Naša inicijativa“, Akcija za ljudska prava, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Institut za socijalnu inkluziju, Staze, Forum MNE, Udruženje roditelja, Fondacija Banka hrane i Mens sana, dok je nevladina organizacija „Put nade“ prestala sa radom. Od Centra za antidiskriminaciju “Ekvista” i “Inter mont” smo dobili informaciju da se ne bave pružanjem usluga socijalne zaštite.

Od ukupnog broja usluga 50 je socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera. Od 50 usluga ove vrste 13 je onih koji predviđaju samo jedan podtip usluge, edukaciju (5), sos telefon (4), kreativne radionice (3) i savjetovanje (1).

Ostalih 37 usluga podrazumijevaju kombinovanje više podtipova usluge, a najčešće savjetovanje i terapiju (20), savjetovanje i edukaciju (4), savjetovanje i medijaciju (1), savjetovanje, edukaciju, terapiju i medijaciju (4), savjetovanje, edukaciju i terapiju (1), asistenciju u učenju i medijaciju (2), savjetovanje i sos telefon (2), savjetovanje, sos telefon, medijaciju i terapiju (1) I savjetovanje, terapiju i medijaciju (2).

Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge pruža 36 nevladinih organizacija i dvije javne ustanove.

U Glavnom gradu je dostupno 19 usluga podrške za život u zajednici koje pruža 11 nevladinih organizacija, Crveni krst i Sekretarijat. Dvije usluge podrške za život u zajednici se sprovode u partnerstvu nevladinih organizacija i nadležnog Sekretarijata: stanovanje uz podršku i geronto-program.

Dostupni su svi podtipovi ove usluge, a najviše dnevni boravak (5), asistencija (4), personalna asistencija (4), pomoć u kući (3), stanovanje uz podršku (1), tumačenje i prevođenje na znakovni jezik (1) i usluga narodne kuhinje. Usluge su uglavnom namijenjene osobama sa invaliditetom (4) I djeci (5). U 2012. godini broj korisnika usluga podrške za život u zajednici je prema rezultatima istraživanja bio 1319 dok je u prvoj polovini 2013. godine taj broj 954.

Usluge smještaja pruža 5 nevladinih organizacija. Usluge smještaja u sklonište su dostupne za beskućnike, samohrane majke, žene i djecu žrtve nasilja, LGBT osobe i žrtve trgovinom ljudima. U 2012. godini usluge koristilo 175 osoba, dok je prvoj polovini 2013. godine taj broj 45.

U izvještajnom periodu broj korisnika usluga prema rezultatima istraživanja je 6073 korisnika. Ciljne grupe za koje se pružaju usluge socijalne zaštite su: djeca, mladi, korisnici psihoaktivnih supstanci, žrtve nasilja, osobe sa invaliditetom, LGBT osobe, (samohrani) roditelji, seksualne radnice, zatvorenici, beskućnici i osobe sa problemom kockanja.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Osobe sa invaliditetom	2426	6	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje, terapija, edukacija; asistencija (pas vodič I kretanje uz pomoć bijelog štapa), personalna asistencija, prevoz; tumačenje I prevođenje na znakovni jezik
Korisnici droga	648	5	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Savjetovanje, terapija, edukacija, medijacija; dnevni centar, asistencija u učenju i kućne posjete za djecu korisnika, savjetovanje za članove porodica
Zatvorenici	125	1	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija
Seksualne radnice	142	1	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje, terapija; dnevni centar
LGBT	804	2	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u	Savjetovanje, terapija, sos telefon; dnevni centar; sklonište

zajednici; usluga smještaja				
RAE	40	4	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, medijacija, kreativne radionice, sos telefon
Žrtve nasilja	711	5	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; usluge smještaja	Savjetovanje, terapija, edukacija, medijacija, sos telefon; sklonište
Djeca	111	6	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija, sos telefon, klub djece iz hraniteljskih porodica
Djeca sa smetnjama u razvoju	172	7	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i podrška za život u zajednici	Savjetovanje, terapija, kreativne radionice; produženi boravak, personalna asistencija, asistencija (volonterski seris)
Roditelji	110	3	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske i	Savjetovanje, edukacija, terapija
Stari	350	3	Podrška za život u zajednici i Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Pomoć u kući; Savjetovanje
Mladi	305	8	Podrška za život u zajednici i Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Stanovanje uz podršku; edukacija, savjetovanje, terapija, kreativne radionice
Samohrani roditelji	114	2	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske: usluga smještaja	Savjetovanje i terapija; sklonište

Posebno izdvajamo djecu jer su u ovu cilnu grupu uključene usluge usmjerene na prevenciju i edukaciju, usluge usmjerene na savjetovanje i terapiju, asistenciju i personalnu asistenciju za djecu sa smetnjama u razvoju, usluge sos telefona za djecu žrtve (vršnjačkog, porodičnog) nasilja i trafikinga, klub djece bez roditeljskog staranja, asistenciju djeci korisnika psihoaktivnih supstanci, kreativne radionice za djecu romske i egipćanske pripadnosti, stručni tretman za djecu sa poremećajima u ponašanju (sukobu sa zakonom) i asistenciju djeci seksualnih radnica.

Za djecu je za izvještajni period mapirano 19 pružalaca usluga koji obezbjeđuju uglavnom socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge. Razvijeni su svi podtipovi ovi usluga socijalne zaštite, sa posebnim naglaskom na savjetovanje i terapiju koje najviše koriste djeca sa smetnjama u razvoju.

Za djecu žrtve porodičnog nasilja usluge pružaju tri nevladine organizacije, dok za djecu žrtve vršnjačkog nasilja uluge pružaju dvije nevladine organizacije. Za djecu žrtve trafikinga usluge pruža jedna nevladina organizacija koja ujedno pruža usluge i drugim žrtvama trgovine ljudima. Za djecu bez roditeljskog staranja koja su upućena na porodični smještaj (hraniteljstvo) kao i same hranitelje obezbijedena je usluga savjetovališta uz stručnu pomoć i podršku, ali servis funkcioniše na volonterskoj osnovi. Nedostaju dnevni boravci za djecu, posebno za djecu sa smetnjama u razvoju.

Iako postoje usluge za djecu RAE populacije, ono što je karakteristično za ove usluge u odnosu na ostale namijenjene djeci je što dobijaju jako mala sredstva za sprovođenje projekata i90egmeo završetku projekta usluga prestaje. Usluge namijenjene socijalnoj inkluziji djece RAE populacije, sa posebnim naglaskom na obrazovanje gotovo da ne postoje. Jedina mapirana usluga odnosi se na okupljanje djece i mladih RAE populacije i organizovanje sportskih deševanja i edukacija koja su vremenski ograničena.

Za LGBT osobe postoji širok spektar usluga: sklonište, dnevni centar, savjetovalište i sos telefon. Usluge za LGBT osobe pružaju dvije nevladine organizacije. Jedna nevladina organizacija je razvila čitav set različitih usluga od sos linije do dnevnog centra, dok terenski rad o edukaciji u cilju prevencije seksualno prenosivih bolesti obuhvata sve lokalne samouprave u Crnoj Gori.

Za žrtve nasilja obezbjeđuju se raznovrsne usluge (od pravne pomoći, bračnog savjetovanja, medijacije, usluge povjerljivog lica, grupne i individualne terapije do pomoći u kući i skloništa). Usluge obezbjeđuju tri nevladine organizacije. Samo jedna pored zaštite žena i djece žrtava porodičnog nasilja kao ciljnu grupu navodi stare osobe.

Za stare osobe- žrtve nasilja i stare preko 65 godina pomoć obezbjeđuju dvije nevladine organizacija i Crveni krst. U tom segmentu, s obzirom na broj starih potreban je veći angažman organizacija civilnog društva.

Što se tiče bolesti zavisnosti, jedino su dostupni podaci za korisnike droga i osobe koje su zavisne od kockanja. Usluge pored samih zavisnika obuhvataju i djecu i uključuju usluge savjetovanja, individualne i grupne terapije (grupe samopodrške), pomoć u kući, dnevni (drop in) centar i asistenciju u učenju. U sklopu institucionalnog tretmana u jedinoj ustanovi na teritoriji Crne Gore koja pruža institucionalni vid socijalne zaštite (muškim) korisnicima droga razvijaju se usluge radno-okupacione terapije (rehabilitacije) koja ima za cilj da olakša resocijalizaciju korisnika. Usluge pružaju dvije nevladine organizacije.

Jedna nevladina organizacija u sklopu programa smanjenja štete pruža sveobuhvatnu podršku seksualnim radnicama i zatvorenici. Usluge u okviru programa smanjenja štete za korisnike droga i seksualne radnice osim u Podgorici pružaju se i u Budvi, Ulcinju, Baru, Kotoru, Herceg Novom i Tivtu.

Usluge za mlade uključuju i usluge koje su namijenjene za djecu sa smetnjama u razvoju i djecu žrtve vršnjačkog nasilja. Značajno je napomenuti organizacije koje kroz svoje projekte teže da razviju volonterske servise kako bi mladi aktivno učestvovali u životu zajednice i doprinijeli razvoju servisa u lokalnoj zajednici. Tu ističemo dvije nevladine organizacije i jednu fondaciju.

Poseban značaj imaju usluge za mlade koji napuštaju Dječji dom mladost u Bijeloj. Za ovu ciljnu grupu na teritoriji Glavnog grada pruža samo jedna nevladina organizacija koja kroz saradnju sa nadležnim Sekretarijatom obezbjeđuje stanovanje uz podršku.

Za osobe sa invaliditetom usluge, prema rezultatima istraživanja, pruža 5 nevladinih organizacija i Crveni krst. Jedina organizacija koja je odgovorila na upitnik a koja se bavi problemima osoba sa invaliditetom je Udruženje mladih sa hendikepom. Na osnovu uvida u odluka i grant listi Glavnog grada, Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću i fondacije fAkt u katalog usluga socijalne zaštite smo unijeli i podatke koji se odnose na još četiri nevladine organizacije, od kojih su tri nacionalna udruženja.

4.16.7. Katalog usluga socijalne zaštite za Glavni grad

*Rozom bojom su označeni projekti koji su realizovani u 2012-oj godini

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga o starima	Crveni krst

Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Nabavka invalidskih kolica za invalidna lica u skladu sa njihovim antropološkim karakteristikama-mjerama	Crveni krst
Beskućnici	Usluge smještaja	sklonište	/	Inicijativa za ljudska prava
Romi, samohrane majke, raseljena i izbjegla lica i osobe sa invaliditetom.	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i SOS telefon	Pružanje usluga besplatne pravne pomoći	Inicijativa mladih za ljudska prava
Mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Kreativne radionice	Podrška smanjenju porodičnog nasilja kroz prevenciju nasilja u adolescentskim vezama	Centar za edukaciju i kreativni razvoj djece mladih i žena
Žrtve porodičnog nasilja	Usluge smještaja	sklonište	Sklonište za žrtve porodičnog nasilja	Sekretarijat za socijalno staranje u saradnji sa SŽK
Žrtve porodičnog nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, terapija, sos telefon, medijacija	Inicijalno savjetovanje za žrtve porodičnog nasilja; SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja; Bračno savjetovanje – medijacija-- za žene i djecu žrtve nasilja- razgovori u kancelariji; Besplatna pravna pomoć za žene i djecu žrtve nasilja	SŽK
Djeca RAE populacije	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje, medijacija	Podrška na smanjenju socijalne isključenosti mladih RAE populacije iz obrazovnog sistema Crne Gore	Osvrt
Mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Prevencija bolesti zavisnosti srednjoškolske populacije	Osvrt
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Vaninstitucionalna socijalna zaštita i pružanje usluge zaštite siromašnim, samohranim i iznemoglim starim licima u prirodnom okruženju	Podgorički prostor za zaštitu i podršku starim, hendikepiranim i marginalizovanim grupama
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Kreativne radionice	Poštuj različitost, Mašta može svašta	Udruženje roditelja, djece i omladine sa smetnjama u razvoju "Pružite nam šansu"
Djeca bez roditeljskog staranja	Podrška za život u zajednici	Stanovanje uz podršku	Unapređenje kvaliteta samostalnog života djece/mladih po izlasku iz Doma „Mladost“- Bijela; Unapređenje vaninstitucionalne zaštite djece lišene porodične brige; Podrška djeci iz hraniteljskih porodica	Sekretarijat za socijalno staranje u saradnji sa Centrom za prava djeteta
Mladi bez roditeljskog staranja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Djeca bez roditeljskog staranja u fokusu- klub hranitelja i klub djece iz hraniteljskih porodica	Centar za prava djeteta

Žene, djeca i ostarjele osobe koji trpe nasilje, djeca svjedoci nasilja, šira porodica	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Servisi podrške žrtvama porodičnog nasilja- individualna podrška (pravna, psihološka pomoć) i grupe samo podrške	SOS telefon za djecu i žene žrtve nasilja
Žene, djeca i ostarjele osobe koji trpe nasilje, djeca svjedoci nasilja, šira porodica	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	SOS telefon	Servisi podrške žrtvama porodičnog nasilja- sos linija	SOS telefon za djecu i žene žrtve nasilja
Mladi Romi i Egipćani	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	kreativne radionice	Podržimo ih i osnažimo	Centar za kreativno vaspitanje
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Psihološko osnaživanje oboljelih od multipleks skleroze	Udruženje oboljelih od multipleks skleroze
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Servis personalne asistencije i fizioterapeuskog tretmana u domovima nepokretnih i polupokretnih pacijenata oboljelih od MS-a u Podgorici i Nikšiću	Udruženje multiple skleroze Crne Gore
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija	Pomoć osobama bez vida u Podgorici, Danilovgradu i Kolašinu (Program rada za 2012. godinu); Bolju sutrašnjica slijepih Podgorice, Danilovgrada i Kolašina	Organizacija slijepih za Podgoricu, Danilovgrad i Kolašin
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Nastavak servisa pomoći djece sa teškoćama u razvoju; Kroz aktivnosti udruženja do servisa djeci i omladini sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama	Udruženje roditelja djece sa teškoćama u razvoju
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Produženi boravak za djecu sa autizmom koja se nalaze u redovnim vaspitno-obrazovni ustanovama; Dodatna stručna podrška	Staze
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Za mlade sa hendikepom bez barijera- psihosocijalna podrška	UMHCG
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Za mlade sa hendikepom bez barijera- Program za pse vodiče i pomagače	UMHCG
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Za mlade sa hendikepom bez barijera- Studentski servis- personalna asistencija	UMHCG
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Za mlade sa hendikepom bez barijera- Studentski servis-- prevoz za osobe sa invaliditetom	UMHCG
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija	Program rada za 2012. godinu; Dokući svijet svakodnevnog života	Savez slijepih Crne Gore

Mladi Korisnici droga u ZIKS-u (18-22)	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Resocijalizacija liječenih narkomana –osuđenika u kategoriji starijih adolescenata na izdržavanju kazne u ZIKS-u	Pozitivne vibracije
Samohrani roditelji i djeca	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Pružanje psiho-socijalne podrške samohranim roditeljima u vaspitanju djece	Pozitivne vibracije
Korisnici droga inficirani HIV-om ili hepatitisom C	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Korak naprijed- Grupa pomoći i samopomoći korisnicima droga koji žive sa HIVom i virusom hepatitis C:	Juventas
LGBT	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Strukturirane i nestrukturirane aktivnosti u Drop in centru za LGBT osobe	Juventas
LGBT	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija	Unaprijeđen kvalitet socijalnih servisa podrške za LGBT osobe I njihove porodice- savjetovalište za LGBT osobe i njihove porodice; Zdravlje i prava-- Edukacija o polno prenosivima infekcijama i najboljoj zaštiti i podjela lubrikanata i kondoma u Drop in centru za LGBT osobe, rad na terenu - Individualna savjetovanja o STI , najboljoj mogućoj zaštiti, testiranju na HIV; Savjetodavne, konsultativne i edukativne usluge ljekara i psihologa (savjetovanje; zdravstvene radionice)	Juventas
LGBT	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	SOS telefon	Zdravlje i prava- On line savjetovalište; On line servis za prijavu nasilja i diskriminacije "Prijava nasilje! Da se ne ponovi!"); sos telefon; Vršnjačke" savjetodavne usluge (Telefonsko savjetovanje; Online savjetovanje)	Juventas
RAE I IRL	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje	Program pomoći za integraciju i povratak RAE i drugih I/RL koji žive u naselju Konik"	Juventas
Korisnici droga	Podrška za život u zajednici	Dnevni centar	Otvorena vrata/ Dnevni centar za korisnike droga u Podgorici	Juventas
Korisnici droga, bivši zatvorenici korisnici droga	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, terapija, medijacija	Otvorena vrata/ Rehabilitacija i resocijalizacija korisnika droga u Podgorici- psihosocijalna pomoć, besplatna pravna pomoć, pomoć u ostvarenju socijalno-zaštinih i prava na zdravstvenu zaštitu, posredovanje pri ostvarivanju prava, posredovanje prilikom smještaja u institucije, posredovanje u zapošljavanju, individualna i porodična terapija	Juventas

Djeca korisnika psihoaktivnih supstanci	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Asistencija u učenju i medijacija	Otvorena vrata/pomoć pri učenju za djecu, podrška pri pristupu logopedu, psihologu I sl.	Juventas
Zatvorenici	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Otvoreno sa zatvorenicima- program smanjenja štete	Juventas
Seksualne radnice	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni centar za seksualne radnice u Podgorici- Zdravlje na ulici	Juventas
Seksualne radnice	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, terapija, medijacija	Zdravlje na ulici- psihosocijalna podrška, posredovanje pri ostvarivanju prava, posredovanje prilikom smještaja u institucije, posredovanje u zapošljavanju, individualna i porodična terapija	Juventas
Djeca seksualnih radnica	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Asistencija u učenju i medijacija	Zdravlje na ulici- pomoć pri učenju za djecu, podrška pri pristupu logopedu, psihologu I sl.	Juventas
Korisnici droga	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Kancelarija za besplatnu pravnu pomoć licima korisnicima opojnih droga	CEMI
Porodica korisnika PAS	Podrška za život u zajednici	Dnevni centar	Dnevni centar za zavisnike od droga- savjetovalište za porodicu korisnika	4 life
Djeca korisnika psihoaktivnih supstanci	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Servis kućnih posjeta za pomoć I podršku djeci iz zavisničkih porodica	4 life
Korisnici droga i porodice	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija	Pružanje pomoći (pravne, psihološke) i podrške zavisnicima putem telefona ili direktnim dolaskom u Dnevni centar; Servis pomoći i podrške socijalnoj inkluziji zavisnika/ca od droga	4 life
Roditelji	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija	Prevenција nasilja nad djecom u porodici unapređenjem roditeljskih kompetencija	Uspješno roditeljstvo
Djeca sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Personalna asistencija djeci sa teškoćama u razvoju	Udruženje za podršku djeci sa teškoćama u razvoju I njihovim porodicama
Djeca sa poremećajima u ponašanju	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija	Produženi stručni postupak	Korak po korak
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad Pomoć u kući starim licima	Sekretarijat za socijalno staranje, Caritas barske nadbiskupije

Svi socijalno ugroženi	Podrška za život u zajednici	Ostalo	Dnevni obrok	Sekretarijat za socijalno staranje, Caritas barske nadbiskupije
Korisnici psihoaktivnih supstanci	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija, terapija, medijacija	Unapređenje usluga rehabilitacije (radno-okupaciona terapija) i resocijalizacije	Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci - Podgorica
Djeca i omladina sa smetnjama u razvoju	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Pružanje socijalnih servisa podrške I rehabilitacije djeci sa smetnjama u razvoju I pružanje psihološke podrške roditeljima	Prvo udruženje roditelja, djece I omladine sa posebnim potrebama -Podgorica
Djeca i omladina sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Personalni asistenti za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju	Prvo udruženje roditelja, djece I omladine sa posebnim potrebama -Podgorica
Djeca, mladi i roditelji	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Spriječiti pojavu bolesti zavisnosti I problematičnog ponašanja mladih- Škola za djecu I roditelje	Dom zdravlja Podgorica
Osobe sa problemom kockanja	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Asistencija u tretmanu osobama u problemima sa kockanjem	Asocijacija za demokratski prosperitet- ZID
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija- razvoj volonterskog servisa	Volonterski servis "Budi drug" za pomoć djeci I mladima sa invaliditetom	Asocijacija za demokratski prosperitet- ZID
Roditelji	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Program osnaživanja porodice za mlade od 10-14 godina	CAZAS
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Edukacija roditelja I servisi fizioterapeuta za djecu I omladinu sa smetnjama u razvoju; Nastavak fizioterapeutsko-maserskih tretmana za djecu i omladinu sa teškoćama u razvoju	Udruženje fizioterapeuta za pomoć djeci I omladini sa smetnjama u razvoju
Djeca i mladi	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i SOS telefon	Prevenција vršnjačkog nasilja (on line savjetovanje)	Prima
LGBT	Usluge smještaja	sklonište	sklonište za LGBT	LGBT Forum Progres
LGBT	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	LGBT Centar podrške- psihosocijalna podrška; Besplatna pravna pomoć za LGBT osobe I njihove porodice	LGBT Forum Progres
Roditelji	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Škola roditeljstva	Udruženje roditelji

Stare osobe	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija	Aktiviranje potencijale starijih građana i poboljšanje kvaliteta njihovog života i njihove uloge u zajednici	Nase doba
Roditelji, djeca	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, edukacija	Razvoj pedagoškog programa podrške o važnim aspektima predškolskog uzrasta kako bi se kod djece podstakle, razvile i unaprijedile životne vrijednosti i vještine.	Udruženje roditelji
Žene žrtve nasilja	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Osnaživanje žena žrtava porodičnog nasilja kroz trenutno nedostajuće servise dugoročnog psihološkog savjetovanja i jačanje kapaciteta ženskih organizacija – pružalaca servisa; Pravna pomoć za žene i djecu žrtve nasilja u porodici; Podrška povjerljivog lica; Inicijalno savjetovanje za žrtve porodičnog nasilja	Centar za ženska prava
Samohrane majke	Usluge smještaja	sklonište	Imam pravo da imam mamu- prihvatište za samohrane maloljetne majke	Dom nade
Žrtve trafikinga	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	SOS telefon	Sos linija za antitrafiking	Crnogorski ženski lobi
Žrtve trafikinga	Usluge smještaja	sklonište	Sklonište za žrtve trgovine ljudima	Crnogorski ženski lobi
Djeca	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	SOS telefon	Razvoj novih socijalnih usluga za djecu- Savjetodavna linija za djecu "Povjerljivi telefon"	Djeca prije svega u saradnji sa Glavnim gradom
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Tumačenje i prevođenje na znakovni jezik	Nesmetanom komunikacijom do jednakosti	Savez gluhih i nagluhih Crne Gore
Osobe sa invaliditetom	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Nesmetanom komunikacijom do jednakosti- savjetovanište za mentalno zdravlje	Savez gluhih i nagluhih Crne Gore
Mladi	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Edukacija	Prevenција alkoholizma mladih i unapređivanje njihove svijesti o alkoholizmu kao bolesti, pojednica, porodice i društva	Gradanski omladinski kutak- Novi vidici
Mladi	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Edukacija	Zavisnost od kockanja i mladi	Gradanska alijansa
Djeca i mladi	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Edukacija	Sigurnim korakom u budućnost	Moj grad

Mladi	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Edukacija	Mladi protiv alkoholizma	Mladi Crne Gore
Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Briga o starima	Crveni krst
Osobe sa invaliditetom	Podrška za život u zajednici	Asistencija	Nabavka invalidskih kolica za invalidna lica u skladu sa njihovim antropološkim karakteristikama-mjerama	Crveni krst
Beskućnici	Usluge smještaja	sklonište	/	Inicijativa za ljudska prava
Romi, samohrane majke, raseljena i izbjegla lica i osobe sa invaliditetom.	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i SOS telefon	Pružanje usluga besplatne pravne pomoći	Inicijativa mladih za ljudska prava
Mladi	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Kreativne radionice	Podrška smanjenju porodičnog nasilja kroz prevenciju nasilja u adolescentskim vezama	Centar za edukaciju i kreativni razvoj djece mladih i žena
Žrtve porodičnog nasilja	Usluge smještaja	sklonište	Sklonište za žrtve porodičnog nasilja	Sekretarijat za socijalno staranje u sараdњи sa SŽK
Žrtve porodičnog nasilja	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje, terapija, sos telefon, medijacija	Inicijalno savjetovanje za žrtve porodičnog nasilja; SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja; Bračno savjetovanje – medijacija - za žene i djecu žrtve nasilja- razgovori u kancelariji; Besplatna pravna pomoć za žene i djecu žrtve nasilja	SŽK

4.17. Opština Rožaje

U Opštini Rožaje postoji jedino Lokalni plan za djecu 2012-2016. godine, dok do jula 2013. godine Startegije razvoja Opštine nije bila usvojena.

Od oblika vaninstitucionalne zaštite posebno je značajan program »Njega starih lica« koji se realizuje kao javni rad u partnerstvu sa Zavodom za zapošljavanje i Crvenim krstom u Rožajama. Program geronto domaćica obezbjeđuje uslugu pomoći u kući za 65 korisnika.

Drugi mapirani servisi su najviše namijenjeni djeci, posebno djeci sa smetnjama u razvoju. U Izvještaju o radu predsjednika Opštine za 2012. godinu ističe se plan da se za djecu sa smetnjama u razvoju osnuje posebna ustanova- Dnevni centar.

4.17.1. Rezultati istraživanja

Učesnici istraživanja su Sekretarijat za opštu upravu i društvene djelatnosti, Centar za socijalni rad, Organizacija gluhih i nagluhih, nevladina organizacija »Bambi«, »Djeca-Enfants« i »Olakšajmo život djeci sa posebnim potrebama«⁵⁹.

U Opštini Rožaje mapirano je 11 usluga koje pruža 8 pružalaca od kojih je 7 nevladinih organizacija, a jedan je Crveni krst. Prema rezultatima istraživanja, broj korisnika usluga socijalne zaštite u izvještajnom periodu je 891, ali se ovi podaci moraju uzeti sa rezervom ako se zna da svi mapirani pružaoci usluga nisu bili obihvaćeni istraživanje i da na pitanje o broju korisnika nisu dali odgovor.

Od 11 mapiranih usluga 10 je socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera. Svi podtipovi ove usluge namijenjeni su uglavnom djeci sa smetnjama u razvoju. Od ukupnog broja ove vrste usluga 5 usluge se odnose na konkretan podtip: sos telefon za žene žrtve nasilja i djecu žrtve vršnjačkog nasilja (2) i edukacija (2) i savjetovanje (1) dok je preostalih 5 kombinacija više podtipova, uglavnom savjetovanja i terapije (3).

Samo je jedna usluga podrške za život u zajednici: pomoć u kući za stare osobe (65 korisnika). Ovo je inače jedina usluga koja se pruža za stare osobe.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Djeca	700	4 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija, sos telefon
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	66	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske;	Savjetovanje, terapija,
Žrtve nasilja	/	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; usluge smještaja	sos telefon
Osobe sa invaliditetom	60	1 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; humanitarna pomoć	Savjetovanje, edukacija, terapija,
Stari	65	1 (ck)	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući

⁵⁹ Na upitnik nije odgovorila opštinska organizacija Crvenog krsta jer je nije bilo moguće kontaktirati.

Ciljne grupe prepoznate mapiranjem su djeca, osobe sa invaliditetom, žrtve nasilja i stari.

Usluge su prioritetno namijenjene djeci. Za djecu predškolskog i školskog uzrasta dostupno je 4 usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera koje se odnose na edukaciju i prevenciju narkomanije, prevenciju vršnjačkog nasilja, vaspitanje i obrazovanje. Usluge pružaju 3 nevladine organizacije. Važno je napomenuti da jedna nevladina organizacija obezbjeđuje obezbjeđuje i humanitarna pomoć za djecu romske i egipćanske pripadnosti. Ova usluga je međuopštinska i pored djece u Rožajama, odnosni se i na djeu RAE populacije iz Berana, Bijelog Polja, Pljevalja i Ulcinja.

Udio korisnika usluga za djecu je 700. Djeca inače predstavljaju najveću korisničku grupu usluga u Opštini.

Za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju dostupne su 2 usluge koje pružaju 2 nevladine organizacije. Ove usluge su socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera. Broj korisnika usluga za djecu sa smetnjama u razvoju je, prema rezultatima istraživanja, 66.

Za žrtve porodičnog nasilja dostupna je samo jedna usluga: sos telefon koju pruža jedna nevladina organizacija.

Kada su u pitanju osobe sa invaliditetom dostupne su dvije usluge koje pružaju jedna nevladina organizacija. Usluge su socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera i odnose se na psihosocijalnu podršku i osposobljavanje u cilju olakšanog pristupa zapošljavanju. Prema rezultatima istraživanja, u izvještajnom periodu je 60 korisnika usluga za osobe sa invaliditetom. U katalog usluga nisu uključene usluge humanitarne pomoći koju pruža jedna nevladina organizacija za 30 osoba oštećenog sluha niti aktivnost koja se odnosi na stvaranje baze podataka o broju osoba sa invaliditetom.

4.17.2. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Rožaje

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad njega starih lica	Crveni krst
Djeca	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i edukacija	Stvaranje boljih uslova za djecu u igraonicama; Recimo stop drogama, ali stvarno	Bambi
Djeca	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, edukacija	Vaninstitucionalno obrazovanje i vaspitavanje djece i omladine	Pravac
Djeca žrtve vršnjačkog nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	SOS telefon	Vršnjačko nasilje u osnovnim školama	SOS telefon za žrtve nasilja
Žrtve porodičnog nasilja	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	SOS telefon	Poboljšanje kvaliteta servisa podrške žrtvama porodičnog nasilja u Rožajama	SOS telefon za žrtve nasilja
Djeca I mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija	Recite drogama ne i zaista mislite tako!	Djeca-Enfants

Djeca RE populacije školskog i predškolskog uzrasta	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje, humanitarna pomoć	Predškolsko i školsko vaspitanje i obrazovanje u Crnoj Gori	Djeca- Enfants
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje i terapija	Servis podrške djece sa posebnim potrebama i kreativna rehabilitacija i radionica na moru u Ulcinju; Podrska osobama sa invaliditetom na sjeveru CG; Drugi dom za djecu sa smetnjama u razvoju potrebama; Ljepša budućnost za djece sa smetnjama u razvoju	Olakšajmo život djeci sa posebnim potrebama
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje i terapija	Psiho- socijalna podrška mladima sa invaliditetom	Udruženje paraplegičara
Osobe sa invaliditetom	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Edukacija,	Proširimo svoje znanje radi zapošljenja- škola računara	Udruženje paraplegičara
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje i terapija	Edukacija djece sa posebnim potrebama; edukacija djece predškolskog uzrasta	Polet

4.18. Opština Šavnik

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za lokalnu upravu, opštinska organizacija Crvenog krsta i područna jedinica centra za socijalni rad⁶⁰. Jedini oblik vaninstitucionalne socijalne zaštite namijenjen je starim osobama koja žive u ruralnim područjima i koja imaju preko 60 godina. Projekat "Pomoć u kući za stara lica" se sprovodi u saradnji opštinske organizacije Crvenog krsta, Opštine i Centra za socijalni rad za 50 korisnika⁶¹. Kako je stanovništvo Opštine Šavnik drugo po starosti u Crnoj Gori, lokalni akteri su prepoznali ovaj problem i razvoj vaninstitucionalnih oblika zaštite započeli od potreba koje su najviše izražena. Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije je u formi nacarta. Kao prioritetne ugrožene grupe za koje je potrebno razvijati socijalne servise pored starih i nemoćnih lica prepoznati su i osobe sa invaliditetom, samohrani roditelji, žrtve nasilja i mladi i djeca. U izvještaju o radu Centra za socijalni rad za 2012. godinu kao ni u Nacrtu Loklanog plana ne postoje precizirani podaci o broju pripadnika identifikovanih ciljnih grupa i nedostaje analiza rasprostranjenosti određenih socijalnih problema (nasilja u porodici, zlostavljanja i zanemarivanja djece, maloljetničke delinkvencije, porodica sa poremećenom strukturom i odnosima i dr.). U odnosu na stare osobe u Opštini Šavnik, planirani prioritetni servisi za ovu ciljnu grupu za period 2013-2016 su:

- ✓ Formiranje mobilnog tima za pomoć starim licima sa seoskog područja i starim samohranim licima i obezbijeđen kontinuitet u njegovom radu.
- ✓ Obezbjedivanje usluge geronto-domaćica za sva stara lica u potrebi sa teritorije Opštine.
- ✓ Uspostavljanje savjetodavno-terapijske usluge za sva stara lica u potrebi putem dežurnog telefona.
- ✓ Otvaranje Staračkog Doma u Šavniku- 2016. godine

Prema rezultatima istraživanja nisu opredijeljena sredstva za razvoj usluga socijalne zaštite u izvještajnom periodu pa nije jasno kako će se mjere iz propratnog akcionog plana realizovati. U tom cilju potrebno je planirati dio budžeta za finansiranje projekata nevladinih organizacija, što u 2012/3. godini nije bio slučaj jer sredstava nisu bila opredijeljena. Takođe, prilikom istraživanja smo naišli na podatak da u Opštini postoji Nacrt lokalnog plana za mlade za period 2012-2016, dok posebna strategija za rješavanje problema starih osoba ne postoji. Pored finansijskih sredstava koja bi socijalne servise održala, potrebna je veća inicijativa i angažman nevladinih organizacija. Nevladine organizacije nisu prepoznate kao relevantni socijalni akteri prilikom izrade ovog dokumenta i gotovo da uopšte nisu uključene u njegovo sprovođenje. Ostaje nejasno da li je u pitanju nedostatak interesovanja civilnog sektora za oblast socijalnih servisa ili nevladinih organizacija na teritoriji Opštine Šavnik uopšte nema.

4.18.1. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Šavnik

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Podtip	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Pomoć u kući za stara lica	Crveni krst Šavnik

⁶⁰ Prilikom pretraživanja zvanične prezentacije Opštine informacije o nevladinim organizacijama nisu bile dostupne jer je stranica bila u izradi.

⁶¹ Servis je podržan u drugom krugu dodjele sredstava podrške UNDP u periodu 16.07.2012 – 15.04.2013 u iznosu od 10195. U trećem krugu je podržan za period od 01.07.2013 – 31.03.2014, u iznosu od 7580.

4.19. Opština Tivat

Sekretarijat za upravu i društvene djelatnosti je u izvještajnom periodu finansirao lokalni javni rad "Njega starih lica u Tivtu ". Pomoć starima je pružio Crveni krst Tivat.

Opština Tivat je u izvještajnom periodu podržala veliki broj projektnih aktivnosti lokalnih nevladinih organizacija pri čemu se posebno ističu projekti namijenjeni djeci romske i egipćanske nacionalnosti predškolskog i školskog uzrasta, starim osobama i djeci sa smetnjama u razvoju.

Relevantna strateška dokumenta za oblast razvoja usluga socijalne zaštite su: Lokalni plan za djecu 2007-2015, Lokalni plan akcije za mlade 2011-2015, Lokalni akcioni plan inkluzije RAE populacije u opštini Tivat 2011-2015 i Strateški plan opštine Tivat 2012-2016. Loklani plana za unapređenje socijalne inkluzije je u fazi izrade.

4.19.1. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za upravu i društvene djelatnosti, područna jedinica centra za socijalni rad, opštinska organizacija Crvenog krsta, Udruženje Egipćana i Alternativni kreativni centar "Pravi put".⁶²

U Tivtu je dostupno 9 usluga. Usluge pruža 5 pružalaca: 4 nevladine organizacije i opštinska organizacija Crvenog krsta. Evidentna je saradnja i usklađenost aktivnosti svih socijalnih aktera ka zadovoljavanju prioritetnih potreba stanovništva koje su utemeljene na strateškim dokumentima i planovima.

Više su zastupljene socijalno- edukativne i savjetodavno-terapijske usluge (5). Dostupne su 4 usluge podrške za život u zajednici. Ciljna grupa socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga su djeca školskog i predškolskog uzrasta. Od usluga za djecu izdvajaju se i aktivnosti prevencije vršnjačkog nasilja i prevencije bolesti zavisnosti koju sprovodi jedna nevladina organizacija, ali i usluge koje se odnose na predškolsko obrazovanje djece romske i egipćanske pripadnosti. Podtipovi ovih usluga podrazumijevaju kreativne radionice, medijaciju i savjetovanje.

Broj korisnika usluga u izvještajnom periodu je bio 215. Međutim u ovaj broj nismo uračunali broj korisnika humanitarne pomoći za djecu romske i egipćanske pripadnosti (570) jer humanitarnu pomoć nismo svrstali u socijalni servis. Humanitarna pomoć je sastavni dio aktivnosti koje je jedna nevladina organizacija redovno sprovodila u izvještajnom periodu u saradnji sa Opštinom i Crvenim krstom. Podrška se sastoji u obezbjeđenju školskog pribora odjeće i obuće.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Djeca i roditelji	135	2 (nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	kreativne radionice, savjetovanje
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	/	2 (nvo)	Podrška za život u zajednici; Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Razvoj volonterskog servisa- asistencija, kreativne radionice
Stari	80	2 (nvo+ck)	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući, personalna asistencija

⁶² Upitnik je proslijeđen i sljedećim nevladinim organizacijama ali one nisu odgovorile: Djeca Tivta i Organizacija žena Tivat

Prema rezultatima istraživanja usluge za djecu sa smetnjama u razvoju u 2012-oj razvila je samo jedna nevladina organizacija koja okuplja osobe sa oštećenjem sluha. U Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama razvoju koji treba da se osnuje u Budvi biće upućivana djeca sa područja Kotora i Tivata.

Žrtve nasilja nisu prepoznate kao ciljna grupa.

Usluge smještaja u sklonište nisu razvijene.

Dostupne usluge se uglavnom finansiraju iz budžeta Opštine na osnovu Javnog konkursa za raspodjelu sredstava. Udio sredstava od Komisije za raspodjelu je veći ali je mali broj projekata nevladinih organizacija iz Tivta koji su podržani u izvještajnom periodu (samo jedna nevladina organizacija). Međunarodna podrška u sprovođenju projektnih aktivnosti je slaba.

4.19.2. Katalog usluga socijalne zaštite u Opštini Tivat

- Rozom bojom su boldovani projekti koji su podržani u 2012-oj godini

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Djeca sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija- razvoj volonterskog servisa	Podrška djeci i mladima sa smetnjama u razvoju u procesu integracije u društvenu zajednicu	Udruženje osoba oštećenog sluha "Lijep gest"
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Lokalni javni rad "Njega starih lica"	Crveni krst
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	Briga o starima	Crveni krst
Tinejdžeri	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje, kreativne radionice	Aktivizam mladih u prevenciji vršnjačkog nasilja i diskriminacije	Alternativni kreativni centar "Prvi put-2006"
Roditelji i djeca	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Savjetovanje	Predškolska prevencija bolesti zavisnosti i nasilja; Živjeti zdravo-živjeti zajedno	Alternativni kreativni centar "Prvi put-2006"
Stare osobe	Podrška za život u zajednici	Personalna asistencija	/	Alternativni kreativni centar "Prvi put-2006", Crveni krst
RAE populacija	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Medijacija	Posredovanje u institucijama za interese korisnika- regulisanje prava na novčane naknade	Udruženje Egipćana
Djeca RAE populacije	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	savjetovanje i edukacija	Predškolska djeca Egipćana- za socijalizaciju i prevazilaženje jezičkih i kulturoloških prepreka	Udruženje Egipćana
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske	Kreativne radionice	Koracajmo zajedno, Sunčane staze	Djeca Tivta

4.20. Opština Ulcinj

Od vaninstitucionalnih oblika zaštite u Ulcinju se izdvaja projekat "Njega starih lica" koji Opština realizuje u saradnji sa Caritasom barske nadbiskupije.

Opština je osnivač dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju "Sirena" ali ne postoji izvještaj na osnovu kog bi se utvrdio broj korisnika usluga ove ustanove niti ova ustanova ima kontakt ili zvaničnu Internet prezentaciju. Takođe, u izvještaju Ministarstva rada i socijalnog staranja o radu i stanju u upravnim oblastima za 2012. godinu ne postoje podaci jedino o broju korisnika usluga ove ustanove⁶³.

Prema rezultatima istraživanja i konsultovanjem izvještaja područne jedinice centra za socijalni rad u Ulcinju posebnu ciljnu grupu predstavljaju samohrani roditelji. Centar za socijalni rad je partner u pružanju usluga preko servisa podrške samohranim roditeljima koji pruža NVO »Novi horizont«, a koji je u izvještajnom periodu podržan od strane UNDP i fAkt-a. Ova usluga funkcioniše kao porodično savjetovalište⁶⁴.

Od lokalnih strateških dokumenata postoji jedino Lokalni plan za djecu za period 2012-2016 što odgovara demografskim karakteristikama Opštine koja spade u Opštine sa mlađim stanovništvom. Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije je u izradi. Na zvaničnoj prezentaciji Opštine nije dostupan spisak aktivnih nevladinih organizacija.

4.20.1. Rezultati istraživanja

U istraživanju su učestvovali Sekretarijat za upravu, propise, kadrove i društvene djelatnosti, područna jedinica centra za socijalni rad i nevladina organizacija "Novi horizonti"⁶⁵.

U Ulcinju je dostupno 7 usluga koje pruža 5 pružalaca od kojih su 4 nevladine organizacije. Najveći broj usluga je socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera (4). Imajući u vidu broj, može se reći da su podtipovi ovih usluga raznovrsni i da podrazumijevaju edukaciju, savjetovanje, savjetovanje i terapiju i sos telefon.

Prema rezultatima istraživanja broj korisnika usluga u izvještajnom periodu je bio 220.

---

⁶³ Odluka o postavljanju UO Dnevnog centra je usvojena na početku 2013. godine kada je Dnevni centar i registrovan kao javna ustanova. U Odluci o budžetu za 2013- godinu je transfer za Dnevni centar klasifikovan je pod šifrom 431-9-: J.P. Za razvoj djece sa smetnjama u razvoju, u iznosu od 30 000 eura.

⁶⁴ Projekat nevladine organizacije "Novi horizont" pod nazivom "Servis samopodrške za žene sa iskustvom nasilja" (16.07.2012 – 15.04.2013) podržan je u drugom krugu, dok je projekat "Servis samopodrške i individualna podrška za žene sa iskustvom nasilja" podržan u trećem krugu i trajeće do kraja marta 2014.

⁶⁵ Na upitnik nije odgovorila nevladina organizacija "SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja. Opštinsku organizaciju Crvenog krsta, JU Dnevni centar "Sirena" nije bilo moguće kontaktirati, dok je nevladina organizacija "Svjetlost na horizontu" prestala sa radom.

Ciljna grupa	Broj korisnika	Broj pružalaca	Vrsta usluge	Podtip/ovi usluga
Djeca i mladi sa smetnjama u razvoju	40	2 (1 nvo+ju)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske; podrška za život u zajednici	Savjetovanje i terapija; dnevni boravak
Žrtve nasilja	90	1 (1nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske;	sos telefon
Samohrani roditelji	50	1 (1 nvo)	Socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske;	Savjetovanje i terapija,
Stari	65	1 (nvo)	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući

Najveći broj korisnika pripada ciljnoj grupi žrtve porodičnog nasilja (90). Za žrtve nasilja usluge pruža jedna nevladina organizacija u obliku sos telefona. Ovaj servis je jedini dobio podršku UNDP na III konkursu kojim se podržava razvoj usluga socijalne zaštite.

Pored žrtava nasilja, kao posebna ciljna grupa prepoznati su samohrani roditelji i potreba održavanja usluge porodičnog savjetovališta. Za 40 samohranih roditelja pružene su socijalno-edukativne i savjetodavno-terapijske usluge od strane jedne nevladine organizacije i Centra za socijalni rad.

Od tri usluge podrške za život u zajednici dvije se odnose na djecu sa smetnjama u razvoju: dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju koju pruža Dnevni centar "Sirena" i razvoj volonterskog servisa u cilju obezbjeđenja asistencije ovoj ciljnoj grupi. Usluge za djecu sa smetnjama u razvoju u vidu savjetovanja i terapije pruža jedna nevladina organizacija. Broj djece obuhvaćenih ovim uslugama je 40.

Značajan broj korisnika pripada ciljnoj grupi starih (50) koji koriste uslugu pomoći u kući kroz program njege starih.

Centar za socijalni rad je u izvještaju o radu kao problem prepoznao beskućnike. Nije mapirana nijedna usluga koja se odnosi na suzbijanje ovog problema. Centar je naglasio i potrebu za postavljanjem specijalizovane ustanove za prihvatanje beskućnika, a posebno maloljetnika, tj. djece uzrasta ispod 7 godina. Jedina nevladina organizacija koja se bavi mladima je u izvještajnom periodu usluge usmjerila na edukaciju mladih o štetnom uticaju psihoaktivnih supstanci.

Potrebna je veća saradnja lokalnih aktera posebno u vidu informisanja i razmjene podataka. Ovu potrebu je takođe prepoznao Centar za socijalni rad.

„Saradnja ove Službe sa lokalnom samoupravom mogla bi biti bolja. Odnos lokalne samouprave i službe centra u interesu građana treba biti prisniji, plodotvorniji u segmentima gdje lokalna samouprava može pomoći u prevazilaženju određenih pojava, posebno kada su u pitanju djeca sa smetnjama i poteškoćama u razvoju.“

4.20.2. Katalog usluga socijalne zaštite za Opštinu Ulcinj

*Rozom bojom su označeni projekti koji su završeni do jula 2013. godine

Ciljna grupa	Vrsta usluge	Tip usluge	Naziv projekta	Naziv pružalaca
Žene i djeca žrtve porodičnog nasilja	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	SOS telefon	Servis samopodrške i individualna podrška za žene sa iskustvom nasilja	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja
Samohrani roditelji	socijalno- edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Servis podrške samohranim roditeljima	Novi horizont i CSR
Mladi	socijalno-edukativne i savjetodavno- terapijske	Edukacija	Moj izbor je zdravlje-ne droga!	Novi horizont
Stare osobe u gradu	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Javni rad "Njega starih lica"	Caritas barske nadbiskupije
Djeca i omladina sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Dnevni boravak	Dnevni boravak za odrasle osobe sa smetnjama u psihofizičkom razvoju	JU DC za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju
Djeca sa smetnjama u razvoju	Podrška za život u zajednici	Asistencija- razvoj volonterskog servisa	Razvoj volonterskog servisa	Udruženje roditelja djece sa smetnjama u razvoju – Pravo na život
Djeca sa smetnjama u razvoju	socijalno-edukativne i savjetodavno- terapijske	Savjetovanje i terapija	Podrška unapređenju psihofizičkog stanja djece sa smetnjama u razvoju	Udruženje roditelja djece sa smetnjama u razvoju – Pravo na život

4.21. Opština Žabljak

Učesnici istraživanja su područna jedinica centra za socijalni rad, Sekretarijat za finansije, ekonomski razvoj, opštu upravu i društvene djelatnosti i nevladina organizacija "Nova nada".⁶⁶

Prema rezultatima istraživanja u Opštini Žabljak nisu razvijene usluge socijalne zaštite. Sekretarijat za finansije, ekonomski razvoj, opštu upravu i društvene djelatnosti nije opredjeljivao sredstva za razvoj usluga socijalne zaštite. Ne postoje ni strateška dokumenta niti planovi od značaja za oblast socijalne zaštite. U izvještaju o radu Centra za socijalni rad za Opštine Pljevlja i Žabljak ne postoje podaci koji analiziraju socijalnu problematiku u lokalnoj zajednici, tj. ne postoje podaci koji ukazuju na porodičnu problematiku i zastupljenost nasilja, hraniteljstva, usvojenja, smještaja u ustanove, strukturu korisnika i sl.

Jedini podatak o vaninstitucionalnim oblicima socijalne zaštite odnosi se na aktivnosti nevladine organizacije "Nova nada" koja pruža usluge stručnog tretmana djece predškolskog i školskog uzrasta sa smetnjama u razvoju. Na osnovu odgovora područne jedinice centra za socijalni rad, može se zaključiti da se i u Opštini Žabljak, u saradnji centra za socijalni rad, opštinske organizacije Crvenog krsta i Biroa rada, sprovodi geronto- program preko kog se obezbjeđuje pomoć u kući starim osobama. Aktivnosti Organizacije slijepih za Pljevlja i Žabljak uključuju i članove sa teritorije Opštine Žabljak.

4.21.1. Preporuke

Potrebno je početi sa strateškim planiranjem razvoja socijalnih servisa za lokalno stanovništvo. Izrada plana podrazumijeva izradu situacione analizu i identifikaciju ugroženih ciljnih grupa, u čemu se moraju angažovati potencijali svih lokalnih aktera. Potrebno je obezbijediti one socijalne servise koji su najpotrebniji u zavisnosti od broja potencijalnih korisnika usluga, dok se ostale usluge mogu razvijati u saradnji sa susjednim opštinama, prvenstveno sa opštinom Pljevlja. Za razvoj servisa posebno su značajni podaci područne jedinice centra za socijalni rad. Područna jedinica centra treba da upotpuni godišnje izvještaje o radu i više informiše o strukturi problema na i o strukturi korisnika sa kojima se u lokalnoj zajednici radi.

Demografske karakteristike ukazuju da su prioritarna grupa stare osobe u ruralnim područjima. Rezultati istraživanja ukazuju i na zastupljenost djece sa smetnjama u razvoju.

Potrebna je veća povezanost i saradnja relevantnih aktera kao i podsticaj za razvoj inicijativa civilnog sektora koji bi pružali usluge socijalne zaštite. Za podsticaj projekata koji se odnose na pružanje usluga socijalne zaštite ugroženim grupama i za razvoj socijalnih servisa u lokalnoj zajednici potrebno je da Opština planira izdvajanja iz budžeta, redovno raspisuje konkurse za raspodjelu sredstava kojima se podržavaju projekti nevladinih organizacija, ali i isplaćuje opredjeljena sredstva.

---

⁶⁶ Opštinska organizacija Crvenog krsta nije odgovorila na upitnik. Na zvaničnoj prezentaciji Opštine nisu dostupni podaci o nevladinim organizacijama aktivnim u ovoj oblasti.

5.Zaključci

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti pravo na usluge socijalne i dječje zaštite tretira kao posebno pravo. Rezultati istraživanja su pokazali da učesnici istraživanja ne razlikuju ovo pravo od prava na materijalna davanja, usluga socijalnog rada i socio-humanitarne pomoći. Posebno zabrinjava što centri za socijalni rad, kao primarne ustanove socijalne i dječje zaštite i predstavnici organa lokalne uprave nadležni za oblast socijalne zaštite ne razlikuju ova prava.

U Crnoj Gori je u periodu 2012-2013 dostupno 275 usluga, koje pruža 173 pružalaca za 26 861 korisnika. Najviše su dostupne usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera (57,8%), a najmanje usluga smještaja u sklonište (2,9 %). Od podtipova usluga podrške za život u zajednici najviše je zastupljena usluga pomoći u kući (37,9%), dok je od podtipova usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera najviše zastupljena kombinacija savjetovanja i terapije (30, 2 %). Za razliku od usluga podrške za život u zajednici, samo 36,4 % socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga podrazumijevaju samo jedan podtip ove usluge. Ovo znači da je prilikom izrade pravilnika standarda pružanja usluga potrebno posebnu pažnju obratiti na jasno definisanje i razgraničenje podtipova socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga (na primjer: da li je edukacija određene ciljne grupe o načinu ostvarenja prava- usluga, da li medijacija podrazumijeva posredovanje samo u porodičnim i bračnim sporovima ili se u medijaciju kao podtip usluge može podvesti i posredovanje za ostvarenje nekog prava, šta tačno podrazumijeva terapija i sl).

Od 173 pružalaca usluga, najviše su zastupljene nevladine organizacije (80,9%). Usluge socijalne zaštite se razvijaju kroz projektne aktivnosti koje su vremenski ograničene. Projekte u oblasti razvoja usluga najviše pokreću najviše nevladine organizacije, što je razumljivo jer su projekti glavni način prikupljanja finansijskih sredstava. Nevladine organizacije pružaju 82,9 % svih usluga.

Lokalna samouprava pruža dvije usluge- usluge svratišta, odnosno narodne kuhinje za sve socijalno-ugrožene kategorije stanovništva. Uloga lokalne samouprave u pružanju usluga je više koordinatorska, tj. ona ugovara pružanje određenih usluga na osnovu usvojenih strateških dokumenata koji treba da zadovolje potrebe lokalnog stanovništva u ovoj oblasti. Ovo potvrđuje i veliki broj projekata čiji je nosilac lokalna samouprava, ali je direktni pružalac usluge- nevladina organizacija. Tako je na posljednjem konkursu za raspodjelu sredstava podrške UNDP-a lokalna samouprava bila nosilac 5 projekata (Mojkovac, Podgorica, Cetinje). Pregled dostupnosti usluga na lokalnom nivou ukazuje na potrebu unapređenja procesa planiranja i razvoja usluga socijalne zaštite. U nekim, uglavnom manjim lokalnim samoupravama, ovaj proces nije ni započet. U najvećim lokalnim samoupravama dostupan je najveći broj usluga, a samim ti je i najveći broj korisnika usluga. Međutim, ovo ne znači da su usluge razvijene tako da odgovaraju potrebama lokalnog stanovništva. U gotovo svim lokalnim samoupravama usvojeni su strateški dokumenti koji su prepoznali određene ciljne grupe za koje je potrebno razviti određene usluge. Rezultati istraživanja na lokalnom nivou su ukazali da bez obzira što određena ciljna grupa prepoznata kao prioritarna, nije razvijena nijedna usluga (na primjer Bar- usluge za žrtve nasilja ne postoje). Za istraživanje socijalnih potreba lokalnog stanovništva, od izuzetnog značaja su podaci centra za socijalni rad, kao ustanove kojoj se korisnici prvo obraćaju za pomoć. Sa druge strane, izvještaji o radu centara za socijalni rad, posebno međuopštinski, ne sadrže analizu konkretnih problema u lokalnim zajednicama, na osnovu kojih zavisi planiranje mjera za njihovo suzbijanje, na zvaničnim prezentacijama svih lokalnih samouprava nisu objavljene informacije o stanju i problemima u oblasti socijalne zaštite, koju sačinjavaju centri. Iako lokalni akteri djeluju u istoj oblasti- oblasti socijalne zaštite- stepen saradnje, razmjene informacija o sadržaju usluga i aktivnostima nije

dovoljno razvijen, što utiče da je stepen informisanosti o dostupnim uslugama u lokalnoj zajednici izuzetno nizak. Nedostatak saradnje je moguće nadomjestiti formiranjem radnih tijela pri lokalnoj samoupravi koja će se baviti planiranjem, razvojem i unapređivanjem kvaliteta usluga socijalne zaštite, a kojim bi koordinirala lokalna samouprava ili stručni tim sastavljen od relevantnih lokalnih aktera. Dodatno, na zvaničnim prezentacijama lokalnih samouprava uglavnom nije dostupan spisak aktivnih nevladinih organizacija, niti sva lokalna strateška dokumenata relevantna za oblast socijalne zaštite, informacija o stanju i problemima u oblasti socijalne zaštite, odluka o oblicima socijalne i dječje zaštite i odluke o raspodjeli sredstava za projekte nevladinih organizacija. Objavljivanje i ažuriranje podataka je od izuzetnog značaja ne samo za transparentnost rada nadležnih organa lokalne uprave već i za poboljšanje informisanosti, prije svega centara za socijalni rad i drugih pružalaca usluga kako bi korisnika uputili na odgovarajući oblik zaštite.

Opštinske organizacije Crvenog krsta čine udio od 9,8 % pružalaca usluga. Od 10,9 % usluga koje pružaju, 96,6 % usluga se odnosi na podršku za život u zajednici i to uglavnom na pomoć u kući (75,8 %). Usluge Crvenog krsta su namijenjene starim osobama.

Javne ustanove čine 8 % pružalaca usluga. Od 5,4 % usluga koje pružaju, jednako pružaju usluge podrške za život u zajednici i usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera (46,6 %). Samo jedna javna ustanova pruža uslugu smještaja u sklonište za žrtve nasilja.

Usluge su najviše razvijene za djecu (27,2 %). Dostupni podtipovi usluga za djecu su: dnevni centar, pomoć u kući, asistencija, personalna asistencija, kreativne radionice, savjetovanje, edukacija, terapija, sos telefon, asistencija u učenju, medijacija. Usluga smještaja u sklonište nije dostupna. Drugu najveću ciljnu grupu (po broju usluga) čine osobe sa invaliditetom. Za njih su dostupne 62 usluge (22,5 %). Nije dostupna usluga skloništa. Dostupne su usluge dnevnog boravka, (personalna) asistencija i pomoć u kući. Od usluga socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera dostupne su usluge savjetovanja, edukacije i medijacije u svrhu zapošljavanja. U izvještajnom periodu udio osoba korisnika usluga za osobe sa invaliditetom je 13,7% ukupnog broja korisnika.

Za stare osobe je dostupno 49 usluga (17,1 %) koju koristi 8,78 % ukupnog broja korisnika. Najviše je zastupljena usluga pomoći u kući (71,4 %). Od drugih podtipova dostupni su: dnevni boravak za stare, besplatni dnevni obrok, nabavka pomagala i personalna asistencija, a od socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih dostupna je usluga savjetovanja.

Za žrtve nasilja dostupna je 21 usluga (7,6 %) koje koristi 5,8 % ukupnog broja korisnika. Ovo je jedina ciljna grupa za koju su dostupne sve vrste usluga, a najviše usluge socijalno-edukativnog karaktera (71,4 %), sa naglaskom na sos telefon (60 %). Od usluga podrške za život u zajednici dostupna je samo usluga pomoći kući, dok je dostupno 5 usluga smještaja u sklonište. Usluga skloništa se u tri lokalne samouprave (Podgorici, Nikšiću i Pljevljima) sprovode u partnerstvu lokalne samouprave i nevladinih organizacija.

Za mlade je dostupna 21 usluga (7,6 %), ali je udio korisničke grupe u ukupnom broju korisnika usluga svega 3,7 %. Usluge su uglavnom socijalno-edukativnog karaktera (90,4 %), sa naglaskom na savjetovanje i edukaciju, dok je od usluga podrške za život u zajednici dostupno jedino stanovanje uz podršku (dvije usluge- u Podgorici i Bijelom Polju) i to za mlade bez roditeljskog staranja.

Za korisnike psihoaktivnih supstanci mapirano je 8 usluga (2,9 %). Udio korisnika usluga u ukupnom broju korisnika je (2,5 %). Međutim, bez obzira na broj usluga, napominjemo da su za ovu ciljnu grupu pokrenuti programi koji uključuju brojne podtipove socijalno-edukativnih i savjetodavno-terapijskih usluga, te da su u svrhu obezbjeđenja zaštite korisnika ove usluge ne samo usluge socijalne već i zdravstvene zaštite, s obzirom da uključuju konsultacije sa ljekarom, edukaciju o zdravstvenoj zaštiti, prevenciju zaraznih bolesti i sl. Ovim uslugama su obuhvaćene i porodice korisnika, za koje je dostupna usluga psihosocijalne podrške.

U druge ciljne grupe koje su prepoznate istraživanjem spadaju usluge za porodicu, pripadnike romske i egipćanske populacije, LGBT osobe, seksualne radnice i beskućnike. Prilikom razmatranja ovog izvještaja, u dijelu koji se tiče razdvajanja ciljnih grupa i usluga za svaku od njih, mora se uzeti u obzir da mnoge usluge uključuju više ciljnih grupa (na primjer usluga dnevnog centra uključuje i djecu i mlade, kao i njihove porodice).

Nedostatak finansijskih sredstava je, prema mišljenju učesnika istraživanja, glavna prepreka unapređivanju razvoja i dostupnosti usluga na lokalnom nivou. Izdvajanja iz budžeta lokalnih samouprava za projekte nevladinih organizacija u nekim lokalnim samoupravama nisu ni bila raspodijeljena u izvještajnom periodu, a i sama izdvajanja su ograničena i neujednačena, što zavisi od ekonomske moći lokalnih samouprava. Prilikom pokušaja da se utvrdi stepen finansiranja usluga iz budžeta lokalnih samouprava, prepreku je predstavljala nemogućnost praćenja troškova iz budžeta usljed netransparentnosti odluka o budžetu i završnih računa lokalnih samouprava. Naime, u završnim računima i odlukama o budžetu nije moguće pratiti trend izdvajanja za sprovođenje lokalnih strateških dokumenata ili transfer nevladinim organizacijama. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti nije eksplicitno definisao izvor finansiranja usluga, ali predviđa mogućnost transfera sredstava iz budžeta države onim lokalnim samoupravama koje nemaju mogućnost da finansiraju usluge. Na nacionalnom nivou, potrebno je obezbijediti stalan i održiv izvor finansiranja posebno onih usluga koje su podržane kroz sredstava podrške u okviru II komponente projekta "Reforma sistema socijalne zaštite- unapređenje socijalne inkluzije".

Od ključnog značaja za unapređnje kvaliteta već dostupnih usluga je usvajanje standarda kvaliteta usluga socijalne zaštite i licenciranje pružalaca. Na kvalitet usluga utiče i nedostatak stručnih kapaciteta prouzrokovanih finansijskim ograničenjima, ali i nedostaci mehanizama monitoringa i evaluacije usluga socijalne zaštite.

Na kraju, rezultati istraživanja ukazuju da je potrebno što prije uspostaviti bazu podataka o dostupnim uslugama i pružaocima, ne samo zbog poboljšanja informisanosti i unapređivanja kvaliteta usluga već i poređenja koje su to usluge potrebne, a još uvijek nisu razvijene.

6. Preporuke

Lokalni nivo

- Lokalne samouprave treba da redovno raspisuju konkurse za raspodjelu sredstava za projekte nevladinih organizacija i isplaćuju opredijeljena sredstava
- Na zvaničnoj prezentaciji lokalnih samouprava učiniti dostupnim spisak svih nevladinih organizacija aktivnih na njihovoj teritoriji; odluke o raspodjeli sredstava nevladinim organizacijama, odluke o oblicima socijalne i dječje zaštite, lokalne akcione planove relevantne za oblast socijalne zaštite, izvještaje o monitoringu i evaluaciji sprovedenih mjera iz lokalnih akcionih planova i informacije o stanju i problemima u oblasti socijalne zaštite;
- Lokalne samouprave treba da inoviraju odluke o oblicima socijalne i dječje zaštite u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz juna 2013. godine;
- Na zvaničnoj prezentaciji lokalne samouprave učiniti dostupnom bazu (katalog) usluga socijalne i dječje zaštite, kako bi stanovništvo bilo bolje informisano o uslugama dostupnim u zajednici u kojoj žive; Za korisnike usluga potrebno je organizovati medijske kampanje koje će informisati i podizati svijest o uslugama socijalne zaštite, njihovom značaju i načinu ostvarivanja ovog prava;
- Konsultovati korisnike o uslugama socijalne zaštite koje su potrebne. Različiti mehanizmi se mogu sprovoditi za sticanje uvida u stavove korisnika o potrebama: rasprave u malim skupovima, redovni sastanci, focus grupe korisnika, upitnici, panel diskusije s korisnicima usluga i drugo. Na ovaj način korisnici mogu pružiti stav o sopstvenim potrebama kako bi doprinijeli široj strateškoj procjeni budućih potreba ili treba da pruže povratnu informaciju o tome kako se postojeće, dostupne usluge mogu unaprijediti da bi se bolje zadovoljile njihove potrebe;
- U saradnji sa lokalnim akterima iz oblasti socijalne zaštite sagledati ostvarenost strateških ciljeva i zadataka i mogućnost za izradu novih strateških dokumenata i akcionih planova zasnovanih na prethodno ispitanim potrebama za uslugama na nivou lokalne zajednice (izrada socijalne slike);
- U budžetu lokalnih samouprava planirati izdvajanje sredstava za sprovođenje mjera iz akcionih planova lokalnih strateških dokumenata u oblasti socijalne zaštite;
- Uspostaviti mehanizme planiranja i monitoringa pružanja usluga- intenzivirati rad radnih grupa za praćenje realizacije lokalnih akcionih planova ili radnih tijela (lokalnih savjeta/radnih tijela za razvoj usluga socijalne zaštite koji bi radio na dobrovoljnoj osnovi);
- Pojačati aktivnosti lokalnih samouprava na prikupljanju donatorskih sredstava ; Projekte realizovati u partnerstvu sa nevladinim organizacijama i drugim relevantnim akterima u oblasti socijalne zaštite;
- Uspostaviti posebne budžetske linije za finansiranje usluga socijalne zaštite kako bi se utvrdila i pratila izdvajanja za ovu oblast. Preporuka je da se u narednom periodu zastupa

otvaranje budžetskih linija za pojedinačne usluge i na taj način obezbijedi transparentnost nivoa ulaganja iz budžeta lokalnih samouprava u usluge.

- Pojačati međuopštinsku saradnju u domenu planiranja i razvoja usluga socijalne zaštite. Nevladine organizacije koje djeluju na međuopštinskom nivou treba da više pokreću projektne aktivnosti u manjim lokalnim samoupravama u kojima nemaju sjedište, ali na čijem području djeluju;
- Unaprijediti saradnju kroz međusobnu razmjenu informacija socijalnih aktera međusobno, ali i između sektora socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovanja, policije i civilnog društva, o korisnicima, njihovim potrebama, sadržaju usluga i aktivnostima;
- Na nivou lokalnih zajednica inicirati i potpisati protokole o saradnji u oblasti razvoja usluga u kojima će precizno i jasno biti definisane uloge i odgovornosti aktera i sadržaj njihove međusobne saradnje;
- U izvještajima o radu Centri za socijalni rad, posebno međuopštinski, treba da statističke podatke o broju korisnika određenih prava, upotpune analizom socijalne problematike u lokalnoj zajednici, sa jasno definisanim prioritetima u pogledu ciljnih grupa i vrsta usluga koje je potrebno razvijati ili dalje unapređivati.

Nacionalni nivo

- Organizovati edukacije socijalnih aktera o novinama koje predviđa zakonodavni okvir. U dijelu koji se odnosi na usluge socijalne zaštite, edukaciju usmjeriti na definisanje značaja razvoja usluga, faze njihovog planiranja i modele pružanja. Kako Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti predviđa nove institute u ugovaranju i pružanju usluga, potrebno je edukovati socijalne aktere, a posebno lokalne samouprave o javno-privatnim partnerstvima i javnim nabavkama usluga;
- U kontekstu održivosti usluga pokrenutih preko projekta "Reforma sistema socijalne i dječje zaštite- unapređenje socijalne inkluzije" važno je što prije jasno definisati nastavak usluga i njihovo budžetsko finansiranje u narednoj godini, jer se projekti završavaju u aprilu 2014. godine;
- Podzakonskim aktima o standardima pružanja usluga jasno definisati podtipove i kriterijume pružanja usluga, sa posebnim naglaskom na usluge socijalno-edukativnog i savjetodavno-terapijskog karaktera;
- Ispoštovati rok definisan Zakonom o socijalnoj dječjoj zaštiti i do kraja 2014 godine uspostaviti Zavod za socijalnu i dječju zaštitu; Do tada podržavati istraživačku djelatnost socijalnih aktera u pogledu uspostavljanja i revizije evidencije usluga, pružalaca i broja usluga na godišnjem nivou;
- Evidenciju usluga učiniti dostupnom javnosti stalnim unapređivanjem informacija na već formiranoj Internet prezentaciji www.inkluzija.me zbog podizanja informisanosti, ali i rasterećenja centara za socijalni rad kao ustanova kojima se korisnik primarno obraća;